

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง จริยธรรมครู และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน นำเสนอเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ความหมาย ความสำคัญ บทบาทหน้าที่ของครู และคุณลักษณะของครูที่ดี

ตอนที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยเกี่ยวกับจริยธรรมและจริยธรรมครู

ตอนที่ 3 เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

ตอนที่ 1 ความหมาย ความสำคัญ บทบาทหน้าที่ของครู และคุณลักษณะของครูที่ดี

ความหมายของครู

ครู คือ บุคคลที่ได้รับการยกย่องและนับถือจากชาวโลกให้เป็นปูชนียบุคคล อันเนื่องมาจากความเสียสละอันยิ่งใหญ่ในการอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชนให้ได้ตระหนักถึงการกระทำในสิ่งที่ถูกหรือผิด ดีหรือเลว อันเป็นสิ่งที่มีความค่าสูง และยังมีภาระหน้าที่ที่ต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และสนองนโยบายของรัฐบาล เพื่อให้การดำเนินการปฏิรูปการศึกษาเป็นผลสำเร็จ นั้นหมายถึง ครูต้องเปลี่ยนพฤติกรรมให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุครูปการศึกษาคือต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจ มีสำนึกและตระหนักถึงภารกิจ มีวิสัยทัศน์ มีเจตคติที่ดีในหน้าที่ และมีความรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษา เพื่อให้การศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ความสำคัญของความเป็นครูจากความหมายของคำว่า “ครู” ที่หลายฝ่ายได้ให้นิยามศัพท์ไว้ทั้งในอดีตและปัจจุบันจะเห็นว่า ครูมิใช่บุคคลธรรมดา แต่ครูเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อชีวิตคนทั้งชีวิต ต่อสังคมและต่อประเทศชาติ ดังเช่น พระราชดำรัสของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร ที่ได้ทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสำคัญของครู เนื่องในโอกาสพระราชทานเครื่องหมายเชิดชูเกียรติแก่คณะครูอาวุโส ณ. ศาลาดุสิดาลัย มีใจความตอนหนึ่งว่า “งานของครูเป็นงานสร้างสรรค์ที่บริสุทธิ์เพราะเป็นการวางรากฐาน ความรู้ ความดี และความสามารถทุก ๆ ด้านแก่ศิษย์ เพื่อช่วยให้สามารถดำรงตนเป็นคนดี มีอาชีพเป็นหลักฐาน และประโยชน์แก่สังคม เพื่อความสำเร็จ ความก้าวหน้า และความสุขความเจริญของผู้อื่นอยู่ตลอดชีวิต”

ประเวศ วะสี (2538, คำนำ) กล่าวว่า “ครู” คือ “ผู้นำทางปัญญา สามารถกระตุ้นและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความดีงามได้ เปรียบเหมือนครู คือ เมล็ดพันธุ์แห่งความดีงาม ตกไปอยู่ที่ใด ก็เกิดความงอกงามของของความดีขึ้นโดยรอบ”

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2539, หน้า 10) กล่าวถึง ครูไว้ว่า ครูในอดีตและปัจจุบัน ครู คือ ผู้สอน ผู้บอก และตัวแทนขององค์ความรู้ ครูในปัจจุบันและอนาคต หมายถึง หัวข้อต่อไปนี้

1. นักวางแผน โดยช่วยให้ผู้เรียนรู้จักวางแผนการเรียนรู้ และวางแผนชีวิตของตนได้อย่างเหมาะสม

2. นักจัดการ โดยใช้ความรู้ความสามารถทางการจัดการ เพื่อการจัดการทั้งในและนอกห้องเรียน

3. นักอำนวยความสะดวก โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้การเรียนรู้การสอนตอบสนองความต้องการของนักเรียน

4. นักวิจัย โดยสามารถศึกษาค้นคว้าอยากรู้ถึงกระบวนการที่จะทำให้นักเรียนเติบโตเต็มศักยภาพด้วยตัวเอง ตลอดจนองค์ความรู้ขึ้นมาใหม่

5. นักสอน โดยเน้นการสอนในลักษณะของการชี้แนะกระบวนการ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ ยิ่งไปกว่านั้นครูควรเป็นผู้นำทางปัญญาที่จะนำศิษย์ไปสู่แสงสว่างในการดำเนินชีวิต

ยงค์ ชุ่มจิต (2541, หน้า 9) ได้กล่าวไว้ว่า ครู หรือ คุรุ หรือ ครู หมายถึง สอนศิษย์ หรือผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (2541, หน้า 27-29) กล่าวถึง ครู ไว้ ดังนี้

“ครูบาอาจารย์ที่ท่านตั้งมั่นอยู่ในศีล ที่ปรากฏชัดเจนแก่ใจผู้ไม่มีอคติจนเกินไปนัก แม้ท่านจะเป็นผู้ที่ไม่มีสมบัติพัสถานใดเลย นอกจากปัจจัย 4 แต่ท่านก็เป็นผู้ที่ได้รับความยกย่องสรรเสริญทุกแห่งหน ทุกจิตใจผู้คนที่สว่างพอจะเห็นค่าสูงสุดของศีล จริงเช่นนั้นหรือไม่ พึงพิจารณาด้วยดี”

สำหรับผู้ที่เป็นครู ความหมายของพุทธศาสนา ครู คือ ผู้ประพาศิตนที่ประกอบด้วยคุณธรรม และหวังผลตอบแทนเพียงเพื่อการยังชีพอยู่ ผู้ที่ประพาศิตนให้สมกับคำยกย่องว่าเป็นปูชนียบุคคลดังกล่าวได้ จึงเป็นผู้ที่สมควรได้รับการเคารพนับถือ ยกย่องบูชาและเป็นครูที่แท้จริง ผู้ที่เป็นครูจึงควรประพาศิตนให้มีคุณธรรมเป็นหลักยึดใจในการปฏิบัติหน้าที่และการดำเนินชีวิตของตน

ดำรง ประเสริฐ (2542, หน้า 3) กล่าวว่า ครู มีความหมายได้หลายนัย ความหมายดั้งเดิม หมายถึง ผู้เป็ควิญญาณของศิษย์ไปสู่คุณธรรมชั้นสูง แต่ในปัจจุบันคนทั่วไปเข้าใจครูในฐานะผู้ที่อบรมสั่งสอน ถ่ายทอดความรู้แก่ศิษย์ เป็นผู้ที่มีความหนักแน่นควรแก่การเคารพบูชาของศิษย์

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2542, หน้า 14-15) อ้างถึงคำศัพท์ในภาษาอังกฤษที่มีความหมายคล้ายคลึงกันกับคำว่าครู Teachers มีหลายคำเช่นกัน (Macquarie, 1992, pp. 400-401) คำศัพท์ในภาษาอังกฤษที่คุ้นเคยและควรทำความเข้าใจโดยใช้คำอธิบายจาก Collins Cobuild Dictionary English Language มีดังนี้

Teacher หมายถึง บุคคลซึ่งปฏิบัติหน้าที่ประจำในโรงเรียน หรือสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ตรงกับคำว่าครู หรือผู้สอน

Instructor หมายถึง บุคคลผู้ทำหน้าที่เป็นผู้สอน โดยเฉพาะในวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย ตรงกับคำว่า อาจารย์

Professor ในประเทศอังกฤษ หมายถึง ตำแหน่งที่ถือว่าเป็นตำแหน่งสูงสุดในแต่ละสาขา ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ส่วนในสหรัฐอเมริกาและแคนาดาเป็นตำแหน่งที่ใช้เป็นคำนำหน้านาม

Lecturer หมายถึง บุคคลผู้สอนในมหาวิทยาลัย หรือวิทยาลัยตรงกับคำว่า ผู้บรรยายหรือองค์ปาฐก

Tutor หมายถึง ผู้สอนซึ่งเป็นสมาชิกในคณะที่ทำหน้าที่สอนนักศึกษาเป็นกลุ่มเล็ก ๆ หรือสอนเป็นรายบุคคล โดยทำงานเป็นส่วนหนึ่งของผู้บรรยายนั่นเอง อาจมีความหมายคล้ายผู้สอนเสริมหรือผู้สอนกวดวิชา

Sophist เป็นภาษากรีกโบราณ หมายถึง ปราชญ์ผู้สั่งสอนสรรพวิทยาในที่ต่าง ๆ น่าจะแปลว่า ทิศาปาโมกข์

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2542, หน้า 14) ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งให้ความหมายของคำว่าครูไว้ดังนี้ “ครู” หมายความว่า บุคลากรวิชาชีพ ซึ่งทำหน้าที่ทางด้านการสอนในสถานศึกษาหลักทั้งของรัฐและเอกชน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของครูไว้ว่า ครู คือ บุคลากรวิชาชีพซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษาทั้งของรัฐบาลและเอกชน

พระราชญาณวิสุทธิโสภณ พระมหากษัตริย์ ญาณสัมปันโน (2541, หน้า 314-315) ได้กล่าวว่า ความสำคัญของครู ครูอาจารย์เป็นผู้มีคุณค่าอยู่บนหัวใจของเราหรืออยู่บนกระหม่อมจอมขวัญของเราเสมอ อย่าได้ลืม อย่าได้ลบหลู่ดูหมิ่นเราจะเป็นผู้เจริญในอนาคตไม่อับเฉาเศร้าหมอง เวลาเราเป็นผู้ใหญ่หรือเป็นครูอาจารย์คนย่อมมีคนเคารพสนองตอบความดีของเรา ปราชญ์ทั้งหลายเทิดทูน

กันมานาน จงพากันรักษามรดกนี้ไว้ อย่าทำให้เสื่อมทรามและสูญหายไป ครูมีความสำคัญอย่างยิ่ง ที่ควรเคารพบูชา ครูจึงควรปฏิบัติตนให้มีคุณธรรมจริยธรรมให้สมกับการได้รับความเคารพยกย่องสรรเสริญของศิษย์และบุคคลทั่วไป

อาร์ุง จันทวานิช (2542, หน้า 3) กล่าวว่า ครู มีความสำคัญในฐานะเป็นที่พึ่ง ที่ปรึกษา ทั้งในด้านความรู้ ความคิด ความประพฤติ การปฏิบัติงาน และการประกอบอาชีพแม้ว่าสังคมโลก จะมีความเจริญทางด้านเทคโนโลยีเพียงใดก็ตาม

วิลโลว์ ตั้งจิตสมคิด (2544, หน้า 116) กล่าวว่า ครูคือผู้อบรมสั่งสอน ถ่ายทอดวิชาความรู้ ให้แก่ศิษย์เป็นผู้ที่มีความหนักแน่นควรแก่การเคารพบูชาของศิษย์ แต่ปัจจุบัน หมายถึง ผู้ประกอบอาชีพ อย่างหนึ่งที่ทำหน้าที่สอนคน และมักจะใช้กับผู้สอนในระดับที่ต่ำกว่าวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย หรืออุดมศึกษา

สิริพร สุขเจริญ (2544, หน้า 19) กล่าวว่า ครู คือ แม่พิมพ์ที่สำคัญ เพราะจะต้องหล่อหลอม ให้มีความรู้ในวิชาการต่าง ๆ มีคุณธรรมความดี และมีสติปัญญาเพื่อที่ศิษย์จะได้นำความรู้ ความคิด และคุณธรรมที่ครูถ่ายทอดไปเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตในสังคมต่อไปในอนาคต ดังนั้นครูจึง ควรประพฤติตนและปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีความรู้ดี มีคุณธรรม และมีสติปัญญา เพื่อเป็นแบบอย่าง ที่ดีแก่ศิษย์ต่อไป

สรุปได้ว่า ครูมีความหมายเป็น 2 นัยด้วยกัน คือ ครูมีความหมายทางธรรมและความหมาย ทางโลก โดยที่ครูในความหมายทางธรรม หมายถึง บุคคลที่ทำให้ผู้เรียนสามารถเอาชนะกิเลสหรือ รอคัดพ้นจากทุกข์ ถือเป็นผู้ยกสถานะทางวิญญาณของผู้เรียนให้สูงขึ้น ส่วนในความหมายทางโลก ครู หมายถึง ผู้นำทางปัญญาที่จะนำศิษย์ไปสู่จุดหมาย โดยที่ครูเป็นผู้วางแผน ส่งเสริมให้การเรียน การสอนตอบสนองความต้องการของผู้เรียน เป็นผู้ที่มีความตระหนักในความเป็นครู มีวิญญาณ ของความเป็นครู สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ด้วยวิธีการเรียนการสอนที่หลากหลาย ที่เป็นกระบวนการ มีเทคนิคในการจัดประสบการณ์เรียนรู้สำหรับเด็ก เป็นผู้เสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์ ของผู้อื่นและสังคม เป็นตัวอย่างที่ดีในด้านคุณธรรม จริยธรรมทั้งในด้านความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความหนักแน่น และความอดทน เป็นผู้ให้ความรู้ทางวิชาการและแสงสว่างทางปัญญา สามารถใช้ องค์ความรู้ ทักษะกระบวนการ ประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนพัฒนาให้มีทักษะพื้นฐาน ของโลกยุคใหม่อย่างพอเพียง รู้จักการคิดวิเคราะห์มีวิจารณญาณที่ดีต่อสิ่งต่าง ๆ รวมถึงการปลูกฝัง ให้ผู้เรียนมีสำนึกที่ดีต่อตนเอง ต่อสังคม และต่อธรรมชาติเพื่อให้เกิดลักษณะที่พึงประสงค์ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ครูยังเป็นผู้ที่ใฝ่รู้ หมั่นศึกษาค้นคว้า เพื่อสร้าง ความรู้ใหม่ที่จะนำไปสนับสนุนการเรียนการสอนให้บรรลุผลสำเร็จ

ความสำคัญของครู

ยนต์ ชุ่มจิต (2541, หน้า 44-45) กล่าวว่า ครูมีความสำคัญต่อสังคมมาก โดยเฉพาะในอดีต สังคมยกย่องให้ครูเป็นปูชนียบุคคล เป็นพ่อแม่คนที่สองของศิษย์ เพราะครูเป็นผู้ที่สั่งสอนอบรม ในด้านความรู้ต่าง ๆ เอาใจใส่ต่อสุขทุกข์ของศิษย์ความเจริญก้าวหน้าของศิษย์ และคอยปกป้องมิให้ศิษย์ กระทำความชั่วต่าง ๆ อีกด้วย

ชูศักดิ์ พัฒนะมนตรี (2542, หน้า 26) ที่ว่า “ครูเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความสำคัญที่ได้รับ มอบหมายให้ปฏิบัติภารกิจที่หนักยิ่งใหญ่มาก และมีคุณค่ามหาศาลต่อสังคมด้วยการสร้างความเป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์แบบเพื่อไปสร้างสรรค์ครอบครัวยุคใหม่และประเทศชาติให้มีความเจริญ” และนอกจากนี้ ครู ยังต้องเป็นผู้รับภาระหนัก ต้องหนักทั้งกาย หนักทั้งใจ หนักทั้งสมอง ถ้าเปรียบโรงเรียนเป็นบ้าน ที่สองของเด็ก ครู คือ พ่อแม่ คนที่สองที่ต้องดูแลลูกมากกว่าพ่อแม่ตัวจริง เพราะเด็กอยู่บ้านที่สอง มากกว่า คือ ตลอดทั้งวันและอยู่บ้านตัวเองแถมนอน และครูยังเป็นผู้ยกระดับวิญญาณของมนุษย์อีกด้วย

รุ่ง แก้วแดง (2542, หน้า 135) ได้กล่าวว่า ประเทศชาติจะเจริญได้ก็เพราะในประเทศได้รับการ พัฒนาอย่างถูกวิธี การพัฒนาคนจะดำเนินไปอย่างถูกต้องก็เพราะมีระบบการศึกษาที่ดี นั่นหมายถึง การมีครูที่มีคุณภาพซึ่งเป็นที่เชื่อได้ว่า การพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้านจะต้องประสบความสำเร็จ ภายในเวลาอันรวดเร็ว ดังนั้น ครู จึงยังมีความสำคัญมากสำหรับวงการศึกษา ทั้งนี้เพราะครูคือ ผู้กำหนดอนาคตของชาติ สามารถที่จะสร้างนักเรียนให้เป็นผู้ที่มีศักยภาพและมีความสามารถ ที่จะแข่งขันกับประเทศในโลกได้ตามกระแสการเปลี่ยนแปลง

สมชาย เทพแสง (2542, หน้า 25) ได้ให้ความสำคัญกับครูว่า “ครูเป็นวิศวกรมนุษย์ ตลอดจนผู้นำทางวิญญาณที่จะปลูกฝังให้เยาวชนเป็นคนดี สังคมจะพัฒนาและเสื่อมทรามลงเพราะ อยู่ในอุ้งมือของครูทั้งหลายที่เรียกว่า ครูเป็นผู้กำหนดอนาคตของสังคม”

สรุปได้ว่า จากความคิดเห็นที่หลายฝ่ายได้พูดถึงความสำคัญของครูในแง่มุมต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่า ครูเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อสังคมและประเทศชาติอย่างยิ่งในการพัฒนา ให้ไปในทิศทางที่ต้องการและถูกต้องแต่ความคาดหวังที่หลายฝ่ายหวังไว้กับครูจะสำเร็จได้ก็ต้อง ขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบ ความตั้งใจจริง ความเสียสละ ความเอาใจใส่ ความอดทนในการที่จะอบรม สั่งสอนศิษย์ของครูนั่นเอง ครู คือ แม่แบบที่สำคัญเป็นบุคคลที่ต้องสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ ทั้งในด้านความรู้ ประกอบกับเป็นผู้มีคุณธรรมความดี เป็นแบบอย่างที่ดีให้ศิษย์ เพื่อไปสร้างสรรค์ ครอบครัวยุคใหม่ และประเทศชาติให้มีความเจริญ ตามทัศนะของคนไทยจะให้ความสำคัญของครู แตกต่างจากชาวตะวันตก กล่าวคือ เน้นหรือให้ความสำคัญของครูในด้านความดีหรือคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งสามารถโน้มน้าวจิตใจหรือความรู้สึกนึกคิดของศิษย์ให้คล้อยตามหรือปฏิบัติตามคำแนะนำสั่งสอน ของครู ครูเป็นผู้มีบทบาทอย่างมากในการปลูกฝังความรู้และคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ศิษย์ และ

เป็นแบบอย่างที่ดีงามให้แก่ศิษย์ “ครู” คือ ผู้ที่อบรมสั่งสอนศิษย์ทั้งทางด้านวิชาการ และด้าน
คุณธรรม จริยธรรม

บทบาทและหน้าที่ของครู

ในสภาพปัจจุบัน ครูนับว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ เพราะครูมีหน้าที่ต้องพัฒนาคน พัฒนาความคิด พัฒนาความรู้ และพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ให้แก่เยาวชนของชาติเพื่อที่พวกเขาจะได้เป็นคนที่มีคุณภาพของสังคม ครูเป็นบุคคลแสดงออกถึง พฤติกรรมที่ครูแสดงออกให้เด็กรับรู้ จึงจำเป็นต้องอยู่ในบทบาทและหน้าที่ของความเป็นครู ครูในฐานะที่เป็นวิชาชีพและเป็นปฐมนิยบุคคลของสังคมนั้น ครูมีบทบาทและความสำคัญต่อสังคม มากมาย ตั้งแต่เยาวชนอันเป็นสมาชิกใหม่ของสังคมจนถึงประเทศชาติโดยรวม ในสังคมยุคปัจจุบัน มีความซับซ้อนและสับสนมากขึ้น ปัญหาที่ไม่เคยมีในอดีตก็มีแปลกขึ้นเรื่อย ๆ เช่น ยาเสพติด ชนิดใหม่ ๆ การแสดงออกทางเพศของผู้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม เป็นต้น ครูต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญสังคม เป็นผู้มีบทบาทและความสำคัญในการร่วมแก้ไขปัญหาดังกล่าว ในทุกระดับด้วย นอกจากเป็นผู้สร้างและผู้เชี่ยวชาญสังคมแล้ว บทบาทและความสำคัญของครูต่อ สังคมมากที่สุดอีกประการก็คือ การป้องกันความเสื่อมโทรมของสังคมและประเทศชาตินั่นเอง

สิปปนนท์ เกตุทัต (ข้าราชการครู, 2539, หน้า 9 อ้างถึงใน เสวต พลสวัสดิ์, 2541, หน้า 10) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูว่า ครูจะต้องปรับบทบาทของตนเอง เพราะในโลกที่เปลี่ยนแปลงนี้ แต่ละคนอาจเรียนรู้ได้เองมากขึ้น ครูอาจมิใช่เป็นผู้นำทางวิญญาณเช่นในอดีต มิใช่เป็นผู้ถ่ายทอด ความรู้เช่นในปัจจุบัน แต่จะเป็นผู้จัดบรรยากาศให้เกิดการเรียนรู้ เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ กระตุ้นให้รู้วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพราะการเรียนรู้มันมิได้เกิดขึ้นเฉพาะในโรงเรียนเท่านั้น แต่ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อมวลชน วิชาความรู้ ทฤษฎี และญาณหยั่งรู้ปรากฏขึ้นทั่วโลกแต่ละปัจเจกชน ชุมชน และสังคมสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ครูจึงจำเป็นต้องปรับบทบาทของตนให้เหมาะสม กับโลกที่เปลี่ยนไป คือ ครูต้องวางตนเป็นคนดีตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ เน้นวิธีการเรียนรู้ มากกว่าสอนให้ท่องจำ พยายามจัดให้เรียนเป็นกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกัน ตั้งคำถามให้นักเรียนรู้จักคิด และติดตามความก้าวหน้าใหม่ ๆ มาปรับปรุง ตลอดจนติดตามความเปลี่ยนแปลงของโลกเพื่อยกฐานะ ความเป็นผู้ให้ความรู้ของชุมชนและสังคม

ยนต์ ชุ่มจิต (2541, หน้า 67-81) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของครูไว้ว่า เป็นกิจที่ครูต้องกระทำ ทั้งทางด้านการถ่ายทอดทางวิชาการ การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม การสืบทอดมรดกทาง วัฒนธรรม การวัดประเมินผล การทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนให้ศิษย์เป็นคนดีมีปัญญาด้วยสำนึก ในความถูกต้องและเหมาะสม อีกทั้งได้กล่าวถึงหน้าที่ของครูตามทัศนะของบุคคลทั่วไปไว้ว่า ครูมีหน้าที่สำคัญที่ต้องสั่งสอนศิลปวิทยาการต่าง ๆ ให้แก่ศิษย์ด้วยการอบรมคุณธรรม จริยธรรม

และค่านิยมที่ดีงามให้แก่ศิษย์ จัดกิจกรรมเพื่อความเจริญก้าวหน้าของศิษย์แนะแนวการศึกษาและอาชีพ และประเมินผลความเจริญก้าวหน้าของศิษย์ ปกครองดูแลความทุกข์สุขของศิษย์ รักษาวินัยและประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และบุคคลทั่วไป ตั้งใจปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จเรียบร้อยและมีคุณภาพ มีความขยันในการสร้างเสริมสมรรถภาพทางวิชาการให้แก่ตนเองอย่างสม่ำเสมอ มีความตั้งใจในการสอดส่องป้องกันภัยพิบัติมิให้เกิดแก่ทรัพย์สินของโรงเรียน

ชนต์ ชุ่มจิต (2541, หน้า 87) ได้กล่าวว่า หน้าที่ความรับผิดชอบของครูอาจารย์ไม่ว่าจะอยู่ระดับใดจะอยู่ในขอบเขตดังต่อไปนี้

1. การสั่งสอนศิลปวิทยาการต่าง ๆ ให้แก่ศิษย์
2. การฝึกคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่ดีงามให้แก่ศิษย์
3. ปกครองดูแลความทุกข์สุขของศิษย์
4. การประเมินผลความเจริญก้าวหน้าของศิษย์
5. การแนะแนวการศึกษาและอาชีพ
6. การจัดกิจกรรมเพื่อความเจริญก้าวหน้าของศิษย์
7. การปฏิบัติงานในหน้าที่และงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จเรียบร้อยและมีคุณภาพ
8. ดูแลสอดส่องป้องกันภัยพิบัติมิให้เกิดแก่ทรัพย์สินของโรงเรียน
9. การเสริมสร้างสมรรถภาพทางวิชาการให้แก่ตนเองอย่างสม่ำเสมอ
10. การรักษาวินัยและประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และบุคคลทั่วไป

รุ่ง แก้วแดง (2541) กล่าวว่า “ครูมีบทบาทและความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะผู้ให้การศึกษาของชาติ ครู คือ ผู้กำหนดอนาคตของคนในชาติ” “เรายังต้องการครูเป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียนในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม และบุคลิกภาพ ครูที่สามารถยกระดับสติปัญญาหรือวิญญาณ ของมนุษย์ให้สูงขึ้นได้”

สุรางค์ โค้วตระกูล (2541, หน้า 2, 336-337) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของครูว่า “การเป็นครูนั้น ไม่เพียงแต่จะต้องมีความรู้ทางด้านวิชาการ เพื่อที่จะสอนนักเรียนเท่านั้น แต่ครูยังต้องเป็นผู้ช่วยนักเรียนให้พัฒนาทางด้านสติปัญญา บุคลิกภาพ อารมณ์ และสังคมด้วย ดังนั้น ครูต้องเป็นผู้ที่ให้ความอบอุ่นแก่นักเรียนเพื่อให้นักเรียนจะได้มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจครู พร้อมทั้งจะเข้าพบครูเวลาที่มีปัญหา นอกจากนี้ครูต้องเป็นต้นฉบับที่ดีแก่นักเรียน”

นักการศึกษามนุษยนิยม ให้ทัศนะเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของครูว่า “ครูมีหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือ” (Facilitate) ให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์เกี่ยวกับการพัฒนาตนเองดังต่อไปนี้

1. ช่วยให้ผู้เรียนยอมรับตนเอง และมีความภูมิใจในตนเอง สามารถเข้าใจและยอมรับความรู้สึกรับรู้ของตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเอง และคิดว่าตนเองเป็นบุคคลที่คุ้มค่า
2. ช่วยให้ผู้เรียนมีวุฒิภาวะสามารถที่จะทราบถึงข้อดีข้อเสียของตน และสามารถที่จะยับยั้งข้อเสียเพื่ออุดมการณ์ของตน
3. ช่วยให้ผู้เรียนตั้งจุดมุ่งหมายของชีวิตตามสภาพความเป็นจริงที่เป็นไปได้
4. ช่วยให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบในการกระทำหรือพฤติกรรมของตนเอง
5. ช่วยให้ผู้เรียนเป็นผู้กล้าเผชิญกับปัญหาแม้ว่าจะเป็นปัญหาที่ยากก็สามารถแก้ปัญหาได้โดยวิธีการแก้ปัญหาแบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์
6. ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาที่จะใช้จินตนาการ (Imagination) ความคิดคะเนฝัน (Fantasy) และความคิดสร้างสรรค์ (Creativity)
7. ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาที่จะแสดงออกทั้งทางด้านความคิด ความรู้สึกรับรู้อย่างเปิดเผย ไม่เสแสร้ง
8. ช่วยให้ผู้เรียนเข้ากระบวนการเรียนรู้ว่าจะเรียนรู้อย่างไร เพื่อที่จะเป็นผู้ใฝ่รู้อยู่เสมอ
9. ช่วยให้ผู้เรียนรู้จักการประเมินผลของการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักตั้งเกณฑ์การประเมินผล
10. ช่วยให้ผู้เรียนเป็นผู้ตระหนักรู้ (Aware) และไวต่อความรู้สึกของผู้อื่น และยอมรับบุคคลแต่ละคนเป็นปัจเจกบุคคล มีอิสระที่จะมีความคิดเห็นของตนเอง

สมชาย เทพแสง (2542, หน้า 25) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของครูว่าครูจะต้องมีวิสัยทัศน์ เป็นผู้มองการณ์ไกลและฝึกให้นักเรียนมองการณ์ไกลด้วย และต้องเป็นชุมพรทรัพย์ทางปัญญาเปี่ยมล้นด้วยภูมิรัฐภูมิธรรมและภูมิฐาน อีกทั้งต้องมีความเชี่ยวชาญทางการสอน มีการวางแผนการสอน เตรียมสื่อการสอน กำหนดวัตถุประสงค์ในการสอนเป็นหลักและควรเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนจะช่วยให้เกิดความใกล้ชิด ตลอดจนตอบสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นอย่างดี ทำให้เกิดเจตคติที่ดีต่อการเรียนการสอนและผลสัมฤทธิ์ก็จะดีขึ้น นอกจากนั้นครูต้องเป็นนักวิจัยคิดค้นวิธีการเรียนการสอนที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดมีวิจยารณญาณการใช้ความคิดวิเคราะห์แยกแยะและตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ครูควรให้นักเรียนเกิดวิจยารณญาณด้วยจึงจะประสบผลสำเร็จในการสอน และครูต้องมีวินัย ช่วยรณรงค์สังคมและประเทศชาติไว้ไม่ให้หายหน้าไปกับอารยธรรมอื่น ๆ

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2542, หน้า 23-28) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับบทบาทและความสำคัญของครูไว้กว้าง ๆ 4 ด้าน คือ

1. บทบาทและความสำคัญต่อการสร้างเยาวชน โดยครูต้องมีบทบาทดังนี้
 - 1.1 ครูต้องประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นที่พักพิงของเด็ก

1.2 ครูควรเป็นทั้งนักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา เมื่อเด็กเกิดปัญหาจะสามารถช่วยเหลือและแก้ไขได้

1.3 ครูจะต้องเป็นผู้ประสานระหว่างครอบครัว ชุมชนกับ โรงเรียนเพื่อจะได้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กได้

1.4 ครูต้องเป็นผู้เสียสละ อุทิศเวลา ทั้งร่างกาย แรงใจ และสติปัญญาเพื่อช่วยเหลือเด็ก

1.5 ครูต้องทราบและไม่เพิกเฉยต่อสิทธิเด็กและให้การคุ้มครองสิทธิเด็กอย่างเป็นรูปธรรม

2. บทบาทและความสำคัญของครูในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ครูต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้กับประเทศชาติในทุกระดับ ดังนี้

2.1 ทรัพยากรมนุษย์ระดับแรงงานและแรงงานกึ่งฝีมือ ครูต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระดับนี้ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ต่อไปนี้

2.1.1 เป็นสมาชิกที่ดีของมนุษยชาติ

2.1.2 เป็นสมาชิกที่ดีของวงการอาชีพ

2.1.3 เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

2.2 ทรัพยากรมนุษย์ระดับช่างเทคนิค

2.3 พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระดับวิชาชีพ

3. บทบาทและความสำคัญของครูในการรักษาชาติ ชีรศักดิ์ อัครบวร (2542, หน้า 23-28) ได้เสนอ วัฒนธรรมไทยให้ครูนำไปเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติ 11 ประการ คือ

3.1 สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ครูให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องประวัติ

3.2 วิธีครอบครัวและชุมชน ครูสั่งสอนให้ตระหนักและเห็นความสำคัญของครอบครัว และชุมชนให้เข้าใจบทบาทและหน้าที่ในการเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและชุมชน

3.3 ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ครูสั่งสอนให้ตระหนักว่า ขนบธรรมเนียม และประเพณีไทยเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ซึ่งมีความสัมพันธ์กับความเชื่อและค่านิยม เป็นสื่อเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม โดยให้นักเรียนได้เข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาสาระและแก่นแท้ของขนบธรรมเนียมและประเพณีที่ถูกต้อง

3.4 ภาษาไทย ครูสั่งสอนให้ตระหนักว่าภาษาไทย เป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของชาติ มีคุณค่าทางภาษาศาสตร์ ภาษาเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นชาติอารยะ ครูต้องส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความรัก และใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง รวมทั้งให้เข้าใจและเห็นความสำคัญของภาษาในฐานะที่เป็นเครื่องมือ สืบทอดวัฒนธรรม

3.5 ระเบียบวินัย ครูสั่งสอนให้ตระหนักว่าความมีระเบียบวินัยของคนในสังคมนั้น เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกทางด้านการควบคุมตนเอง ครูช่วยปลูกฝังจิตสำนึกและส่งเสริมให้ปฏิบัติตน ให้มีระเบียบวินัยที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย

3.6 ค่านิยม คุณธรรมและจริยธรรม ครูสั่งสอนให้ตระหนักว่าค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรมเป็นเครื่องมือยึดเหนี่ยวทางสังคมที่สำคัญ การปฏิบัติตามค่านิยมที่พึงประสงค์ของสังคม เช่น การขยันหมั่นเพียร การขอบคุณและการขอโทษ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การประหยัด และออม การขยันรักความยุติธรรมและรักสงบ เห็นอกเห็นใจผู้ด้อยโอกาส ตลอดจนการเสียสละ เพื่อส่วนรวม ค่านิยม คุณธรรมและจริยธรรมเหล่านี้นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี

3.7 วิถีชีวิตและภูมิปัญญาไทย ครูสั่งสอนให้ตระหนักว่าคนไทยสามารถใช้ปัญญา แก้ปัญหาการดำรงชีวิตอย่างประสานสัมพันธ์กับธรรมชาติ ครูส่งเสริมให้นักเรียนภูมิใจในการ นำภูมิปัญญาไทยมาผสมผสานเพื่อพัฒนาแนวทางในการดำเนินชีวิต

3.8 การแต่งกายแบบไทย ครูสั่งสอนให้ตระหนักว่าการแต่งกายแบบไทยนั้นเป็นการ บ่งบอกถึงความเป็นไทย ครูส่งเสริมให้นักเรียนแต่งกายเหมาะสมกับกาลเทศะ ประหยัดสอดคล้อง กับวิถีไทย

3.9 ศิลปกรรมแบบไทย ครูสั่งสอนให้ตระหนักว่าศิลปกรรมเป็นการแสดงออก ทางวัฒนธรรมในด้านความงามและความซาบซึ้งที่เป็นรูปธรรม ครูส่งเสริมให้รู้จักการอนุรักษ์ การสร้างสรรค์และให้ความเข้าใจในคุณค่าหรือซาบซึ้งในศิลปกรรมไทย

3.10 วัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว ครูสั่งสอนให้ตระหนักว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งสูงใจ การท่องเที่ยวที่สำคัญประการหนึ่ง การท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นการท่องเที่ยว ที่มีคุณภาพ ครูส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักท่องเที่ยวเชิงนิเวศตลอดจนมารยาทในการท่องเที่ยว

3.11 วัฒนธรรมกับการพัฒนา ครูสั่งสอนให้ตระหนักว่าพื้นฐานการพัฒนาชาติบ้านเมือง ที่สำคัญคือการพัฒนาคน การพัฒนาจิตใจคนเป็นการพัฒนาที่ต้องใช้มิติทางวัฒนธรรมอันเป็น การพัฒนาแบบยั่งยืน การพัฒนาโดยใช้พื้นฐานทางวัฒนธรรมเป็นการพัฒนาที่มีคุณภาพระหว่าง ความก้าวหน้ากับการอนุรักษ์

จากทัศนะของนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของครู ล้วนเป็นบทบาทที่สังคมคาดหวังและต้องการให้ครูมีบทบาทในการถ่ายทอดบรมสั่งสอนให้การศึกษา ครูจะต้องกระทำทุกวิถีทาง เพื่อที่จะทำให้นักเรียนเกิดพัฒนาการทุก ๆ ด้านสร้างเยาวชนรุ่นใหม่ ให้มีคุณภาพมาตรฐานสูงเทียบเท่ากับมาตรฐานสากล ถ่ายทอดวัฒนธรรมและค่านิยม บทบาทในการเป็นผู้ประสานการเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน การสร้างคนดี มีความก้าวหน้า ทั้งทางด้านความรู้ สติปัญญา และคุณธรรม พร้อมทั้งจะดำเนินชีวิตที่ดีงาม และสร้างสรรค์สังคม

ประพัตติตนเป็นคนดีของสังคม แต่สิ่งที่หวังจะเป็นจริงได้ ครูต้องพัฒนาตนเอง ให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถด้านการสอน เป็นผู้มีความรู้ จริยธรรม ประพัตติตนดี เป็นที่น่าเคารพนับถือ รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชนและสังคมเสียก่อน จึงจะได้ชื่อว่าเป็นครูได้เหมาะสมกับบทบาทและหน้าที่

สรุปได้ว่า บทบาทและหน้าที่ของครูนั้นมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม การเอาใจใส่ดูแลรับผิดชอบนักเรียน การวัดประเมินผล การเรียนการสอน การเสริมสร้างความรู้แก่ตนเอง และการพัฒนาคุณภาพการสอนของตนเองให้มีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดธรรมประสิทธิผล

คุณลักษณะของครูที่ดี

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2541, หน้า 244-245) กล่าวว่า ลักษณะของครูที่ดีในการปฏิบัติหน้าที่ของครู ควรมีกัลยาณมิตรครบ 7 ประการ แล้วครูควรมีธรรมเป็นคุณสมบัติของคนดี เรียกว่า สัปปริสธรรม 7 กล่าวไว้ ดังนี้

1. รู้จักธรรม คือ รู้กฎแห่งกรรมดา กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล หรือรู้จักว่าจะต้องกระทำเหตุอันนี้ จึงจะได้เกิดผลที่ต้องการ
2. รู้จักมุ่งหมาย คือ รู้ว่าการที่ตนกระทำอยู่มีความมุ่งหมายอย่างไร
3. รู้จักตน คือ รู้ฐานะ กำลังความรู้ ความสามารถ ความถนัดและคุณธรรมแล้ว ประพัตติให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป
4. รู้จักประมาณ คือ ความพอดีในการใช้จ่ายโภคทรัพย์
5. รู้จักกาลเวลาที่เหมาะสม ที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจการทำหน้าที่การทำงาน
6. รู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน รู้ரியที่จะต้องประพัตติต่อชุมชน
7. รู้จักบุคคล คือ รู้จักความแตกต่างแห่งบุคคล รู้จักใช้การแนะนำสั่งสอนอย่างไร

ศักรินทร์ สุวรรณโรจน์ (2542, หน้า 11-20) กล่าวว่า คุณลักษณะของครูที่ดี หมายถึง ครูที่สังคมส่วนใหญ่ปรารถนาให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในยุคปฏิรูปการศึกษา คือ เป็นครูที่แท้ เป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ มีความขยัน อดทนอดกลั้น มีความตั้งใจมั่นคง และแน่วแน่ต่อวิชาชีพครู ซื่อสัตย์ จริงใจ มีเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละ มีความตั้งใจในการอบรมปัญญาให้เพิ่มพูนสมบูรณ์ขึ้นทั้งในด้านวิชาการและความฉลาดรอบรู้ในเหตุและผล เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี รู้จักวางตนและการดำรงระวางความประพัตติของตนให้อยู่ในระเบียบวินัยอันดีงาม ประพัตติปฏิบัติตนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคสังคมไร้พรมแดน เป็นแบบอย่างที่ดี มีแบบแผนการปฏิบัติที่ชัดเจน ดังเช่น คณะกรรมการข้าราชการครู (ก.ค.) กำหนดคุณลักษณะของครูไว้ 4 ประการ คือ สอนดี มีระเบียบ เพียบคุณธรรม นำสังคม

วิลาวณย์ โชติเบญจมาภรณ์ (2546, หน้า 69) ได้กล่าวว่า ครูที่ดีในยุคปฏิรูปการศึกษานั้น น่าจะเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะ ดังนี้

1. คุณสมบัติดี คือ มีคุณสมบัติและคุณลักษณะดี เช่น ความรู้ ความสามารถ บุคลิกภาพ สุขภาพ ภูมิปัญญา นิสัย วิสัยทัศน์ ค่านิยม มีคุณธรรมประจำใจ
2. ปฏิบัติตนดี คือ เป็นพลเมืองดีและปฏิบัติตามจรรยาบรรณครู
3. ปฏิบัติงานดี คือ วางแผนดี สอนดี เน้นแนวดี จัดกิจกรรมการเรียนรู้ดี ปกครองดี ประเมินผลดี ทำทุกอย่างด้วยความตั้งใจดี และเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์ทุกคน
4. ผลงานดี คือ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ฉลาด คิดเป็น เก่ง เป็นคนดี มีวินัย มีความสุข และสามารถพึ่งพาตนเองได้
5. สวัสดิการดี คือ ได้รับผลตอบแทนเป็นสวัสดิการและความก้าวหน้าทางอาชีพ อย่างเหมาะสมกับการปฏิบัติและผลงานที่เกิดขึ้น
6. ศักดิ์ศรี คือ ได้รับการยกย่องและให้เกียรติจากผู้ร่วมงาน ชุมชน และสังคมว่าเป็น ผู้ที่มีคุณค่า

ฮาร์ท (Hart, 1934, pp. 131-132) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ลักษณะของครูที่นักเรียนมัธยมตอนปลายพึงพอใจ พบว่า ครูที่นักเรียนชอบมากที่สุดปรากฏผลเรียงตามลำดับความสำคัญ ได้แก่ ครูช่วยงานดี ช่วยอธิบาย เอาใจใส่ ตรวจตรา ยิ้มแย้มแจ่มใส มีอารมณ์ขันเป็นกัลยาณมิตร สนใจ และเข้าใจเด็ก ทำให้งานเป็นสิ่งที่น่าสนใจเข้มงวดในการควบคุมชั้นเรียนแต่ต้องมีการนับถือบุคคล ไม่แบ่งพรรคพวก ไม่มีผู้ใกล้ชิด

เบ็ค (Beck, 1967, pp. 127-128) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ลักษณะที่ดีของครู ประกอบด้วย คุณสมบัติด้านความเอาใจใส่นักเรียน ด้านให้ความรู้แก่นักเรียน และมีระเบียบวินัย และได้วิจัยลักษณะครูในฟลอริดา เรื่อง ครูของฉันโดยสอบถามนักเรียน ผลปรากฏว่า ครูที่ดีต้องมีลักษณะ ดังนี้

1. ต้องรักและเอาใจใส่นักเรียน
2. มีความรู้ให้แก่แก่นักเรียน ช่วยเหลือนักเรียนให้มีความรู้กว้างขวางและทันสมัย เพื่อให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดี
3. มีระเบียบวินัย ควบคุมบรรยากาศในห้องเรียนได้
4. ส่งเสริมให้กำลังใจแก่นักเรียนให้กระตือรือร้นต่อการเรียน
5. มีคุณสมบัติในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการสอนให้ดีขึ้น

โอเลส (Ohles, 1970, pp. 38-39) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ลักษณะของครูที่พึงปรารถนาของนักเรียน สรุปได้ว่า นักเรียนชอบครูที่มีลักษณะเป็นกัลยาณมิตร คือ รักที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลนักเรียน

ไรอันส์ (Ryans, 1970, pp. 114-116) ได้ศึกษาค้นคว้าถึงลักษณะของครูที่ดีจากการวิเคราะห์องค์ประกอบพบว่าครูที่ดีมีองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ

1. ด้านพฤติกรรมในชั้นเรียน ประกอบด้วยลักษณะต่าง ๆ คือ
 - 1.1 ให้ความอบอุ่น มีความเข้าใจและมีความเป็นมิตร
 - 1.2 มีความรับผิดชอบ ทำงานอย่างมีระบบและทันอกทันใจ
 - 1.3 มีการกระตุ้นช่วย มีความคิดก้าวหน้า
2. ด้านทัศนคติ
 - 2.1 สนใจในความคิดเห็นของนักเรียน
 - 2.2 สนใจความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยในชั้นเรียน
 - 2.3 สนใจความคิดเห็นของผู้บริหารและผู้อื่น
3. ด้านทักษะต่อการศึกษา
4. ด้านความสามารถในภาษา เข้าใจภาษาพูดได้ดียิ่ง
5. ด้านความมั่นคงทางอารมณ์ มีอารมณ์สม่ำเสมอ ปรับตัวได้ดี

วิททิ (Witty, 1974, pp. 622-671) ได้วิเคราะห์ลักษณะของครูที่ดีงามจากจดหมายของนักเรียนชั้นประถมและมัธยมศึกษา จำนวน 12,000 ฉบับ มีความเห็นว่า ครูควรมีลักษณะที่สำคัญ 12 ประการ

1. มีทัศนคติที่ดีต่อประชาธิปไตย
2. มีความกรุณาและสนใจเด็กเป็นรายบุคคล
3. มีความอดทน
4. มีความสนใจอย่างกว้างขวาง
5. ลักษณะทำทางดี
6. ยุติธรรมไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก
7. มีอารมณ์ขัน
8. มีความประพฤติคงเส้นคงวา
9. สนใจปัญหาของเด็ก
10. รู้จักยืดหยุ่น
11. รู้จักยอมรับและยกย่อง
12. มีวิธีแปลกใหม่มาสอนเสมอ

ไซมอน (Symonds, 1977, pp. 301-308) ได้วิจัยคุณลักษณะของครูที่ดี พบว่า ลักษณะครูที่ดีและไม่ดีในสายตานักเรียนมีความแตกต่างกัน 3 ลักษณะ คือ

1. ครูที่ดีต้องอบอุ่นเป็นกันเอง มีความสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน เข้าใจปัญหาทางอารมณ์ และความต้องการของนักเรียน ยอมรับในความแตกต่างของบุคคล อดทนต่อความผิดพลาดของนักเรียน เข้าใจ เห็นใจ และให้กำลังใจ กระตุ้นให้นักเรียนทำงานด้วยตนเอง พฤติกรรมคงเส้นคงวา ครูที่ไม่ดี คือ ไม่มีความรัก ความสนใจ ความเข้าใจนักเรียน ไม่จำชื่อนักเรียน คอยจับผิดประจำ ไม่เคารพบุคคล เลือกที่รักมักที่ชัง เย็นชาไม่ใกล้ชิดกับนักเรียน

2. ครูที่ดี ต้องมีความเชื่อมั่นในตนเอง คอยค้ำนักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัยได้ เป็นมิตรกับนักเรียน ครูที่ไม่ดีจะอ่อนแอ ขี้กลัว อารมณ์เกรี้ยว ใช้อำนาจข่มขู่นักเรียน

3. ครูที่ดีสามารถอธิบายให้นักเรียนให้เข้าใจในบทเรียนได้ สอนเต็มความสามารถ ใช้สื่อการสอนเร้าใจให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการสอน ครูที่ไม่พึงประสงค์มีลักษณะ สร้างความเบื่อหน่ายในการสอน ไม่อธิบายบทเรียนให้เข้าใจ และทำให้นักเรียนสับสนในบทเรียน

มัสโกรฟ และเทเลอร์ (Masgrove & Tayler, 1969, pp. 171-182) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง ลักษณะครูดีในความคาดหวังของนักเรียน พบว่า มี 4 ลักษณะ คือ มีวิธีการสอนดี รักษาวินัย และการปกครองดี บุคลิกภาพดี จัดห้องเรียนและบริหารชั้นเรียนดี

เฮสซอง และวิกส์ (Hessong & Weeks, 1987, pp. 452-457) ได้สรุปแนวความคิดเกี่ยวกับ ลักษณะของครูที่ดีไว้ ดังนี้ ลักษณะของครูที่ดีในทัศนะของนักการศึกษาตะวันตกนั้น ได้สรุปแนวความคิด เกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดีไว้ดังนี้

1. เป็นผู้มีความรอบรู้ (Being Knowledge Able) มีความรู้ ความเข้าใจในวิชาการต่าง ๆ ซึ่งได้ศึกษาเล่าเรียนมาเป็นอย่างดี มีความแม่นยำในวิชาที่สอนตลอดจนวิชาการอื่น ๆ ตามสมควร

2. เป็นผู้มีความอารมณ์ขัน (Being Humorous) คือ เป็นผู้ที่สามารถสอดแทรกอารมณ์ขัน หรือทำให้การสอนสนุกสนาน

3. เป็นผู้มีความยืดหยุ่นผ่อนปรน (Being Flexible) การมีความสามารถในการเปลี่ยนแปลง แก้ไขหรือปรับเปลี่ยนสภาพการณ์ให้เหมาะสมกับการสอนได้ ครูจำเป็นต้องรู้จักการยืดหยุ่น ในการอบรมสั่งสอนสามารถปรับแผนการเรียนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างดี

4. เป็นผู้มีความตั้งใจทำงานให้ถึงขีดสุด (Being Upbeat) เป็นผู้ที่ยินดีในภารกิจทางการสอน จะไม่มองว่าการสอนเป็นเพียงภารกิจที่ต้องรับผิดชอบเท่านั้นแต่จะยินดีเมื่อได้สอน อุทิศเวลาให้กับ การงานที่ทำอย่างเต็มที่

5. เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ (Being Honest) ความซื่อสัตย์จริงใจเป็นสิ่งที่ทำให้ศิษย์เกิด ความเชื่อถือไว้วางใจ และมั่นใจที่จะปฏิบัติหรือกระทำตามคำสั่งสอนของครู

6. เป็นผู้มีความชัดเจน (Being Clear and Concise) สามารถทำให้ผู้ที่สัมพันธ์ด้วยเข้าใจ

ได้รวบรัดชัดเจน เป็นผู้มีความสามารถในการสื่อสารทั้งการใช้ภาษาพูดและภาษาเขียน นอกจากนี้ การปฏิบัติหน้าที่การงานใด ๆ ก็ต้องปฏิบัติด้วยความชัดเจนโปร่งใส ถูกต้องตามหลักการและระเบียบแบบแผนของราชการ

7. เป็นคนเปิดเผย (Being Open) คือ เป็นคนที่ไม่ทำตัวลึกลับเจ้าเล่ห์ ไม่หน้าไหว้หลังหลอก เต็มใจเปิดเผยให้ผู้อื่นรับรู้ รู้จักยอมรับความคิดของผู้อื่นด้วยความเข้าใจการกระทำของตนเสมอ

8. เป็นผู้มีความอดทน (Being Patient) เป็นผู้มีความเพียรพยายามหรือขยันขันแข็ง สำหรับครูต้องมีคุณสมบัติข้อนี้เป็นพิเศษ เพราะนอกจากจะอดทนในเรื่องอื่น ๆ แล้วยังต้องอดทนต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ของศิษย์อีกด้วย

9. เป็นแบบอย่างที่ดี (Being a Role Model) ครูเป็นบุคคลที่ต้องกระทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อศิษย์และสังคม ศิษย์ต้องมีแบบอย่างที่ถูกต้องดีงามเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของตน

10. เป็นผู้สามารถประยุกต์ทฤษฎีไปปฏิบัติได้ (Being Able to Relate Theory to Practice) การนำเอาความรู้ที่ได้จากการศึกษาเล่าเรียน ไปใช้ให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพนั้น บางครั้งสภาพความจริงไม่เหมือนกับทฤษฎีที่เรียนมา ครูต้องสามารถประยุกต์ทฤษฎีไปใช้ได้อย่างเหมาะสม

11. เป็นผู้มีความเชื่อมั่นในตนเอง (Being Self Confident) การกล้าตัดสินใจโดยสามารถเลือกวิถีทางที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาต่าง ๆ หรือวิถีทางที่ดีที่สุดในการกระทำต่าง ๆ ครูต้องสามารถพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองโดยการสั่งสมประสบการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการสอนให้มากที่สุดครูต้องเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนสอนด้วย

12. เป็นผู้มีความสามารถในศิลปะวิทยาการหลาย ๆ ด้าน (Being Diversified) ครูที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีความรู้และความสามารถในการวิทยาการอื่น ๆ ด้วย ความรู้พิเศษเป็นความสามารถเฉพาะตัวที่จะช่วยให้ผู้ประกอบวิชาชีพครูอาจจะต้องใช้เพื่อช่วยในงานในหน้าที่ครู มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นความรู้พิเศษ เช่น ความสามารถทางเครื่องดนตรีกลไก ความรู้ในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ความสามารถทางงานศิลปะ เป็นต้น

13. เป็นผู้แต่งกายเหมาะสมและมีสุขอนามัยส่วนบุคคลดี (Being Well Groomed and Having Personal Hygiene) ผู้ประกอบวิชาชีพครูต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อยและสะอาดอยู่เสมอ ใส่เสื้อผ้าถูกกาลเทศะเหมาะสมกับความเป็นครูหรือแต่งกายตามรูปแบบที่ทางสถานศึกษากำหนด นอกจากนี้สุขอนามัยส่วนบุคคลของครูก็เป็นสิ่งสำคัญ ทั้งสุขภาพทางร่างกายและจิตใจ สุขภาพของครูมีผลให้การสอนประสบความสำเร็จด้วยดี

จากงานวิจัยที่ได้ศึกษาพอสรุปได้ว่า คุณลักษณะของครูที่ดีที่สังคมต้องการนั้น ครูควรมีลักษณะที่พึงประสงค์ในด้านคุณลักษณะส่วนตัวที่ดี มีการปฏิบัติงานดี ให้ความใส่ใจงานวิชาชีพของตนเป็นอย่างดี เป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม ควรมีความสุจริตใจต่อผู้เรียนมีเมตตากรุณา

มีการปฏิบัติงานที่เป็นแบบอย่างที่ดี เอาใจใส่ต่อศิษย์ มีบุคลิกภาพที่ดี ที่สำคัญต้องมีคุณลักษณะที่เป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ ขยัน อดทน ซื่อสัตย์ มีความตั้งใจ มีความรับผิดชอบ มีความเป็นกลาง ตระหนักในหน้าที่ของครูที่ดี มีความมุ่งมั่นในผลงาน สามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี ปฏิบัติตามกฎระเบียบ มีความเป็นประชาธิปไตยในการปฏิบัติงานและการดำรงชีวิตรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ที่สำคัญต้องมีความศรัทธาในอาชีพครู สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา รู้จักเสียสละบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม เป็นต้น และผลการวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่ดีในประเทศและต่างประเทศ คุณลักษณะของครูที่ดีควรประกอบไปด้วย

1. มีความประพฤติดี ครูต้องเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ศิษย์
2. มีความรู้ความสามารถในการสอนสูง เช่นมีความรู้กว้างขวาง มีความฉลาดรอบรู้ทั้งทางด้านวิชาชีพและวิชาการอันทันสมัย
3. มีทักษะในการสอนสามารถอธิบายบทเรียนได้เข้าใจชัดเจน
4. ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
5. มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนให้นักเรียนได้มีการปฏิบัติจริง
6. มีคุณธรรม จริยธรรม มีจรรยาบรรณ
7. มีความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยา
8. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่นและมีความสุข

ตอนที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยเกี่ยวกับจริยธรรมและจรรยาบรรณครู

จริยธรรมเป็นเรื่องของการประพฤติที่ถูกต้องดีงาม ซึ่งทุกคนในสังคมยอมรับและส่งผลให้ผู้ประพฤติปฏิบัติมีความสุข และนำมาซึ่งความเจริญ และความสงบสุขของสังคมซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่าจริยธรรม จากการศึกษาความหมายของจริยธรรม มีผู้ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้ คือ

โกวิท ประวาลพุกษ์ และภณิดา กุสกูล (2536, หน้า 6) ได้สรุปว่าจริยธรรม มีความหมาย 2 นัย คือ

1. จริยธรรมเป็นหลักการและเหตุผลที่พิจารณาเกี่ยวกับ การกระทำ การพิจารณาตัดสิน และการตัดสินใจ ซึ่งเป็นความหมายที่คนทั่วไปเข้าใจกันมาดั้งเดิม
2. จริยธรรมเป็นพฤติกรรมหรือการกระทำ และเจตคติที่สามารถสังเกตเห็นได้ ซึ่งความหมายนี้เป็นความหมายในแนวคิดแบบใหม่

อนุวัติ คุณแก้ว (2538, หน้า 15) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง การกระทำหรือการแสดง พฤติกรรม รวมทั้งความนึกคิดในสิ่งที่เหมาะสมต่อตนเองและสังคม ซึ่งก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง และพัฒนาตนเองและสังคม

บรรเทา กิตติศักดิ์ (ม.ป.ป., หน้า 39) ได้กล่าวถึง ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรม หมายถึง คุณสมบัติของความประพฤติที่สังคมมุ่งหวังให้สมาชิกของสังคมนั้นประพฤติตาม เพราะเป็นความประพฤติที่ถูกต้องดีงามจริยธรรมต้องเกี่ยวข้องกับตามสำนึกของบุคคลว่า การกระทำนั้น เป็นสิ่งที่ควรกระทำ หรือเป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมนั้นจริยธรรมย่อม เปลี่ยนแปลงไปได้ตามสภาวะการณ์ การดำเนินชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมในสมัยหนึ่ง อาจต่างจากสมัยหนึ่งก็ได้ เพราะการดำเนินชีวิตแต่ละสมัยไม่เหมือนกัน จริยธรรมเดิมอาจเปลี่ยนแปลง หรือได้รับการเพิ่มเติมขึ้นหรือขยายความให้กว้างขวางออกไป

ประกาศรี ศรีห่อไฟ (2540, หน้า 17) ได้ให้ความหมายว่า จริยธรรม หมายถึง หลัก ความประพฤติที่อบรมกิริยา และปลูกฝังลักษณะนิสัยให้ผู้ประพฤติอยู่ในครรลองและศีลธรรม และคุณค่าของจริยธรรมนั้นชี้ให้เห็นถึงความเจริญงอกงามในชีวิต อย่างมีระบบแบบแผนตามวัฒนธรรม ของบุคคลที่มีลักษณะทางจิตใจที่ดีงาม

กฤษณา ผ่องสุวรรณ (2541, หน้า 6) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ลักษณะพฤติกรรม ที่ถูกต้องเหมาะสมของบุคคลที่สังคมต้องการ และสนับสนุน ซึ่งมีผลมาจากการเรียนรู้ การปรับตัว ให้สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคม และผู้ประพฤติเกิดความพึงพอใจอีกทั้งก่อให้เกิด ประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

ทิสนา เขมมณี (2541, หน้า 2) กล่าวว่า “จริยธรรมเป็นการแสดงออกของการประพฤติปฏิบัติ ในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม สะท้อนให้เห็นถึงการมีคุณธรรมภายใน”

จ่านง อติวัฒนสิทธิ์ (2541, หน้า 1) ได้ให้ความหมายว่า จริยธรรม หมายถึง “หลักการ กฎเกณฑ์ หรือหลักธรรมที่บุคคลควรประพฤติ เป็นคุณธรรมภายนอกที่แสดงออกในลักษณะ ที่ถูกต้องดีงาม อันเป็นสิ่งที่สังคมปรารถนา”

ประจักษ์ ประสารน้ำ (2542, หน้า 51-52) กล่าวว่า จริยธรรมเป็นส่วนหนึ่งของคุณธรรม ที่สำคัญสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพครูจะต้องนำมาใช้ควบคู่กันไปกับจริยธรรมของครูบนพื้นฐาน แห่งอุดมคติและวิญญานของครู

พระเมธีธรรมาภรณ์ (2542, หน้า 88) กล่าวว่า จริยธรรม แบ่งออกได้เป็น จริย+ธรรม คำว่า จริยะ หมายถึง ความประพฤติหรือกิริยาที่ควรประพฤติ ส่วนคำว่า ธรรม มีความหมายหลายอย่าง เช่น คุณความดี หลักคำสอนของศาสนา หลักปฏิบัติ เมื่อนำคำทั้ง 2 มารวมกันเป็น “จริยธรรม” จึงหมายความว่าตามตัวอักษรว่า “หลักแห่งความประพฤติ”

พระมหาอดิศร ถิรสีโล (2540, หน้า 67) กล่าวว่า จริยธรรมประกอบด้วยคำ 2 คำ คือ จริย แปลว่า ข้อควรประพฤติปฏิบัติ ธรรม แปลว่า ธรรมะหรือธรรมความดี เมื่อรวมเป็น จริยธรรม แปลว่า ธรรมหรือความดีที่ควรประพฤติปฏิบัติหรือธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติ หมายถึง ธรรมที่ควรประพฤติ คือ คุณงามความดี ตรงข้ามกับธรรมที่ไม่ควรประพฤติ หรือความชั่ว อันเป็นส่วนหนึ่งของ วิชาจริยศาสตร์

ไพฑูรย์ สีนารัตน์ (2542, หน้า 88) กล่าวว่า จริยธรรม แยกออกเป็น จริยะ + ธรรม คำว่า จริยะ หมายถึง ความประพฤติหรือกริยาที่ควรประพฤติ ส่วนคำว่า ธรรม มีความหมายหลายอย่าง เช่น คุณความดี หลักคำสอนของศาสนา หลักปฏิบัติ เมื่อนำคำทั้งสองมารวมกันเป็น “จริยธรรม” จึงได้ความหมายตามตัวอักษร “หลักแห่งความประพฤติ” หรือ แนวทางของการประพฤติ

ศักดิ์ดา เปลียนเดชา (2545, หน้า 12) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง การประพฤติดนให้เป็นไปตามความต้องการของสังคมที่เห็นว่าดีงามเหมาะสม ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อตนเอง และสังคม

จริยธรรม คือ ธรรมที่ควรประพฤติ เพื่อจะได้พัฒนาบุคคลให้เจริญ มีหลายรูปแบบ และบุคคลทั่วไป เช่น

1. จริยธรรม คือ ธรรมที่ควรประพฤติปฏิบัติ เพื่อจะได้พัฒนาบุคคลให้เจริญมีหลายรูปแบบ เช่น

2. จริยธรรมในรูปของศีล ได้แก่ คำสอนของแต่ละศาสนา

3. จริยธรรมในรูปของค่านิยม ได้แก่ กฎหมาย สิ่งที่มีค่านิยมว่ามีค่าของสังคมจริยธรรมในรูปแบบของธรรม ได้แก่ คุณธรรมทั้งปวง

ฉะนั้นบางครั้ง อาจใช้คำว่า “คุณธรรม” แทน “จริยธรรม” ได้ เพราะทั้งคุณธรรมและจริยธรรม มีความมุ่งหมายที่คล้ายกัน คุณธรรมมีการปลูกฝังจะช่วยให้เกิดประโยชน์แก่บุคคลที่ประพฤติและปฏิบัติแก่สังคมส่วนรวมด้วย ส่วนจริยธรรมเป็นสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติ เพื่อจะได้พัฒนาบุคคลและสังคมให้เจริญก้าวหน้า

จริยธรรม ได้แก่ ความดีในระดับต่าง ๆ ที่สังคม หรือบุคคลจำเป็นต้องยึดมั่น หรือ จริยธรรม คือ ค่านิยมในระดับต่าง ๆ ซึ่งสังคมและบุคคลจำเป็นต้องยึดมั่นถือมั่น จริยธรรมจึงมีความสัมพันธ์กับค่านิยมอย่างใกล้ชิด

ดังนั้น จริยธรรม ก็คือ การกระทำซึ่งเป็นผลมาจากการตัดสินใจของสภาวะจิตใจ การที่จะเกิดจริยธรรมขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีค่านิยม 2 ประการ ที่มาเกี่ยวข้องขัดแย้งกันทำให้มีการตัดสินใจเลือกทางปฏิบัติ ซึ่งมีหลายทางการตัดสินใจการกระทำสิ่งใดขึ้นมา ซึ่งอาจมีทั้งพึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ หากการกระทำเป็นไปทางที่พึงประสงค์ก็ถือว่าจริยธรรมสูง

เพียเจท์ และเ็นเบินเดอร์ (Piaget & Inhelder, 1960, p. 1) จริยธรรม เป็นลักษณะของมนุษย์ และหน้าที่เกี่ยวกับเกณฑ์ในการให้ความร่วมมือการจัดเตรียมทางสังคม ความสัมพันธ์ในรูปของการกระทำร่วมกันและสิทธิ

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1969, p. 34) ให้การอธิบายว่า จริยธรรม (Ethics) เป็นความรู้ที่ฝึกฝน ชอบชั่วดี เป็นกฎเกณฑ์จากสังคมเป็นสิ่งที่ตัดสินว่าการกระทำนั้นถูกหรือผิด

กู๊ด (Good, 1973, p. 373) ได้ให้ความหมายว่า จริยธรรม หมายถึง การปรับตัวให้เข้ากับกฎเกณฑ์ หรือมาตรฐานของความประพฤติที่ถูกต้อง ดีงาม

ซามูเอล สตัมป์ (Stumpf, 1977, p. 3) อธิบายความหมายของจริยธรรมในเชิงวิชาปรัชญาว่า จริยธรรมเป็นความประพฤติปฏิบัติเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรียกกันว่าถูกหรือผิด ดีหรือเลว ฟังประสงค์หรือไม่ฟังประสงค์ มีคุณค่าหรือไร้ค่า นอกจากนี้จริยธรรมยังเกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบหน้าที่ พฤติกรรมที่ยอมรับนับถือต่าง ๆ ของแต่ละบุคคลอีกด้วย อย่างไรก็ตาม สตัมป์ อธิบายว่า ในเรื่องทฤษฎีจริยธรรมของลัทธิปรัชญานั้น จะไม่ใช่ตอบคำถามว่าจริยธรรมใดดีกว่า หรือถูกต้องกว่า

ลองก์แมน (Longman, 1978, p. 7) กล่าวว่า จริยธรรม เป็นความถูกต้อง เป็นความบริสุทธิ์ของความประพฤติของการกระทำในสิ่งหนึ่ง ๆ

แคน คอสท์ลีย์ และรอล์ฟ ทอดด์ (Costley & Todd, 1983, p. 504) อธิบายว่า จริยธรรม (Ethics) เป็นสาระที่เกี่ยวข้องกับความถูกและผิดของความดีกับความชั่ว คำว่า Ethics เป็นภาษากรีกโบราณ แปลว่า คุณลักษณะ (Character) ในภาษาโรมันจะหมายถึง ธรรมเนียมประเพณี (Customs) ซึ่งการเรียนรู้จากภูมิปัญญาดั้งเดิมนั้นก็คือ คุณลักษณะมักจะเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดโดยธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มบุคคลซึ่งแต่ละคนอาศัยหรือทำงานอยู่รวมด้วยกัน

สรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง การกระทำ การประพฤติปฏิบัติ ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม ทั้งความคิดและเหตุผลที่สอดคล้องกับการปฏิบัติ ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องศาสนา แต่เป็นเรื่องที่สังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุน และผู้กระทำเกิดความพอใจ และเป็นการนำสันติสุขมาให้แก่สังคม และบุคคลได้ตามควรแก่กรณี รวมทั้งการกระทำในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี กฎหมาย อุดมการณ์ วินัย มารยาท การดำเนินชีวิต ทั้งทางกาย วาจา และใจ อย่างถูกต้องเหมาะสม

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม

ทฤษฎีทางจริยธรรมที่รู้จักกันแพร่หลายและเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางจริยธรรม ได้แก่

1. ทฤษฎีอิทธิพลของสังคมและสิ่งแวดล้อมต่อพัฒนาการทางจริยธรรม ทฤษฎีอิทธิพลของสังคมและสิ่งแวดล้อม ใช้เป็นทฤษฎีที่มีอิทธิพลต่อจริยธรรมของบุคคลโดยเฉพาะประเพณีและค่านิยมต่าง ๆ ภายในสังคม บุคคลจะได้รับการปลูกฝังจริยธรรมจากสิ่งแวดล้อมและสังคม

มาตั้งแต่เกิด สกินเนอร์ (Skinner, 1971, pp. 126-128) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ จารีตประเพณี ตลอดจนค่านิยมต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นสิ่งสำคัญที่จะกำหนดเงื่อนไขทางสังคมให้เด็กประพฤติปฏิบัติ ตั้งแต่เกิด เงื่อนไขทางสังคมเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในสังคมนั้น ๆ พ่อแม่และผู้ใหญ่จะเป็นผู้ถ่ายทอดให้เด็กถึงแนวทางของการประพฤติปฏิบัติตนภายในสังคม ซึ่งเน้นความถูกผิดชั่วดี ถึงแม้ว่าบุคคลจะไม่มีจริยธรรมมาตั้งแต่เกิด แต่เมื่อโตขึ้นก็ต้องมีจริยธรรมและพฤติกรรมไปตามแนวโครงสร้างทางวัฒนธรรมของสังคมนั้น นอกจากนี้ ดีไรท์ (Wright, 1975, pp. 27-30) เชื่อว่าสังคมจะมีอิทธิพลโดยตรงต่อการพัฒนาทางจริยธรรมของบุคคล กลุ่มสังคมที่บุคคลเป็นสมาชิกอยู่จะเป็นบ่อหลอมจริยธรรมให้แก่บุคคลนั้น เด็ก ๆ จะเรียนรู้สิ่งที่ดีเลวจากผู้ที่อยู่ใกล้ชิด ซึ่งเป็นตัวแทนของสังคมด้วยขบวนการเทียบเคียง เด็กจะใช้วิธีการเลียนแบบผู้ที่มีอำนาจและผู้ที่ตนเคารพปรักจนในที่สุดจะยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมมาเป็นหลักปฏิบัติของตนเองโดยอัตโนมัติ ดังนั้นถ้าผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็กเป็นผู้ที่มีจริยธรรมสูงเด็กก็จะเลียนแบบและจะเป็นผู้ที่มีจริยธรรมสูงไปด้วย

นอกจากนี้นักทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมหลายท่านเชื่อว่า การพัฒนาจริยธรรมจะเกิดขึ้นในช่วงแรกของชีวิตมนุษย์ คือ ในช่วงสิบปีแรก และจะฝังรากลึกยากแก่การเปลี่ยนแปลงในช่วงหลัง ๆ ของชีวิต แม้ว่านักทฤษฎีบางคนจะยอมรับการผันแปรทางสังคมและสถานการณ์ในชีวิตอาจมีผลให้บุคคลมีความเปลี่ยนแปลงจริยธรรมในวัยผู้ใหญ่ได้ก็ตาม ดังนั้นตามแนวคิดนี้กลุ่มคนรับผิดชอบในการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็กมากที่สุด คือ สมาชิกในครอบครัวของเด็กเอง รองลงมา คือ โรงเรียนอนุบาล และประถมศึกษา นอกจากนี้ยังมีสื่อสารมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524, หน้า 5) ได้กล่าวว่า จริยธรรมของบุคคล มีต้นเหตุมาจากอิทธิพลของสังคมมากกว่าอิทธิพลของพันธุกรรม กล่าวคือ บุคคลที่เกิดมาในสังคมจะเรียนรู้ และยอมรับในประเพณีในสังคมของตน ซึ่งจะแตกต่างจากจารีตประเพณีของสังคมอื่น ๆ ไม่มากนักน้อย ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าแหล่งกำเนิดที่สำคัญของจริยธรรมของบุคคลก็คือ สังคม และผู้ที่อยู่ในแวดล้อมของตนนั่นเอง รากฐานของการเกิดจริยธรรมจะเริ่มก่อตัวขึ้นในทารกตั้งแต่แรกเกิดโดยการเรียนรู้เกี่ยวกับบุคคลอื่นที่ละน้อยตามที่พัฒนาการทางประสาทสัมผัสต่าง ๆ ที่จะอำนวยให้

2. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา

นักทฤษฎีกลุ่มนี้มีความเชื่อว่า การพัฒนาจริยธรรมของบุคคลขึ้นอยู่กับสติปัญญาและการคิดหาเหตุผลของแต่ละบุคคล ในการศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมจึงจำเป็นต้องศึกษาพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคล ซึ่งพัฒนาไปตามลำดับขั้น

เพียเจท์ (Piaget) ได้แบ่งระดับของจริยธรรมออกเป็น 2 ขั้น คือ

1. ขั้นพินิจกฎเกณฑ์จากภายนอก (Heteronymous) พัฒนาการทางจริยธรรมขั้นนี้ จะอยู่ในช่วงอายุก่อน 8 ปี เป็นระยะที่พ่อแม่ ผู้ใหญ่มีอิทธิพลต่อจริยธรรมของเด็กมาก ในขั้นนี้ เด็กจะยึดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ตายตัว ผิดเป็นผิด ถูกเป็นถูก ถ้าทำความผิดก็ต้องได้รับโทษโดยไม่คำนึงถึง แรงจูงใจ หรือสาเหตุของการกระทำนั้น ๆ

2. ขั้นสำนึกคิดในเกณฑ์ (Autonomous) พัฒนาการทางจริยธรรมในขั้นนี้เป็นระยะที่เด็ก มีกฎเกณฑ์ของตนเอง ในระยะนี้เด็กจะมีความคิดเป็นของตนเอง การที่เด็กเปลี่ยนการรับรู้กฎเกณฑ์ ที่ตายตัว หรืออิทธิพลจากภายนอก มาเป็นขั้นที่มีกฎเกณฑ์ของตนเองนี้ เนื่องมาจากพัฒนาการ ด้านสติปัญญา ระดับอายุ และการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อน หรือมีประสบการณ์ในการมีบทบาท ในกลุ่มเพื่อนด้วยกัน

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1964, p. 405) ได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรม ของ เพียเจต์ และ อินเบ็นเดอร์ (Piaget & Inhelder, 1960) จากการศึกษาระยะยาว และนำคำตอบของเยาวชนอเมริกา ในช่วงอายุ 10-16 ปี มาวิเคราะห์เกี่ยวกับการให้เหตุผลทางจริยธรรมในการเลือกกระทำพฤติกรรม อย่างใดอย่างหนึ่ง ในสภาพการณ์ที่มีความขัดแย้งกันระหว่างความต้องการของบุคคลกับกฎเกณฑ์ ของกลุ่มหรือสังคม โดยพิจารณาจากเหตุผลของผู้ตอบ อายุ 10 ปี ใช้มากที่สุด จนถึงเหตุผลขั้นที่ 6 เด็กอายุ 16 ปีใช้มากกว่าเด็กอายุที่ต่ำกว่าทั้งหมด แล้วนำเหตุผลที่ได้จากคำตอบเหล่านี้มาปรับปรุง คำจำกัดความของแต่ละขั้นอีกหลายครั้ง และสรุปได้ว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลมีความสัมพันธ์ กับอายุ และพัฒนาการทางสติปัญญา โดยแบ่งระดับพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ โดยแต่ละ ระดับมี 2 ขั้น ดังนี้

1. ระดับก่อนเกณฑ์ (Pre Conventional Level)

ในระดับนี้เด็กจะตอบสนองต่อกฎเกณฑ์ โดยกระทำตามที่ผู้มีอำนาจเหนือตนและพิจารณา สิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับรางวัล หรือการได้รับรางวัล ซึ่งพัฒนาการทางจริยธรรม ในระดับนี้ เด็กจะกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองเท่านั้น โดยนำมาเกี่ยวข้องกับด้านสรีระเป็นใหญ่ เด็กในระยะนี้จะเข้าใจว่าความดี คือสิ่งที่ทำไปแล้วไม่ถูกลงโทษ และทำดีแล้วได้รับรางวัลจึงทำให้ เด็กจะเชื่อหรือกระทำตามที่ผู้มีอำนาจเหนือตน ในการลงโทษหรือให้รางวัลพัฒนาการทางจริยธรรม ในระดับนี้พบในช่วงอายุ 2-10 ปี ในระดับก่อนเกณฑ์นี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นหลบหนีการถูกลงโทษ (The Punishment and Obedience Orientation)

ในขั้นนี้เด็กจะใช้หลักการหลีกเลี่ยงมิให้ได้รับโทษ เป็นเหตุผลในการกระทำเด็กจะทำดีตามกฎเกณฑ์ ของผู้มีอำนาจเหนือตน และอยู่ภายใต้อำนาจของผู้ใหญ่ เพราะกลัวการถูกลงโทษ เช่น กระทำดี เพราะกลัวจะถูกตีไม่ใช่เพราะกลัวความผิดเด็กช่วงอายุ 2-7 ปี

ขั้นที่ 2 ขั้นแสวงหารางวัล (The Instrumental Relativist Orientation) การกระทำดีหรือการกระทำที่ถูกต้อง ในขั้นนี้เด็กจะเห็นความสำคัญของการได้รับรางวัลหรือคำชมเชย การสัญญาว่าจะให้รางวัลจึงเป็นแรงจูงใจให้เด็กกระทำความดีในขั้นนี้จะเป็นไปได้ในทำนองการได้และเปลี่ยนกันแบบเด็ก ๆ เมื่อเขาให้ฉันมา ฉันก็ตอบแทนเขาไปเด็กช่วงอายุ 7-10 ปี

2. ระดับตามกฎเกณฑ์ (Conventional Level) พัฒนาการทางจริยธรรมในระดับนี้เด็กจะเห็นความสำคัญของหน้าที่ความรับผิดชอบของกลุ่มตนเองเป็นสมาชิกอยู่ และรู้จักรักษากฎเกณฑ์ เพราะเห็นความสำคัญของกลุ่มหรือเพราะมีความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นหลัก ในระดับนี้ เด็กจะไม่กระทำความผิดเพราะต้องการให้ผู้อื่นยอมรับ และยึดกฎเกณฑ์ของกลุ่มและสังคมเป็นเกณฑ์ ในการปฏิบัติพัฒนาการทางจริยธรรมในระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 3 ขั้นทำตามผู้อื่นเห็นชอบ อยากเป็นเด็กดี เด็กน่ารัก (The Interpersonal Concordance or “Good Boy-Nice Girl” Orientation) พัฒนาการทางจริยธรรมในขั้นนี้เด็กจะกระทำในสิ่งที่ตนเองคิดว่าคนอื่น ๆ จะเห็นด้วยและพอใจ เพื่อให้เป็นที่ชอบพอของเพื่อนฝูง เพราะต้องการยอมรับจากผู้อื่น โดยจะกระทำดี เพราะต้องการที่จะเป็นเด็กดีของกลุ่มเด็กช่วงนี้อายุ 10-13 ปี

ขั้นที่ 4 ขั้นทำตามกฎหมายและระเบียบของสังคม (The “Law and Order” Orientation) ในระดับนี้บุคคลจะเข้าใจในกฎเกณฑ์ บรรทัดฐานของสังคม เข้าใจถึงบทบาทและหน้าที่ของบุคคลที่พึงปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ และกลุ่มสังคมที่เป็นสมาชิกอยู่และมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตาม เพื่อประโยชน์ต่อกลุ่มสังคมของตนเด็กช่วงนี้อายุ 13-16 ปี

3. ระดับเหนือเกณฑ์ (Post Conventional, Autonomous or Principle Level) พัฒนาการทางจริยธรรมในระดับนี้บุคคลจะเข้าถึงค่านิยม คุณค่าทางจริยธรรม หลักเกณฑ์ที่นำไปใช้ โดยพิจารณาถึงสภาพการณ์ที่แตกต่างกันออกไปอย่างเหมาะสม และเที่ยงธรรม รู้จักไตร่ตรองและตัดสินใจต่าง ๆ ตามที่เห็นว่าสิ่งใดจะสำคัญมากกว่ากัน พิจารณาสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง ไม่ยึดหลักเกณฑ์ตายตัว ไม่ยึดตัวบุคคลหรือค่านิยมของกลุ่มเป็นเกณฑ์ พัฒนาการทางจริยธรรมในระดับนี้ แบ่งออกเป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 5 ขั้นทำตามคำมั่นสัญญาหรือขั้นมีเหตุผลเคารพตนเอง (The Social Contract, Legalistic Orientation) บุคคลในขั้นนี้จะเห็นความสำคัญของกฎหมาย ความถูกต้องเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาถึงค่านิยมเฉพาะตัวบุคคลเป็นสิทธิเฉพาะตัว คำนึงถึงสภาพการณ์และกฎเกณฑ์ที่มีเหตุผล ซึ่งได้รับการยอมรับจากคนส่วนใหญ่ เคารพมติที่มาจาก การลงความเห็นอย่างเป็นประชาธิปไตย และถือว่ากฎเกณฑ์ต่าง ๆ ย่อมเปลี่ยนแปลงได้ ถ้ามีเหตุผลที่เหมาะสมกว่า หน้าที่ของบุคคลในขั้นนี้ คือ การกระทำตามข้อสัญญาที่ให้ไว้กับผู้อื่น คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ และไม่พยายามที่จะรุกรานสิทธิของผู้อื่นด้วย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักเด็กช่วงนี้อายุ 16 ปี ขึ้นไป

ขั้นที่ 6 ขั้นทำตามหลักอุดมคติสากล (The Universal-Ethical Principle Orientation)

พัฒนาการทางจริยธรรมในขั้นนี้ความถูกต้องคือ ความสำนึกถึงคุณค่าของความถูกต้องของหลักเกณฑ์ที่บุคคลนั้นพิจารณาโดยคำนึงถึงเหตุผลอย่างกว้างขวาง มีความเป็นสากลของผู้ที่เจริญแล้วคำนึงถึงประโยชน์ของมนุษยชน ไม่ใช่เฉพาะกลุ่มบุคคลและปฏิบัติตามความถูกต้องนั้นอย่างไม่หวั่นไหวต่อสิ่งใด ๆ มีความละเอียดต่อการทำชั่ว แม้จะไม่มีใครรู้เห็นก็จะไม่กระทำ คุณธรรมของบุคคลในขั้นนี้จะเป็นนามธรรม เช่น การยอมรับในคุณค่าของมนุษย์ทุกคน การยอมรับว่าทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์ (Human Being) คุณธรรมในขั้นนี้จะเกิดขึ้นได้ในบุคคลที่มีความเจริญทางสติปัญญาในขั้นสูง มีประสบการณ์และความรู้อย่างกว้างขวาง ในขั้นนี้จะพบในผู้ใหญ่ที่มีความเจริญทางปัญญา

ตารางที่ 1 ระดับของจริยธรรมตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

ขั้นการให้เหตุผลทางจริยธรรม	ระดับของจริยธรรม
ขั้น 1 หลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ (2-7 ปี)	1. ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (2-10 ปี)
ขั้น 2 หลักการแสวงหารางวัล (7-10 ปี)	
ขั้น 3 หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (10-13 ปี)	2. ระดับตามกฎเกณฑ์ (10-16 ปี)
ขั้น 4 หลักการทำหน้าที่ทางสังคม (13-16 ปี)	
ขั้น 5 หลักการทำตามค่านิยมสามัญ (16 ปีขึ้นไป)	3. ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (16 ปีขึ้นไป)
ขั้น 6 หลักการยึดอุดมคติสากล (ผู้ใหญ่)	

จากทฤษฎีของ โคลเบิร์ก และเพียเจร์ จะเห็นได้ว่าทฤษฎีที่เน้นถึงการพัฒนาทางสติปัญญาและประสบการณ์ในการพัฒนาจริยธรรม จะพบว่า จริยธรรมของบุคคลจะมีพัฒนาการเป็นไปตามลำดับขั้นและพัฒนาการทางจริยธรรม จะมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางสติปัญญา กล่าวคือ เมื่อบุคคลเจริญเติบโตขึ้นเท่าไร เขาก็ยังจะรับรู้จริยธรรมได้สูงขึ้นเท่านั้น

จากทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา บุคคลจะมีพัฒนาการเป็นไปตามลำดับขั้นอยู่ในขั้นที่ 5-6 พัฒนาการทางจริยธรรมที่มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางสติปัญญา เมื่อบุคคลมีอายุมากกว่า 16 ปีขึ้นไป ถึงเป็นผู้ใหญ่ ขั้นการให้เหตุผลทางจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 5-6 เป็นหลักการทำตามค่านิยมสามัญ และหลักการยึดอุดมคติสากล ระดับของจริยธรรมระดับเหนือกฎเกณฑ์อายุ 16 ปีขึ้นไป เป็นหลักการทำตามค่านิยมสามัญและหลักการยึดอุดมคติสากล ระดับของจริยธรรมระดับเหนือกฎเกณฑ์อายุ 16 ปีขึ้นไป เห็นความสำคัญของกฎ ระเบียบ ข้อตกลงทางสังคม และยึดปฏิบัติตามหรือเรียกว่า

ขั้นทำตามข้อตกลงทางสังคม (“Social-Contract” Orientation) และเข้าใจ และทำตามกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม เลือกศีลธรรมค่านิยม เพื่อปฏิบัติตามที่ตนมีความเห็นว่าเหมาะสม หรือเรียกว่า ขั้นอุดมคติสากล (“Universal Ethics” Orientation)

การพัฒนาจริยธรรมนี้ ต้องเรียงลำดับเป็นขั้นตอนโดยไม่สามารถข้ามขั้นกันได้ ทั้งนี้เพราะเหตุผลในระดับที่ต่ำกว่าจะทำให้มนุษย์มีความเข้าใจและใช้เหตุผลในการพัฒนาทางจริยธรรมในระดับที่สูงขึ้นไปได้

3. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเป็นทฤษฎีที่เอาหลักการเสริมแรง (Principle of Reinforcement) และหลักการเชื่อมโยงมาใช้อธิบายวิธีการและขบวนการที่บุคคลได้รับจากสังคม สิ่งแวดล้อม และสังคม หรือวัฒนธรรมว่าเป็นตัวกำหนดเงื่อนไขทางสังคมให้กับเด็กนับตั้งแต่เกิด พ่อแม่จะเป็นผู้สอนเด็กให้ทราบถึง แนวปฏิบัติในสังคม การแยกความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ถูกหรือผิด ดี หรือเลวโดยใช้สิ่งเสริมแรงทางคำพูด เห็นได้ชัดว่าพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นความงอกงามของพฤติกรรมและอารมณ์จากการปรับตัวให้เข้ากับกฎเกณฑ์ของสังคม โดยมีแรงขับพื้นฐานมาจากการต้องการทางชีววิทยา การแสวงหารางวัล ตลอดจนการหลีกเลี่ยง การถูกสังคมลงโทษ ด้วยเหตุนี้แม้ว่ามนุษย์เราจะมิได้มีจริยธรรมและพฤติกรรมไปตามแนวโครงสร้างทางวัฒนธรรมทางสังคม ซึ่งได้มาด้วยการเสริมเรงนั่นเอง ในการอธิบายต้นกำเนิด และการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมการเรียนรู้โดยบังเอิญ และการเลียนแบบเป็นสำคัญ ซึ่งทำให้บุคคลที่มีพฤติกรรมที่แปลกใหม่หรือแตกต่างไปจากเดิมได้โดยง่าย โดยให้ความสำคัญแก่ลักษณะของสถานการณ์ ซึ่งจะเป็เครื่องกระตุ้นให้บุคคลกระทำพฤติกรรมซ้ำ ๆ จนกลายเป็นลักษณะนิสัยของบุคคลนั้นไปในที่สุด สิ่งทีกระตุ้นให้บุคคลกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ คือ การหวังความพอใจ และการหลบหลีกจากความทุกข์ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจจนึก, 2524, หน้า 11)

องค์ประกอบทางจริยธรรม

การจำแนกองค์ประกอบของจริยธรรม นักจิตวิทยา เช่น บราวน์ (Brown, 1968, pp. 411-414) มีความเห็นว่าจริยธรรมมี 3 มิติ คือ ความรู้ (Knowledge) ความรู้สึก (Feeling) และการแสดงออก (Conduct) นอกจากนี้ ฮอฟแมน (Hoffman, 1978) ก็มีความเห็นว่าจริยธรรมประกอบด้วย องค์ประกอบ 3 องค์ประกอบ ที่มีอิสระจากกันและต่างก็มีพื้นฐานเชิงประสบการณ์ต่างกัน คือ ความคิดทางจริยธรรม (Moral Thought) ความรู้สึกทางจริยธรรม (Moral Feeling) และพฤติกรรมทางจริยธรรม (Moral Behavior)

สำหรับการจำแนกองค์ประกอบของจริยธรรมตามความคิดเห็นของนักวิชาการและนักจิตวิทยาของไทยซึ่งกล่าวไว้ในหนังสือแนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย (กรมวิชาการ, 2523, หน้า 3) ได้เสนอองค์ประกอบทางจริยธรรมไว้ 3 ประการ คือ

กฎเกณฑ์ทางศีลธรรม เลือกศีลธรรมค่านิยม เพื่อปฏิบัติตามที่ตนมีความเห็นว่าเหมาะสม หรือเรียกว่า **ขั้นอุดมคติสากล** (“Universal Ethics” Orientation)

การพัฒนาจริยธรรมนี้ ต้องเรียงลำดับเป็นขั้นตอนโดยไม่สามารถข้ามขั้นกันได้ ทั้งนี้เพราะเหตุผลในระดับที่ต่ำกว่าจะทำให้มนุษย์มีความเข้าใจและใช้เหตุผลในการพัฒนาทางจริยธรรมในระดับที่สูงขึ้นไปได้

3. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเป็นทฤษฎีที่เอาหลักการเสริมแรง (Principle of Reinforcement) และหลักการเชื่อมโยงมาใช้อธิบายวิธีการและขบวนการที่บุคคลได้รับจากสังคม สิ่งแวดล้อม และสังคม หรือวัฒนธรรมว่าเป็นตัวกำหนดเงื่อนไขทางสังคมให้กับเด็กนับตั้งแต่เกิด พ่อแม่จะเป็นผู้สอนเด็กให้ ทราบถึง แนวปฏิบัติในสังคม การแยกความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ถูกหรือผิด ดี หรือเลว โดยใช้สิ่งเสริมแรงทางคำพูด เห็นได้ชัดว่าพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นความงอกงามของพฤติกรรม และอารมณ์จากการปรับตัวให้เข้ากับกฎเกณฑ์ของสังคม โดยมีแรงขับพื้นฐานมาจากความต้องการทางชีววิทยา การแสวงหารางวัล ตลอดจนการหลีกเลี่ยง การถูกสังคมลงโทษ ด้วยเหตุนี้แม้ว่ามนุษย์เราจะมีได้มีจริยธรรมและพฤติกรรมไปตามแนวโครงสร้างทางวัฒนธรรมทางสังคม ซึ่งได้มาด้วยการเสริมเรงนั่นเอง ในการอธิบายต้นกำเนิด และการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมการเรียนรู้โดยบังเอิญ และการเลียนแบบเป็นสำคัญ ซึ่งทำให้บุคคลที่มีพฤติกรรมที่แปลกใหม่หรือแตกต่างไปจากเดิมได้ โดยง่าย โดยให้ความสำคัญแก่ลักษณะของสถานการณ์ ซึ่งจะเป็นเครื่องกระตุ้นให้บุคคลกระทำพฤติกรรมซ้ำ ๆ จนกลายเป็นลักษณะนิสัยของบุคคลนั้นไปในที่สุด สิ่งทีกระตุ้นให้บุคคลกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ คือ การหวังความพอใจ และการหลบหลีกจากความทุกข์ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม, 2524, หน้า 11)

องค์ประกอบทางจริยธรรม

การจำแนกองค์ประกอบของจริยธรรม นักจิตวิทยา เช่น บราวน์ (Brown, 1968, pp. 411-414) มีความเห็นว่าจริยธรรมมี 3 มิติ คือ ความรู้ (Knowledge) ความรู้สึก (Feeling) และการแสดงออก (Conduct) นอกจากนี้ ฮอฟแมน (Hoffman, 1978) ก็มีความเห็นว่าจริยธรรมประกอบด้วย องค์ประกอบ 3 องค์ประกอบ ที่มีอิสระจากกันและต่างก็มีพื้นฐานเชิงประสบการณ์ต่างกัน คือ ความคิดทางจริยธรรม (Moral Thought) ความรู้สึกทางจริยธรรม (Moral Feeling) และพฤติกรรมทางจริยธรรม (Moral Behavior)

สำหรับการจำแนกองค์ประกอบของจริยธรรมตามความคิดเห็นของนักวิชาการและนักจิตวิทยาของไทยซึ่งกล่าวไว้ในหนังสือแนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย (กรมวิชาการ, 2523, หน้า 3) ได้เสนอองค์ประกอบทางจริยธรรมไว้ 3 ประการ คือ

1. ส่วนประกอบทางด้านความรู้ (Moral Reasoning) คือ ความเข้าใจในเหตุผลของความรู้สึกลูกต้องดีงาม สามารถตัดสินใจแยกความถูกต้องออกจากความไม่ถูกต้องได้โดยการใช้เหตุผล

2. ส่วนประกอบทางด้านอารมณ์และความรู้สึก (Moral Attitude and Belief) คือ ความพึงพอใจ สรรพคุณ เลื่อมใส เกิดความนิยมยินดี ที่จะนำจริยธรรมมาเป็นแนวประพฤติปฏิบัติ

3. ส่วนประกอบทางด้านพฤติกรรมแสดงออก (Moral Conduct) คือ พฤติกรรมการกระทำ ที่บุคคลตัดสินใจจะกระทำถูกต้องหรือผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ

เจียมจิต บุญรักษ (2534, หน้า 10) กล่าวว่า การจำแนกองค์ประกอบของจริยธรรม ตามความคิดเห็นของนักจิตวิทยานั้น มีความคล้ายคลึงกันแต่เรียกชื่อต่างกันออกไป ซึ่งอาจสรุป ได้ว่า จริยธรรมแบ่งออกได้เป็น 3 องค์ประกอบ คือ

1. องค์ประกอบทางด้านปัญญา (Cognition) คือ ส่วนที่เก็บความรู้ ความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางจริยธรรม ซึ่งเป็นความรู้ความเข้าใจ ในเหตุผลของความถูกต้องดีงาม สามารถตัดสินใจแยกพฤติกรรมที่ดี ที่ถูกต้องออกจากพฤติกรรมที่ไม่ดี ไม่ถูกไม่ควร มโนทัศน์อื่น ที่ใช้เรียกองค์ประกอบส่วนนี้ ได้แก่ ความคิดทางจริยธรรม (Moral Thought) ค่านิยมทางจริยธรรม (Moral Value) ความเชื่อทางจริยธรรม (Moral Belief) การตัดสินใจทางจริยธรรม (Moral Judgment) การใช้เหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning) และความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรม (Moral Cognition)

2. องค์ประกอบทางอารมณ์ (Affection) คือ ความรู้สึกหรือปฏิกิริยาที่มีต่อลักษณะหรือ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมว่าตนชอบหรือไม่ชอบเพียงใด ซึ่งส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น องค์ประกอบในด้านนี้มีความหมายกว้างกว่าความรู้ ความเข้าใจ ในเชิงจริยธรรมของบุคคล เพราะ รวมทั้งความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ เข้าด้วยกัน และองค์ประกอบด้านนี้ยังสามารถเปลี่ยนแปลง ไปจากเดิมได้ มโนทัศน์อื่นที่ใช้เรียกองค์ประกอบส่วนนี้ ได้แก่ เจตคติทางจริยธรรม (Moral Attitude) ความรู้สึกทางจริยธรรม (Moral Feeling) และปฏิกิริยาทางจริยธรรม (Moral Reaction)

3. องค์ประกอบทางพฤติกรรม (Behavior) คือ พฤติกรรมหรือการกระทำที่บุคคลแสดง ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสิ่งแวดล้อม เป็นพฤติกรรมที่สามารถตัดสินใจได้ว่าดีหรือไม่ดี ถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควร ซึ่งอิทธิพลส่วนหนึ่งที่มีผลต่อการกระทำ หรือไม่กระทำพฤติกรรมใดจะขึ้นกับอิทธิพล ทั้ง 2 ประการ ที่กล่าวมาแล้ว พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่น ๆ มโนทัศน์อื่นที่ใช้เรียกองค์ประกอบส่วนนี้ ได้แก่ ความประพฤติทางจริยธรรม (Moral Conduct)

วิลสัน (Wilson, 1967, p. 192) ได้ชี้ให้เห็นองค์ประกอบของจริยธรรมโดยเสนอใน รูปอักษรย่อ ดังนี้

1. PHIL หมายถึง การยอมรับความเท่าเทียมกันของคน โดยไม่เอาความรู้สึกของตัวเอง เข้าไปเกี่ยวข้อง ซึ่งอาจจะทำให้มองคนหนึ่งมีค่าสูง แต่คนอื่นไม่มีค่า (เช่น เห็นคนที่เป็นญาติ ของตนเองมีความสำคัญมากกว่าคนอื่น จึงพยายามบรรจุนิยามของตนเองเข้าทำงานทั้ง ๆ ที่ความสามารถ อาจจะด้อยกว่าคนอื่น)

1. ส่วนประกอบทางด้านความรู้ (Moral Reasoning) คือ ความเข้าใจในเหตุผลของความรู้สึกรู้สึกถูกต้องดีงาม สามารถตัดสินแยกความถูกต้องออกจากความไม่ถูกต้องได้โดยการคิด
2. ส่วนประกอบทางด้านอารมณ์และความรู้สึก (Moral Attitude and Belief) คือ ความพึงพอใจ ศรัทธา เลื่อมใส เกิดความนิยมยินดี ที่จะนำจริยธรรมมาเป็นแนวประพฤติปฏิบัติ
3. ส่วนประกอบทางด้านพฤติกรรมแสดงออก (Moral Conduct) คือ พฤติกรรมการกระทำที่บุคคลตัดสินใจจะกระทำถูกต้องหรือผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ

เจียมจิต บุญรักษ (2534, หน้า 10) กล่าวว่า การจำแนกองค์ประกอบของจริยธรรมตามความคิดเห็นของนักจิตวิทยานั้น มีความคล้ายคลึงกันแต่เรียกชื่อต่างกันออกไป ซึ่งอาจสรุปได้ว่า จริยธรรมแบ่งออกได้เป็น 3 องค์ประกอบ คือ

1. องค์ประกอบทางด้านปัญญา (Cognition) คือ ส่วนที่เก็บความรู้ ความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางจริยธรรม ซึ่งเป็นความรู้ความเข้าใจ ในเหตุผลของความรู้สึกรู้สึกถูกต้องดีงาม สามารถตัดสินแยกพฤติกรรมที่ดี ที่ถูกต้องออกจากพฤติกรรมที่ไม่ดี ไม่ถูกต้องไม่ควร มโนทัศน์อื่นที่ใช้เรียกองค์ประกอบส่วนนี้ ได้แก่ ความคิดทางจริยธรรม (Moral Thought) ค่านิยมทางจริยธรรม (Moral Value) ความเชื่อทางจริยธรรม (Moral Belief) การตัดสินใจทางจริยธรรม (Moral Judgment) การใช้เหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning) และความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรม (Moral Cognition)
 2. องค์ประกอบทางอารมณ์ (Affection) คือ ความรู้สึกหรือปฏิกิริยาที่มีต่อลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมว่าตนชอบหรือไม่ชอบเพียงใด ซึ่งส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น องค์ประกอบในด้านนี้มีความหมายกว้างกว่าความรู้ ความเข้าใจ ในเชิงจริยธรรมของบุคคล เพราะรวมทั้งความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ เข้าด้วยกัน และองค์ประกอบด้านนี้ยังสามารถเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้ มโนทัศน์อื่นที่ใช้เรียกองค์ประกอบส่วนนี้ ได้แก่ เจตคติทางจริยธรรม (Moral Attitude) ความรู้สึกทางจริยธรรม (Moral Feeling) และปฏิกิริยาทางจริยธรรม (Moral Reaction)
 3. องค์ประกอบทางพฤติกรรม (Behavior) คือ พฤติกรรมหรือการกระทำที่บุคคลแสดงต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสิ่งแวดล้อม เป็นพฤติกรรมที่สามารถตัดสินได้ว่าดีหรือไม่ดี ถูกหรือผิดควรหรือไม่ควร ซึ่งอิทธิพลส่วนหนึ่งที่มีผลต่อการกระทำ หรือไม่กระทำพฤติกรรมใดจะขึ้นกับอิทธิพลทั้ง 2 ประการ ที่กล่าวมาแล้ว พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่น ๆ มโนทัศน์อื่นที่ใช้เรียกองค์ประกอบส่วนนี้ ได้แก่ ความประพฤติทางจริยธรรม (Moral Conduct)
- วิลสัน (Wilson, 1967, p. 192) ได้ชี้ให้เห็นองค์ประกอบของจริยธรรมโดยเสนอในรูปอักษรย่อ ดังนี้

1. PHIL หมายถึง การยอมรับความเท่าเทียมกันของคน โดยไม่เอาความรู้สึกของตัวเองเข้าไปเกี่ยวข้อง ซึ่งอาจจะทำให้มองคนหนึ่งมีค่าสูง แต่คนอื่นไม่มีค่า (เช่น เห็นคนที่เป็ญาติของตนเองมีความสำคัญมากกว่าคนอื่น จึงพยายามบรรจุนาติของตนเองเข้าทำงานทั้ง ๆ ที่ความสามารถอาจจะด้อยกว่าคนอื่น)

2. EMP หมายถึง การรับรู้หรือยังรู้ถึงความรู้สึกของคนอื่นเป็นความสามารถที่จะรู้ความรู้สึกของคนอื่นต่อเรื่อง ๆ หนึ่งเป็นเช่นไร สามารถอธิบายได้ถูกต้อง เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น แต่ EMP จะพัฒนาไม่ได้ถ้าไม่มี PHIL ก่อน (เช่น พวกนักเผด็จการอาจมี EMP แต่ไม่มี PHIL อาจเข้าใจความรู้สึกของคนอื่น แต่ไม่เห็นความสำคัญของคนอื่น หรือเห็นว่ามีน้อยกว่าตนเองและพรรคพวก)

3. GIG หมายถึง การมีความรู้ข้อเท็จจริงอย่างกว้างขวางเพราะการที่จะตัดสินใจทางศีลธรรมอย่างถูกต้องจะมีเพียง PHIL และ EMP ยังไม่เพียงพอ ต้องมี GIG ด้วย เพราะ GIG จะช่วยให้การตัดสินใจมีเหตุผลมากขึ้น อีกทั้งทำให้รู้ถึงผลของการกระทำได้อย่างนั้นแล้วจะให้ผลอะไรขึ้น

4. DIK หมายถึง การนำเอา EMP และ GIG มาใช้บนพื้นฐานของ PHIL โดยสอดคล้องกับกฎ หรือหลักการทางศีลธรรมที่คนแต่ละคนยึดถืออยู่ บางคนอาจมี PHIL, EMP, GIG แต่ไม่สามารถดึงมาสร้างเป็นหลักการของตนเองได้ กลับกระทำในสิ่งที่ตรงข้ามกับจริยธรรมอีกด้วย

5. PHRON หมายถึง กฎหรือหลักการทางศีลธรรม (ไม่ว่าจะเรียกว่าเป็นหลักศีลธรรมหรือไม่ก็ตาม) สอดคล้องกับกฎหรือหลักการอันดีงาม เช่น การปรับความต้องการและความสนใจของตนเอง การเสียสละชีวิต และการฆ่าตัวตาย อาจเป็นการตอบสนองความต้องการและความสนใจของตนเองแต่มีลักษณะที่ไม่มีเหตุผลและขัดกับการมีสุขภาพดีซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์พึงต้องการอย่างหนึ่ง คนทั่วไปมักขาด PHRON มากกว่า DIK มี PHRON จำเป็นต้องมี EMP และ GIG ส่วน PHIL จำเป็นหรือไม่ยังเป็นปัญหาทางจิตวิทยาอยู่ว่า คนที่เข้าใจความรู้สึกของตนเองและผลของการกระทำโดยไม่ให้ความสำคัญแก่คนอื่นได้หรือไม่

6. KRAT หมายถึง ความสามารถที่จะแปรเปลี่ยนหลักการ DIK หรือ PHRON มาสู่การกระทำ เป็นความสามารถในการเลือกใช้หลักการที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิต

วิสตัน ได้ยกตัวอย่างว่า ชายคนหนึ่งขณะที่กำลังขับรถอยู่บนถนน เขายอมรับว่า คนอื่นมีสิทธิที่จะใช้ถนนร่วมกันกับเขาเอง (PHIL) เขารู้ถึงความรู้สึกของคนขับรถว่าเป็นอย่างไรถ้าเกิดมีใครขับรถช้าโดยไม่จำเป็น ให้เป็นที่กีดขวางการจราจร (EMP) เขารู้ว่าถ้าเขาขับรถด้วยความเร็ว 30 ไมล์ต่อชั่วโมง รถคันอื่นจะพยายามแซงขึ้นไป เพราะส่วนใหญ่ใช้ความเร็วมากกว่านั้น (GIG) จากเหตุการณ์นี้เขาได้ตั้งหลักการและสัญญากับตนเองว่า จะไม่ขับรถ 30 ไมล์ต่อชั่วโมง ในเวลาเช่นนี้ (PHRON) (หลักการที่มีลักษณะสากล คือ ไม่ควรมีใครขับรถด้วยความเร็ว 30 ไมล์ต่อชั่วโมงในเวลาจราจรคับคั่ง) เขาสามารถปฏิบัติตามหลักการนี้ด้วยการเพิ่มความเร็วของรถขึ้น (KRAT)

ลักษณะทางจริยธรรมของบุคคล

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524, หน้า 2-4) ได้แบ่งลักษณะของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมไว้ 4 ประเภท คือ

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การที่มีความรู้ในสังคมของตนนั้นถือว่าการกระทำชนิดใดดีควรทำและการกระทำชนิดใดเลวควรงดการกระทำ ลักษณะหรือพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมมากน้อยเพียงใด ปริมาณความรู้เชิงจริยธรรมหรือความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลด้วยความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคม และศาสนาส่วนใหญ่เด็กจะเริ่มเรียนรู้ตั้งแต่แรกเกิด โดยเฉพาะในช่วงอายุ 2-10 ปี บุคคลจะได้รับการปลูกฝังค่านิยมเหล่านี้เป็นพิเศษ

2. ทักษคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่าง ๆ ว่าตนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้น ๆ เพียงใด ทักษคติเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่สำหรับบุคคลบางคนในสถานการณ์ปกติอาจจะมีทักษะคติเชิงจริยธรรมแตกต่างจากค่านิยมในสังคมก็ได้ ทักษคติเชิงจริยธรรมจะมีความหมายกว้างกว่าความรู้เชิงจริยธรรม เพราะทักษะคติเชิงจริยธรรมรวมเอาทั้งความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ เข้าด้วยกัน ฉะนั้น ทักษคติเชิงจริยธรรมมีคุณสมบัติที่สำคัญที่จะใช้ทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้อย่างแม่นยำกว่าการใช้ความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมของบุคคลเพียงอย่างเดียว นอกจากนั้น ทักษคติเชิงจริยธรรมของบุคคลในเวลาหนึ่งยังเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลดังกล่าวนี้จะแสดงให้เห็นถึงสาเหตุของใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะทำให้ทราบว่าบุคคลมีจริยธรรม ในระดับแตกต่างกันอาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันได้และบุคคลที่มีการกระทำที่เหมือนกันอาจมีเหตุผลเบื้องหลังการกระทำและระดับจริยธรรมที่แตกต่างกันได้ นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องแสดงถึงพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลและเหตุผลเชิงจริยธรรมยังมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการด้านอื่น ๆ ของบุคคลด้วย โดยเฉพาะการพัฒนาการทางสติปัญญาและอารมณ์

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรือจงดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น ๆ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่นับเป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบ และสนับสนุนมีหลายประเภท เช่น การเสียสละ เป็นต้น ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมซึ่งเกิดขึ้นในสภาพที่บุคคลถูกยั่วให้กระทำความผิดกฎเกณฑ์ เพื่อประโยชน์ส่วนตนบางประการ เช่น การกล่าวเท็จ การโกงสิ่งของ เป็นต้น เป็นพฤติกรรมที่จะไม่เกิดขึ้นในผู้ที่มีจริยธรรมเป็นสิ่งที่

สังคมให้ความสำคัญมากกว่าจริยธรรมประเภทอื่น ๆ เพราะการกระทำในทางที่ดีและเลวของบุคคล
ย่อมส่งผลโดยตรงต่อความผาสุก และความทุกข์ของสังคม

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ตัวแปรสังเกตได้ ซึ่งเป็นลักษณะของมนุษย์ที่เกี่ยวข้อง
กับจริยธรรม คือ ความรู้เชิงจริยธรรม ทักษะเชิงจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรม และพฤติกรรม
เชิงจริยธรรม

นอกจากนี้ยังมีผู้เสนอความคิดเกี่ยวกับลักษณะของความเป็นผู้มีจริยธรรมไว้ต่าง ๆ กัน
ที่สามารถรวบรวมได้ คือ

1. มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงานและหน้าที่ของความเป็นพลเมืองดี
2. ปฏิบัติตามกฎหมาย
3. มีความศรัทธาต่อการมีชีวิต
4. เข้าใจและยอมรับนับถือธรรมะของศาสนา
5. ความเป็นผู้นำ ความเป็นตัวของตัวเอง
6. ยินดีให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่น
7. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
8. ให้ความเชื่อถือในปัญหาของผู้อื่น
9. ปฏิบัติตามศีลธรรมแห่งสังคม

หลักการที่บ่งบอกถึงความมีจริยธรรม

จริยธรรมเป็นลักษณะที่มีพื้นฐานอยู่ที่จิตใจ มีลักษณะซับซ้อนจึงเป็นเรื่องยากแก่การบอกได้
ว่า ลักษณะอย่างไรจึงเป็นจริยธรรม แต่ ปีเตอร์ส (Peters, 1970, pp. 40-44) เชื่อว่ามีหลักบางอย่าง
ที่สามารถใช้เป็นแนวทางพิจารณาถึงจริยธรรมที่แฝงอยู่ในตัวบุคคลได้โดยพิจารณาจากครรลอง
ของการดำเนินชีวิตดังนี้

1. ความเที่ยงธรรม หลักการนี้เป็นหลักการพื้นฐานของคนที่มีเหตุผลทางจริยธรรม
หลักการนี้จะช่วยให้คนพ้นจากการเอาแต่ใจตนเอง หรือความลำเอียง โดยตัวความเที่ยงธรรมเอง
ไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นเช่นไร แต่จะเห็นได้เมื่อบุคคลต้องอยู่ในสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่ต้อง
มีการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง และต้องมีลักษณะอย่างอื่นประกอบด้วย เช่น ความเหมาะสม
ตรงกับความเป็นจริง ความเมตตากรุณา เป็นต้น

2. การคำนึงถึงความสนใจ (หรือจิตใจ) ของผู้อื่นอาจกล่าวได้ว่าเป็นการเอาใจเขามาใส่ใจเรา
เป็นลักษณะของการนึกถึงว่าสิ่งที่ตนกระทำนั้นจะกระทบกระเทือนต่อความเป็นอยู่ของผู้อื่นหรือไม่
ทำให้คนอื่นไม่มีความสุขหรือไม่ ลักษณะเช่นนี้จะช่วยทำให้คนเป็นคนที่มีความเมตตากรุณา
เห็นอกเห็นใจผู้อื่น เอาใจใส่ที่จะช่วยขจัดความทุกข์ให้แก่ผู้อื่น

3. เสรีภาพ ย่อมเกิดมาจากการเห็นความสำคัญ และความเท่าเทียมกันของมนุษย์เป็นหลักการที่ไปด้วยกันกับข้อ 2 คือ การคำนึงถึงจิตใจของคนอื่น แล้วเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ทำในสิ่งที่เขาต้องการ และได้มีการแสดงเหตุผลของเขาเอง

ในทางจริยศาสตร์ถือว่า ถ้าคนขาดเสรีภาพในการกระทำ ค่าทางจริยะก็เป็นเรื่องไร้ความหมาย ดังนั้นคนในสังคมควรมีเสรีภาพที่จะตัดสินใจเลือกกระทำการต่าง ๆ ด้วยเหตุผลของเขาเอง ถ้าคนในสังคมถูกบังคับให้เลือกอยู่ตลอดเวลาเขาจะไม่ว่าอะไรคือ สิ่งที่มีค่าไม่ว่าสิ่งที่ทำนั้นมีประโยชน์หรือไม่ คำว่า “พัฒนาจิตใจ” จะไม่มีความหมายเลยถ้าจิตใจของคนถูกชักนำด้วยคำสั่ง หรือสิ่งภายนอกที่มีใช้ตัวเขาเองอยู่ตลอดเวลา

4. การยกย่องผู้อื่น การยกย่องมองเห็นคุณค่าของเพื่อนมนุษย์ไม่ใช่มนุษย์ด้วยกัน เป็นเครื่องมือหรือเป็นทางผ่านไปสู่จุดหมายอื่น ๆ ของตนเอง เช่น ต้องการความสามารถและทักษะของเพื่อนร่วมงานมาช่วยให้งานประสบผลสำเร็จ หลังจากเพื่อนผู้นั้นไม่สามารถให้ประโยชน์ ไม่มีค่าอะไรอีกต่อไป

ดังนั้นคนที่จัดได้ว่ามีจริยธรรมจึงควรมีความสามารถ 4 ประการ คือ

1. ความสามารถเกี่ยวกับการสร้าง และใช้ความคิดรวบยอดทางศีลธรรม คือ มีความสามารถที่จะให้เหตุผลในเรื่องจริยธรรม และใช้วิจารณ์ญาณในการแก้ปัญหาจริยธรรม อีกทั้งมีความสามารถที่จะเข้าใจและนำกฎทางศีลธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต

2. ความสามารถในการเข้าใจข้อเท็จจริงและความสัมพันธ์ในเชิงเหตุกับผล ความเข้าใจในเชิงเหตุกับผลคือความสามารถที่จะคาดการณ์ถึงผลที่จะเกิดขึ้นของการกระทำทั้งในแง่กายภาพ และจิตวิทยา และความสามารถที่จะเรียนรู้เรื่องนี้จากประสบการณ์ของตนเอง และจากการได้ทราบจากการกระทำของผู้อื่น

3. ความสามารถที่จะมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นอย่างเหมาะสม ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

4. ความสามารถในการควบคุมตนเอง สามารถใช้สติสัมปชัญญะยับยั้งชั่งใจไม่กระทำในสิ่งที่ผิด และการไม่ปล่อยให้จิตใจของตนเองตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสิ่งเร้าภายนอกอย่างไม่แยกตัวแยกชั่ว

การวัดระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524, หน้า 61-68) กล่าวว่า การวัดระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม เป็นวิธีการวัดแบบเพียเจท์ และโคลเบอร์กโดยเน้นที่พัฒนาการทางการคิดและการตัดสินใจทางจริยธรรม วิธีการที่นิยมใช้การวัดระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมมี 3 วิธีการ ดังนี้

1. วิธีการตอบโดยอิสระ โดยวิธีการเล่าเรื่องให้ผู้ถูกวัดที่ละเรื่องเป็นเรื่องที่มีการขัดแย้งระหว่างความต้องการส่วนบุคคลกับกฎเกณฑ์ของหมู่คณะหรือสังคม เช่น การให้ยาเพื่อทำลายชีวิตแก่ผู้เจ็บป่วยทรมานที่อยากตาย หรือผู้ขัดสนทรัพย์ ขโมยยารักษาโรคมะเร็งมาให้มารดา เป็นต้น ผู้ถูกวัดจะต้องให้เหตุผลในการตัดสินใจให้ตัวเองในเรื่อง การกระทำหรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเหตุผลที่ผู้ให้เกี่ยวกับเรื่องเล่าให้ฟังทั้งหมด 6 ถึง 9 เรื่องนั้น จะถูกนำมาวิเคราะห์เนื้อหาโดยผู้ชำนาญการเพื่อจัดเข้ากิจกรรม 1 ถึง 6 ชั้น ตามทฤษฎีพัฒนาการของการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม ของ โคลเบอร์ก วิธีนี้มีประโยชน์ในการศึกษาความคิดเห็นและธรรมชาติของจริยธรรมของผู้ตอบแต่ละคนได้อย่างละเอียด แต่มีข้อจำกัดหลายอย่างเกี่ยวกับความไม่มีแบบแผนของคำถาม การตรวจให้คะแนนค่อนข้างยากและซับซ้อนอาจเกิดความลำเอียงง่าย การรายงานผลมีหลายระดับซึ่งยากแก่การตีความและต้องการเวลามากในการวัดด้วยวิธีนี้ จึงทำให้เกิดความจำกัดในการใช้และไม่เหมาะสมในการวิจัยที่ต้องการวัดตัวแปรอื่น ๆ อีกด้วย

2. วิธีการวัดแบบมีตัวเลือกวิธีนี้ใช้วิธีการที่กระตุ้นความคิดของผู้ตอบด้วยเรื่องขัดแย้งทางจริยธรรมและวัดหาคำตอบให้ผู้ตอบได้เลือกจัดถูกในคำตอบที่ใกล้เคียงกับความคิดของตนมากเป็นผู้ริเริ่มโดยมีคำตอบให้เลือก 5 คำตอบในแต่ละเรื่อง (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัญญานิก, 2524, หน้า 24) ทำการวิจัยเชิงจริยธรรมของเยาวชนไทยโดยใช้แบบวัดระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้วยวิธีนี้ โดยใช้เรื่อง 10 เรื่อง แต่ละเรื่องมีตัวเลือกเหตุผลที่จะกระทำ 6 ตัวเลือก ซึ่งเป็นตัวเลือกในแต่ละขั้นตอนตามทฤษฎี ของ โคลเบอร์ก ในการวิจัยการวัดแบบปรนัย 6 ตัวเลือก หรือ 12 ตัวเลือกนี้ ยังมีข้อจำกัดในการใช้ โดยอาจมีปัญหากับเนื้อหาของตัวเลือกว่าตรงกับชั้นทั้ง 6 ชั้น ตามทฤษฎีของโคลเบอร์กหรือไม่และการที่มีคำตอบให้เลือกนั้นจะเป็นการเร้าให้ผู้เลือกตอบขั้นที่สูงหรือต่ำกว่าชั้นจริยธรรมของตนมากน้อยเพียงใด เรสท์ และคณะ (Rest et al., 1976, p. 12) ได้ทำการวิจัยพบว่า ผู้ตอบจะเข้าใจประโยคที่ใช้หลักจริยธรรมต่ำกว่าชั้นของตนทุกชั้นรวมทั้งเข้าใจประโยคที่ใช้ตรงกับชั้นจริยธรรมของตนเอง นอกจากนี้ยังเข้าใจประโยคที่มีจริยธรรมของตนเองอีกหนึ่งถึงสองชั้น และผู้ที่เข้าใจประโยคที่ใช้หลักจริยธรรมที่สูงกว่าชั้นจริยธรรมของตนที่ได้ก็จะเลือกประโยคที่ใช้หลักจริยธรรมสูงกว่าในหนึ่งถึงสองชั้น แทนที่จะเลือกประโยคที่ตรงกับชั้นจริยธรรมที่แท้จริงของตนไปได้ประมาณหนึ่งชั้นทฤษฎีของโคลเบอร์ก

3. วิธีการประเมินค่าและเรียงอันดับความสำคัญของประเด็นปัญหาเป็นวิธีการปรับปรุงวิธีการตอบจากวิธีการวัดแบบจัดหาคำตอบให้เลือกในขั้นที่สอง โดยเรสท์ และคณะ (Rest et al., 1976, p. 12) เห็นว่าวิธีการที่มีผู้ใช้เดิมนั้น ตัวเลือกมีลักษณะการชักจูงใจให้ยอมรับเหตุผลในขั้นตอนต่าง ๆ แต่พิจารณาเหตุผลเชิงจริยธรรมและยังขึ้นอยู่กับการวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวข้องซึ่งทำให้เห็นความสำคัญของประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้น ได้อย่างกว้างขวาง เรสท์ และคณะ (Rest et al., 1976, p.

12) จึงได้พัฒนาแบบสอบวัดชื่อ The Defining Issue Test (DIT) ซึ่งสามารถในการวัดประเด็นเชิงจริยธรรมในเรื่องประเด็นที่สำคัญหนึ่ง ๆ โดยให้คำตอบมาหลายประเด็นที่เข้าอยู่ในขั้นของการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมต่าง ๆ แต่ละเรื่องจะให้ผู้ตอบประเมินค่าประเด็นต่าง ๆ ทุกประเด็นให้ไว้แล้ว นำ 4 ประเด็นที่เห็นว่าสำคัญที่สุดมาจัดเรียงลำดับความสำคัญอีกครั้งหนึ่ง วิธีการให้คะแนนแก่ผู้ถูกวัดแต่ละคนนั้น เรสตีได้ให้คำแนะนำไว้ 3 ประการ คือ การใช้ดัชนีประเมินค่า ดัชนีเรียงลำดับ และดัชนีขั้นพัฒนาการ จากการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบคุณสมบัติของดัชนีทั้ง 3 ประการนี้ ทำให้ได้ทราบว่า ดัชนีเรียงลำดับให้ความน่าเชื่อถือมากที่สุด และมีความสัมพันธ์ทางบวกกับอายุมากพอ ๆ กับดัชนีประเมินค่าและมีความสัมพันธ์ทางบวกสูงที่สุดกับความสามารถในการเข้าใจเรื่องด้วยดังนั้น จึงควรใช้ดัชนีเรียงลำดับมากที่สุด

จะเห็นว่าการวัดการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแต่ละวิธีมีวิธีการตอบการให้คะแนนและการดำเนินการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกันออกไป และแต่ละวิธีก็มีข้อดีและข้อด้อยแตกต่างกันออกไป ดังนั้น ในการจะเลือกใช้วิธีการใดเพื่อวัดการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมนอกจากจะต้องพิจารณาข้อดีและข้อด้อยของแต่ละวิธีการแล้ว ยังต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของวิธีการวัดกับกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาด้วย จากการศึกษาพอสรุปได้ว่า การให้เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมใด ๆ โดยมีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ประพฤติปฏิบัติตามศีลธรรมอันดีงามบุคคลจะมีการพัฒนาพฤติกรรมนี้ขึ้นเรื่อย ๆ จนเป็นพฤติกรรมของตัวเอง คนที่มีลักษณะการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมจะมีพฤติกรรมดังนี้

1. ไม่ลุ่มหลงเพราะความเชื่อถืออย่างมมาย
2. ไม่ยึดถือตนเองหรือบุคคลเป็นใหญ่
3. ไม่สรุปสิ่งต่าง ๆ ง่าย ๆ โดยไร้เหตุผล
4. มีสติ ยับยั้งชั่งใจ
5. รู้จักข่มความโลภ ความโกรธ ความหลงผิด
6. มีเหตุผลรู้จักกาลเทศะ
7. ไม่เป็นคนหุนเหว เชื่อคนง่าย

จริยธรรมครู

จริยธรรมครู หมายถึง ความประพฤติ การกระทำ ตลอดจนความรู้สึกลึกซึ้งที่นึกคิดอันถูกต้องดีงามที่ครูควรประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่ตน แก่ศิษย์ เพื่อนร่วมงานและบุคคลทั่ว ๆ ไป

กริตี บุญเจือ (2534, หน้า 97-98) กล่าวว่า จริยธรรมครู ครูควรตระหนักในหน้าที่การเป็นแม่พิมพ์อย่างแท้จริง เพื่อช่วยป้อนนักเรียนให้คิดอย่างมีหลักเกณฑ์ ครูควรมีเป้าหมายของการเป็นครู

เพื่อการบริการสังคมในด้านการปันจิตใจของอนุชน และเพื่อค้นหาความรู้เพิ่มเติม และครูควรมีจรรยาบรรณหรือจริยธรรมของครูร่วมกันในระบบการศึกษา ดังนั้น จริยธรรมเป็นแนวทางการประพฤติและการปฏิบัติ เพื่อบรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงคุณค่าที่พึงประสงค์ ดังนั้นครูจึงควรให้ความสนใจและใส่ใจในจริยธรรมสำหรับครูให้มาก เพื่อจะได้ร่วมมือกันแก้ปัญหาให้แก่สังคมโดยเฉพาะการปลูกฝังจริยธรรมให้เกิดขึ้นในเยาวชน เช่น ความกตัญญู ความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบวินัย เป็นต้น นั้นหมายความว่า ครูควรยึดถือ จริยธรรมสำหรับครูเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสั่งสอนเยาวชนให้เป็นคนดีในสังคมต่อไป

ธีรนาถ กลิ่นชั้น (2541, หน้า 6) กล่าวว่า จริยธรรมครู หมายถึง ความประพฤติ การกระทำ ตลอดจนความรู้สึกก็นึกคิดอันถูกต้องดีงามที่ครูควรประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่ตน แก่ศิษย์ เพื่อนร่วมงานและบุคคลทั่วไป ครูควรมีจริยธรรมในตนเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติในการครองตน ครองคน และครองงาน ในการประกอบอาชีพให้รุ่งเรือง วัฒได้โดยใช้แบบวัดพฤติกรรมด้านจริยธรรมครูซึ่งแบ่งจริยธรรมครูออกเป็น 8 ด้านดังนี้ คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความอดทน อดกลั้น ความอดออม ความเสียสละ ความมีระเบียบวินัย ความสามัคคี ความยุติธรรม

อารมณ ฌนวนจิตร และวัชร วรรณสิงห์ (2542, หน้า 6-26) กล่าวว่า จริยธรรมครู ครูควรมีจริยธรรมในตนเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติในการครองตน ครองคน และครองงาน ในการประกอบอาชีพให้รุ่งเรือง

สรุปได้ว่า จริยธรรมครู คือ การกระทำที่ครูได้ปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามเป็นประโยชน์ต่อตนเอง และสังคมโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ครูควรมีจริยธรรมในตนเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติในการครองตน ครองคน และครองงาน ในการประกอบอาชีพให้รุ่งเรือง

งานวิจัยเกี่ยวกับจริยธรรมครู

วลัยพร ปิ่นวิเศษ (2539, หน้า 71-72) ได้ศึกษาและสรุปว่า จริยธรรมที่ครูพึงมีนั้น ประกอบด้วยจริยธรรม 3 ด้าน คือ ด้านอุปนิสัยส่วนตัวประกอบด้วย จริยธรรมดังต่อไปนี้ คือ มีความมั่นใจในตนเองและรู้จักพึ่งตนเอง ถ้าหากกระทำในสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม ตรงต่อเวลา (ความมีระเบียบวินัย) ความไม่ประมาท งดเว้นอบายมุข มีปัญญา มีความรู้เพียงพอและถูกต้องในระดับที่สอน รักษาชื่อเสียงของตนและหมู่คณะ ให้เกียรติแก่บุคคลทั่วไป กตัญญู ประหยัด ขยัน ซื่อสัตย์สุจริต ด้านวิชาชีพ (การสอน) ประกอบด้วย จริยธรรม ดังต่อไปนี้ คือ มีความยุติธรรม สรทธาในอาชีพของตนและมีอุดมการณ์ในอาชีพ หมั่นศึกษาหาความรู้มีความคิดสร้างสรรค์ กล้าเผชิญหน้ากับข้อเท็จจริง รับผิดชอบสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี ใช้วาจาสุภาพเรียบร้อยวางตนให้เหมาะสม รักและเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ด้านสังคมทั่วไป ประกอบด้วยจริยธรรม

ดังต่อไปนี้ คือ มิเมตตา กรุณา สติสัมปชัญญะ หิริ โอตตปปะ สำนักในหน้าที่และความรับผิดชอบ ต่อสังคม ไม่ประพฤติดนพิตในเรื่องชู้สาว รู้จักเสียสละ ทำงานเป็นหมู่คณะและมีความสามัคคี

นัยนา ขนอนเวช (2540, หน้า 92-96) ได้ศึกษาคุณลักษณะของครูปฐมวัยที่พึงประสงค์ ตามแนวทางการปฏิรูปครูด้านจริยธรรม สรุปได้ดังนี้ ครูควรมีความรักและศรัทธาในอาชีพครู ให้เกียรติครูด้วยกัน มีความเมตตากรุณาและเห็นใจผู้อื่น มีความซื่อสัตย์สุจริตและยุติธรรม ช่วยเหลือ ตอบแทนผู้มีพระคุณ รู้จักปฏิบัติตามพิธีการทางศาสนา ช่วยเหลือตอบแทนผู้มีพระคุณ รักษาความลับ ของเด็กและเพื่อนร่วมงานได้ดี รู้จักเสียสละและอดทน มีความประพฤติสุภาพเรียบร้อย

ศิริลักษณ์ รื่นภาคพจน์ (2542) ได้ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของอาจารย์สถาบัน วิชาการทหารอากาศชั้นสูงของนักศึกษาและนายทหารนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า ในด้านจริยธรรม ครูควรมีใจกว้าง มีความรับผิดชอบ และยึดมั่นในความถูกต้อง สามารถให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ ต่อการดำเนินชีวิตและการทำงาน วางตนได้เหมาะสมกับกาลเทศะในทุกโอกาสและตรงเวลา ปฏิบัติตน เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน

จันทร์ทัย สุพัฒนานนท์ (2545, หน้า 108-109) ได้ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครู ผู้สอนในยุคปฏิรูปการศึกษาตามความคาดหวังของผู้บริหาร โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร สรุปได้ดังนี้ ด้านจริยธรรมครูพึงมีความรู้สึกนึกคิดที่ถูกต้องดีงามและไม่ขัดต่อการพัฒนา ร้อยละ 75.00 มีความมีระเบียบ ร้อยละ 82.39 ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต และการทำงาน ร้อยละ 78.98 ผู้บริหารโรงเรียนคาดหวังต่อลักษณะในเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้น้อยกว่าคุณลักษณะอื่น ๆ ได้แก่ การเป็นผู้ที่มีเหตุผลจริยธรรม ร้อยละ 57.39 ความซื่อสัตย์ ร้อยละ 64.20 และความกตัญญู ร้อยละ 55.68

วิภาวี เวทวงศ์ (2545, หน้า 107) ได้ศึกษาการวิเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะของครูดีเด่น สายการสอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 14 ด้าน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 3,000 คน คณะกรรมการ ประเมินครู จำนวน 120 คน นักวิชาการ จำนวน 300 คน ครูที่ได้รับรางวัล จำนวน 2,580 คน ด้านคุณธรรมจริยธรรมเป็นด้านที่มีความสำคัญ ผลปรากฏว่าด้านนี้เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญ เป็นอันดับที่สอง มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .43 ถึง .81 เมื่อพิจารณาเป็นรายคุณลักษณะย่อย พบว่า คุณลักษณะที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากสามอันดับแรก คือ เชื้อมั่นในการทำความดี (.81) สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ (.79) มีความซื่อสัตย์สุจริต (.76) ทั้งนี้ครูที่ดีนั้นควรต้องมีคุณธรรม จริยธรรมควบคู่ไปด้วย

โกวิน (Gowin, 1982, pp. 1366-1367) ได้ศึกษาจริยธรรมของครูโรงเรียนราษฎร์ ในเขตรัฐอินดีแอนาตอนใต้ จำนวน 412 คน โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็น ของ เพอร์ดูว์ (Purdue Teacher Opinionnaire) เกี่ยวกับลักษณะของความมีจริยธรรมของครู ผลปรากฏว่า ครูที่สอนในเขต

ที่มีเศรษฐกิจดีมีจริยธรรมสูงกว่าครูที่สอนอยู่ในเขตที่มีฐานะต่ำ ครูที่สอนคณะวิชาที่เปิดสอนครูหญิงมีจริยธรรมสูงกว่าครูชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุปได้ว่า จริยธรรมที่ครูพึงมีนั้น คือ ครูจะต้องทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีของนักเรียนและชุมชน มีวิชาความรู้และมีศรัทธาในวิชาชีพครู มีความซื่อสัตย์ สุจริต ความรับผิดชอบ ความอดทน อดกลั้น อคออม ความเสียสละ ความมีระเบียบวินัย ความสามัคคี ความยุติธรรม ความอดุสาหะ ความรักชาติ ความเมตตา กรุณา สุภาพเรียบร้อย เข้มแข็งและอดทน

จะเห็นว่า จากความหมายและผลการวิจัยพบว่าจริยธรรมครูมีหลากหลายลักษณะ และขอบเขตกว้างขวางมากดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จะวิเคราะห์คุณลักษณะทางจริยธรรมครูเพื่อลดความซ้ำซ้อนของลักษณะที่แสดงถึงจริยธรรมครูและจัดกลุ่มลักษณะต่าง ๆ ให้ชัดเจนขึ้นโดยใช้องค์ประกอบคุณลักษณะทางจริยธรรมครู 11 ด้าน เป็นแนวทางในการวิเคราะห์

จริยธรรมครู หมายถึง ความประพฤติ การกระทำ ตลอดจนความรู้สึกลึกซึ้งที่คิดอันถูกต้องดีงามเป็นสิ่งที่สังคมชมชอบให้การสนับสนุนที่ครูควรประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่ตน แก่ศิษย์ เพื่อนร่วมงานและบุคคลทั่วไป เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติในการดำเนินชีวิตทั้งกาย วาจา ใจ อย่างถูกต้องและเหมาะสม ในการครองตน ครองคน ครองงานและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี กฎหมาย อุดมการณ์ วินัย มารยาท ในการประกอบอาชีพ วัตถุประสงค์โดยใช่แบบวัดคุณลักษณะด้านจริยธรรมครู ซึ่งแบ่งจริยธรรมครูออกเป็น 11 ด้าน ดังนี้

1. ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมของครู อย่างตรงไปตรงมาทั้งทางกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น เช่น ตรงต่อหน้าที่ ตรงต่อเวลา ปฏิบัติตามกฎระเบียบ รักษาความสัตย์ เป็นต้น
2. ความรับผิดชอบ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติหน้าที่ของครูด้วยความมุ่งมั่นด้วยความพากเพียร และความละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อบรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ทั้งพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น
3. ความอดทนอดกลั้น หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของครูในการห้ามใจตนเองฝืนนิสัยการข่มใจ เข้มแข็ง ไม่หวั่นไหว ปรับตัวรู้จักควบคุมอารมณ์ การแสดงออกทั้งกาย วาจา ใจ ได้อย่างเหมาะสม และอดทนอดกลั้นต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ด้วยจิตใจที่เข้มแข็ง
4. ความอดออม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของครูในการใช้ทรัพย์สิน เวลาทรัพยากร ทั้งส่วนตัวและส่วนรวมให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าสูงสุดอย่างเหมาะสมในการดำรงชีวิตที่ไม่เดือดร้อนในทางเศรษฐกิจและสังคมให้เป็นตัวอย่างแก่ศิษย์
5. ความเสียสละ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของครู ในการละความเห็นแก่ตัว การให้ปันแก่บุคคลที่ควรให้ด้วยกำลังกาย กำลังสติปัญญา และสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม

ให้ความช่วยเหลือในกิจกรรมต่าง ๆ ไม่นิ่งดูเฉย ให้คำแนะนำ ช่วยแก้ปัญหาให้ลูกศิษย์และผู้อื่น ด้วยความเต็มใจ

6. ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของครูที่ถูกต้องและเหมาะสม ตามกติกา ข้อบังคับ กฎหมาย ศีลธรรม จรรยาบรรณของครูที่สังคมยอมรับ

7. ความสามัคคี หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของครู ในการให้ความร่วมมือทำกิจกรรม ให้คำแนะนำ ปรึกษาช่วยเหลือแก่นักเรียน เพื่อนครู ชุมชน และสังคม รวมทั้งเข้าร่วมกิจกรรมของ ชุมชนและสังคมเพื่อให้เกิดความสำเร็จ

8. ความยุติธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของครูด้วยความเที่ยงตรงสอดคล้องกับ ความเป็นจริงและเหตุผลไม่มีความลำเอียง ความเป็นธรรมและมีความเป็นกลาง เอาใจใส่และปฏิบัติ ต่อนักเรียนทุกคนอย่างเสมอภาค ตัดสินปัญหาของนักเรียนด้วยความเป็นธรรม ยินดีช่วยเหลือนักเรียน ผู้ร่วมงานและผู้บริหารโดยไม่เลือกปฏิบัติ

9. ความกตัญญูกตเวที หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของครูที่มีความสำนึกในบุญคุณ ของผู้อื่น บุญคุณของแผ่นดินคือชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยการแสดงความเคารพเทิดทูนบูชา และการตอบแทนบุญคุณของผู้อื่น

10. ความเมตตากรุณา หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของครูในความรักใคร่ปรารถนา ที่จะให้ผู้อื่นมีสุข มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานและสังคม โดยแสดงความสนใจ ห่วงใยในการเรียน ความประพฤติของนักเรียนด้วยเต็มใจ

11. ความรักและศรัทธาในอาชีพครู หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของครูที่แสดงออกถึง ความชื่นชมและเชื่อมั่นในอาชีพครู ยอมรับและเต็มใจเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน ขององค์กรวิชาชีพครูด้วยความเต็มใจ รวมถึงปกป้องเกียรติภูมิของอาชีพครู

1. จริยธรรมด้านความซื่อสัตย์

กรมวิชาการ (2523, หน้า 147-148) ได้จำแนกความซื่อสัตย์ได้ดังนี้

1. ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง คือ มีความรู้สึกละอายชั่วดี การมีความละอายเกรงกลัวต่อ การกระทำผิด การไม่พูดสับปลับหลอกลวง การไม่คิดโลภในของของผู้อื่น ไม่คัดลอกตามพวกที่ลอก หรือชักจูงไปในทางเลื่อมลี้ด มั่นคงต่อการทำดีของตน ไม่คดโกง ความตั้งใจทำจริงประพฤติตรง ตามคำพูดและคิด ในกรณีของนักเรียนจะเห็นความซื่อสัตย์ต่อตนเอง คือ เรียนจริง มาโรงเรียนตรงต่อ เวลา ทำการบ้านก็ไม่ลอกคนอื่น เวลาสอบก็ตั้งใจสอบ ไม่ทุจริตในห้องสอบ

2. ความซื่อสัตย์ต่อบุคคล คือ มีความซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น ต่อมิตร ต่อหัวหน้างาน ต่อผู้มีพระคุณ ลักษณะสำคัญ คือมีความจริงใจต่อผู้อื่น ไม่ชักชวนผู้อื่นไปในทางเลื่อมลี้ด ไม่สอพลอ เพื่อหาประโยชน์ ส่วนตน เตือนสติแนะนำในสิ่งที่ประ โยชน์ ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น ไม่คิดริษยาถากถำ

ไม่ถือเอาของของผู้อื่นมาเป็นของตน โดยการลักขโมย นื้อโกง ไม่ละเมิดของรักของผู้อื่น ขอมรับผิดหากตนเป็นผู้ทำผิดต่อผู้อื่นไม่ผิดนัด รู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น ไม่หยิบของใช้ของผู้อื่นไปโดยไม่ได้รับอนุญาต มีความประพฤติดีทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่น

3. ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ คือ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ตนทำ หรือได้รับมอบหมาย และให้ทำได้ดีที่สุด ไม่ทอดทิ้งหน้าที่ ไม่ทุจริตคดโกง ไม่ใช้อำนาจหน้าที่หาประโยชน์ส่วนตน รักษาระเบียบกฎเกณฑ์ ตรงต่อเวลา ไม่เอาเวลาทำงานในหน้าที่ไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว

4. ความซื่อสัตย์ต่อหมู่คณะ สังคมและประเทศชาติ คือการรักษาความสัตย์ไม่คิดประทุษร้ายต่อหมู่คณะ รักษาความสามัคคี ไม่นำความลับของหมู่คณะ สังคม ประเทศชาติ มาเปิดเผย ไม่เป็นต้นเหตุให้คนนอกมาทำลายหมู่คณะ ไม่คิดทรยศทำลายสถาบันหลักของชาติ ไม่ร่วมมือกันทำงานใด ๆ ที่ผิดกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับ สำนึกว่าตนเองเป็นพลเมืองของประเทศ จะต้องปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีช่วยกันรักษาความสงบ สิ่งใดที่สร้างขึ้นเป็นสาธารณสมบัติจะต้องช่วยกันรักษา และรู้จักใช้อย่างทะนุถนอม

นอกจากนี้ ยังได้ระบุถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวกับความไม่ซื่อสัตย์สุจริตที่มักจะพบอยู่เสมอในชีวิตประจำวันดังนี้

1. ผู้บังคับบัญชาหรือนายจ้างไม่อยู่ก็ไม่ทำงาน
2. มาทำงานช้า เลิกก่อนเวลาที่กำหนด
3. ยืมของแล้วทำเป็นลืมไม่ส่งคืน
4. ทำของผู้อื่นเสียหายแล้วนิ่งเฉย
5. ทำงานแต่เฉพาะหน้า ทำงานลวก ๆ
6. ซื่อของ สดางค์ทอนเกินก็เฉยเสีย
7. เอาของคนอื่นมาเป็นของตน
8. ไม่ซื่อระหนี้
9. ไม่รักษาความสัตย์
10. ทุจริตต่อหน้าที่ การคดโกง
11. กล่าวเท็จ การบิดพลิ้ว การหลอกลวง
12. ไม่ตรงต่อเวลา

พจนานุกรม ฉบับเฉลิมพระเกียรติ ราชบัณฑิตยสถาน, (2531, หน้า 182) ได้ให้ความหมายของความซื่อสัตย์ไว้ว่า หมายถึง ประพฤติตรง และจริงใจ ไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกง และไม่หลอกลวง

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (2541, หน้า 27) กล่าวว่า ความซื่อสัตย์สุจริต คือ ความจริง ความตรง การไม่ประพฤติดัด คือไม่โกหกหลอกลวง มีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อเพื่อน และต่อประเทศชาติ ถ้าประเทศเรามีคนที่ซื่อสัตย์สุจริตในการทำงานบริหารบ้านเมือง เราจะเจริญก้าวหน้าอย่างยิ่ง จะไม่มีคดีการคดโกงคอร์รัปชันต่าง ๆ

ธีรนาถ กลิ่นชั้น (2541, หน้า 6) ได้กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาทั้งทางกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น

สรุปได้ว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติตนอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริงทั้งทางกาย วาจา ใจ ต่อตนเอง ต่อหน้าที่ ต่อบุคคลอื่นต่อสังคม และต่อประเทศชาติ เช่น ไม่ลอกงานเพื่อน ขอมรับผิดจากการกระทำของตน ไม่พูดปด ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ไม่ลักขโมย ตรงต่อเวลา ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ไม่ชักชวนผู้อื่นไปในทางเลื่อมเสีย รักษาความลับสัญญา ตรงต่อหน้าที่ ตรงต่อคำพูด ตรงต่อกฎเกณฑ์ ทั้งต่อตนเองผู้อื่น การประพฤติปฏิบัติจริยธรรมความซื่อสัตย์ให้เป็นแบบอย่างที่ดีของเยาวชน เพราะหน้าที่ของครูต่อสังคม หน้าที่อบรมสั่งสอนเยาวชนให้เป็นคนดีมีความรู้ มีคุณค่าต่อสังคม ความซื่อสัตย์เป็นพฤติกรรมหนึ่งที่สำคัญของคนดี

2. จริยธรรมด้านความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบ หมายถึง “พฤติกรรมที่บุคคลจะต้องกระทำให้สำเร็จตามหน้าที่ที่กำหนดให้ “หรือ” เป็นการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จอย่างดีที่สุดเท่าที่จะสามารถกระทำได้” ทั้งนี้อาจจะอาศัยหลักศีลธรรม กฎหมาย หรือด้วยความสำนึกในความถูกต้องเหมาะสมก็ได้ ดังนั้นโดยแก่นแท้ของความเป็นครู ความรับผิดชอบของครูจำเป็นต้องปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จอย่างดีที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้และตั้งอยู่บนหลักคุณธรรม จริยธรรมหรือด้วยความสำนึกอันถูกต้องเหมาะสม

อนุวัติ อุณแก้ว (2538, หน้า 51) ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การทำตามหน้าที่ ปฏิบัติตามกฎระเบียบ การทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย การทำตามที่ได้พูดหรือได้ให้คำมั่นสัญญาไว้ และการยอมรับในสิ่งที่ตนเองได้พูด หรือได้กระทำลงไป ทั้งในด้านที่เป็นผลดี หรือข้อบกพร่องต่าง ๆ ทุกครั้ง

พระมหาอดิสร ธีรลีโล (2540, หน้า 132-133) ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบเป็นจริยธรรมที่สำคัญยิ่งในการปฏิบัติงาน ซึ่งแสดงออกถึงบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายความรับผิดชอบในการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี การตรงต่อเวลา ตลอดจนความละเอียดรอบคอบ ขอมรับผิด และรับผิดชอบในผลการปฏิบัติงาน

ลักษณะพฤติกรรมที่ชี้บ่ง ได้แก่

1. หมั่นอบรมเด็กอยู่เสมอ
2. ตั้งใจสอน รักการสอน
3. เตรียมการสอนล่วงหน้าเสมอ
4. รับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
5. ให้คำแนะนำแก่เด็กด้วยความเต็มใจ
6. สอนให้เด็กเป็นประชาธิปไตย
7. เป็นตัวอย่างแก่เด็ก
8. จัดการแนะนำที่ดีแก่เด็ก
9. เอาใจใส่และพยายามเข้าใจปัญหาและความต้องการของเด็ก
10. ค้นคว้าเพิ่มเติมและหาความรู้ใหม่ ๆ มาสอนเสมอ

ธีรนาถ กลิ่นจันทร์ (2541, หน้า 6) ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเพียร ความละเอียด รอบคอบ ขอมรับผลการปฏิบัติงานของตน และปฏิบัติหน้าที่ของตนให้สำเร็จ

ธีรศักดิ์ อัครบรร (2542, หน้า 120-121) ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบ คือ มุ่งมั่นในผลงาน ใช้เวลาอย่างมีคุณค่าและปฏิบัติหน้าที่ครบถ้วน ส่วนพฤติกรรมบ่งชี้ คือ มีวิธีการที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์วางแผนการใช้เวลาอย่างเหมาะสมและปฏิบัติงานได้ทันเวลา ใช้เวลาคุ่มค่าและมีประสิทธิภาพ มีความรอบคอบระมัดระวังในการปฏิบัติหน้าที่ทุกด้าน ปฏิบัติภารกิจทุกด้านได้ครบตามความสามารถและประเมินผลการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม

ฟังก์ และแวกนอลล์ (Funk & Wagnall, 1961, pp. 20-95) ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การแสดงออกถึงการรับผิดชอบ และรับผิดชอบในการกระทำของตน มีความซื่อสัตย์ไว้ใจได้ สามารถจัดการเงินและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังหมายถึงความสามารถในการตอบสนองต่อหน้าที่ หรือข้อตกลงที่ตั้งไว้ตามอุดมคติและหลักศีลธรรม

สรุปได้ว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความมุ่งมั่น ด้วยความผูกพันด้วยความพากเพียร รอบคอบ และยอมรับในผลการกระทำของตน ทั้งพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ การประพฤติปฏิบัติจริยธรรมครูด้านความรับผิดชอบเนื่องจากเป็นภาระ ความผูกพันต่อที่ทำให้นักคณพยายามปฏิบัติหน้าที่ของตนให้สำเร็จเป็นส่วนสำคัญยิ่งในการประกอบวิชาชีพครูและการดำรงความเป็นครูของแต่ละคนเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของครูที่สังคมคาดหวัง เป็นพันธกิจที่ผู้เป็นครูมอบให้กับสังคม

3. จริยธรรมด้านความอดทนอดกลั้น

ความสามารถใช้สติปัญญาในการประพฤติ ปฏิบัติ รู้จักไตร่ตรองพิชัญให้ประจักษ์ ไม่ม่งมาย มีความยับยั้งชั่งใจ โดยไม่ผูกผันกับอารมณ์ และความยึดมั่นของตนเองที่มีอยู่เดิมซึ่งอาจผิดได้ ควบคุมตนให้อยู่ในอำนาจของเหตุผลและแนวทางความประพฤติที่ตั้งไว้ ไม่ลุแก่อำนาจกิเลส ทั้งปวง หากครูทุกท่าน ได้รับการฝึกฝนพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีเหตุผลจนเป็นปกติวิสัยแล้ว ย่อมไม่กระทำการใดที่นำความเดือดร้อนมาสู่ตนเองหรือผู้อื่น ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันสันติภาพและสันติสุขย่อมจะเกิดขึ้นทั้งกับตนเองและผู้อื่น ฉะนั้นครู จะต้องประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างแก่นักเรียนและบุคคลอื่นทั้งความมีเหตุผลในงานทั่วไปและมีเหตุผลต่อการถูกล่วงเกินจากบุคคลอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การถูกล่วงเกินจากบุคคลที่ค้อยกว่าทั้งในด้านชาติวุฒิ คุณวุฒิ และวัยวุฒิ ครู จะต้องสามารถใช้สติปัญญาควบคุมตนให้อยู่ในอำนาจของเหตุผล ความอดทนจะช่วยให้ครูทำงานต่าง ๆ อย่างได้ผลดี

วิชิต คณิงสุเกษม และคณะ (2534, หน้า 40*42) ได้ให้ความหมาย ความอดทน อดกลั้น หมายถึง ความที่ชอบด้วยเหตุผล ต้องอาศัยเหตุผล และความถูกต้องเป็นเครื่องตัดสินการที่จะตัดสินว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความถูกหรือผิดนั้น จะต้องอาศัยข้อเท็จจริงและเหตุผลประกอบ จึงจะเกิดความยุติธรรมและผู้พิจารณาตัดสินจะต้องเป็นคนที่เกี่ยวข้องไม่ลำเอียง โดยไม่ใช้เหตุผลแก่ตนเอง พวกพ้องหรือเพราะความรักใคร่ ความกลัว ความเกลียดชัง

จรวยพร ธรณินทร์ (2535, หน้า 34-35) ได้ให้ความหมาย ความอดทน อดกลั้น หมายถึง การเคารพต่อระเบียบ กติกา การเล่น การไม่เอาเปรียบกัน การเชื่อฟังผู้ตัดสิน และการปฏิบัติตามคำชี้ขาด ความไม่มีใจโอนเอียงเข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด การยึดถือหลักเหตุผล และความเป็นจริง

จรัญญา เดียววิวัฒน์ (2540, หน้า 7) ได้กล่าวถึง ความอดทน อดกลั้น หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง ไม่ตกอยู่ในอคติ ได้แก่ ความลำเอียง 4 ประการ คือ ความลำเอียงอันเกิดจากการชอบพอรักใคร่ ความลำเอียงอันเกิดจากความชิงชัง ความลำเอียงอันเกิดจากความหลง ความลำเอียงเกิดจากการกลัว

ธีรนาถ กลิ่นจัน (2541, หน้า 6) ได้กล่าวว่า ความอดทน อดกลั้น หมายถึง ความสามารถในการใช้ปัญญาในการประพฤติ ปฏิบัติ รู้จักไตร่ตรองพิชัญให้ประจักษ์ ไม่ม่งมาย มีความยับยั้งชั่งใจ โดยไม่ผูกผันกับอารมณ์ และการแสดงออกทั้งกาย วาจา ใจ ได้อย่างเหมาะสม และอดทนอดกลั้นต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ ครูควรมีจิตที่มีสมรรถภาพ คือ จิตที่เข้มแข็ง

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2542, หน้า 120-121) ได้กล่าวว่า ความอดทน อดกลั้น คือ มีความเป็นธรรมต่อนักเรียนและมีความเป็นกลาง ส่วนพฤติกรรมบ่งชี้ คือ เอาใจใส่และปฏิบัติต่อนักเรียน

ทุกคนอย่างเสมอภาค และไม่ลำเอียงตัดสินปัญหาของนักเรียนด้วยความเป็นธรรมยินดีช่วยเหลือ
นักเรียน ผู้ร่วมงานและผู้บริหาร โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง

สรุปได้ว่า ความอดทน อดกลั้น หมายถึง ความสามารถในการใช้ปัญญาในการประพฤติ
ปฏิบัติ รู้จักไตร่ตรองพิชิตใจให้ประจักษ์ ไม่มึนงง มีความยับยั้งชั่งใจ โดยไม่ผูกพันกับอารมณ์ และ
ความยึดมั่นของตนเองที่มีอยู่เดิมซึ่งอาจผิดได้ อดทน อดกลั้นต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ การประพฤติปฏิบัติ
จริยธรรมครูด้านความอดทน อดกลั้น ครูควรมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีความสามารถ มีความพร้อม
ที่จะทำงานได้จิตที่ฝึกให้มีสมาธิแล้วก็จะใช้งานได้ดี การประพฤติปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรงถูกต้อง
ตรงตามความเป็นจริงและเหตุผลไม่ลำเอียงการตัดสินเรื่องราวต่าง ๆ ครูจำเป็นต้องมี
ความชอบธรรมต้องอาศัยเหตุผล และความถูกต้องเป็นเครื่องตัดสิน การที่จะตัดสินว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
มีความถูกต้องหรือผิดนั้น จะต้องอาศัยข้อเท็จจริงและเหตุผลประกอบจึงจะเกิดความยุติธรรม
ในการประพฤติปฏิบัติที่สังคมต้องการและเป็นสิ่งที่ถูกต้อง เหมาะสมรวมทั้งผู้กระทำที่จะได้รับ
ความพึงพอใจว่าการกระทำนั้นเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น

4. จริยธรรมด้านความอดออม

ความรู้จักประมาณตน หรือ ความพอดี คำว่า "รู้จักประมาณตน" หมายถึง การรู้จัก
ประมาณฐานะความเป็นอยู่ของตนและการกระทำให้พอเหมาะพอดี ครูควรการเดินทางสายกลาง
ในการใช้จ่าย และการครองชีวิต ช่วยให้การดำรงชีวิตไม่เดือดร้อน ในทางเศรษฐกิจและสังคม
รู้จักประหยัดและออมและใช้ของให้คุ้มค่าช่วยรักษาและใช้ของส่วนรวมอย่างประหยัด ไม่เกินฐานะ
ของตนเอง รู้จักเก็บออม เพื่อความมั่นคงของฐานะ และรู้จักใช้และเก็บรักษาอย่างถูกวิธี

พระมหาอติสร ธีรสีโล (2540, หน้า 73-92) ได้กล่าวว่า ความอดออม เป็นจริยธรรม
ที่เป็นการใช้ทรัพย์สินอย่างระมัดระวังพอเหมาะกับฐานะความเป็นอยู่ รู้จักรักษาทรัพย์ที่ได้มาสะสม
ทรัพย์ตามความสามารถ ตลอดจนการช่วยเหลือและรักษาสาธารณสมบัติต่าง ๆ ของทางราชการ

ลักษณะพฤติกรรมที่พึงได้แก่

1. ดำรงตนอย่างเรียบง่าย ประหยัดเหมาะสมกับสภาพอาชีพครู
2. ประหยัด และพึ่งตนเองได้
3. วางตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้จ่ายทรัพย์
4. ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษา
5. เว้นจากอบายมุขทุกอย่าง กระทำแต่สิ่งที่ดีงาม

ธีรนาถ กลิ่นชั้น (2541, หน้า 6) ได้กล่าวว่า ความอดออม หมายถึง การใช้ทรัพย์สิน เวลา
ทรัพยากร ทั้งส่วนตัวและสังคมให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าสูงสุดอย่างเหมาะสม

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2542, หน้า 120-121) ได้กล่าวว่า ความอโคธม คือ รู้จักประหยัดและออมและใช้ของให้คุ้มค่าส่วนพฤติกรรมบ่งชี้ คือ ช่วยรักษาและใช้ของส่วนรวมอย่างประหยัด ไม่เกินฐานะของตนเอง รู้จักเก็บออม เพื่อความมั่นคงของฐานะ และรู้จักใช้และเก็บรักษาอย่างถูกวิธี

สรุปได้ว่า ความอโคธม เป็นการใช้สิ่งของทั้งหลายพอเหมาะพอควรให้ได้ประโยชน์มากที่สุดไม่ยอมให้มีส่วนเกินมากนัก หรือการเก็บหอมรอมริบ ใช้ทรัพย์สินอย่างระมัดระวังพอเหมาะ กับฐานะความเป็นอยู่ มีธรรมาภิบาลใช้จ่ายอย่างระมัดระวัง ไม่สุรุ่ยสุร่าย ขบถ ทำให้เสียของ รู้จัก เก็บออม รักษาทรัพย์สินที่หาได้และสะสมทรัพย์สินตามความสามารถ ช่วยดูแลและรักษาสาธารณสมบัติต่าง ๆ ของทางราชการ ครูควรมีพฤติกรรมจริยธรรมด้านประหยัดในการดำรงชีวิตที่ไม่เดือดร้อน ในทางเศรษฐกิจและสังคมให้เป็นตัวอย่างแก่เยาวชนต่อไป

5. จริยธรรมด้านความเสียสละ

ครูต้องเป็นผู้มีจริยธรรม มีความประพฤติดี มีคุณธรรมประจำใจ เป็นแบบอย่างที่ดีของศิษย์ และสังคมโดยทั่วไป ครูต้องมีความเสียสละ ในการละความเห็นแก่ตัว การให้ปันแก่บุคคลที่ควรให้ ด้วยกำลังกาย กำลังสติปัญญา และสละประโยชน์ส่วนตนให้แก่ส่วนรวม ด้วยความเต็มใจ รวมทั้ง การรู้จักสละทั้งอารมณ์ร้ายในตนเองด้วย ยอมสละความสุข ความสบายส่วนตัวยอมรับความเหน็ดเหนื่อย อุทิศชีวิตจิตใจและเวลาให้ศิษย์และหน้าที่การงาน

พยุหศักดิ์ สุนเทศ (2530, หน้า 31-34) ได้กล่าวว่า ความเสียสละ หมายถึง การละความเห็นแก่ตัว การให้แก่บุคคลที่ควรให้ด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังความคิด รวมทั้งการรู้จักสละทั้งอารมณ์ร้ายในตนเอง โดยที่จะต้องให้ความช่วยเหลือผู้อื่น ทำกิจการงานเท่าที่จะทำได้ ไม่คำนึงดูดยให้คำแนะนำ ช่วยแก้ปัญหา ช่วยเพิ่มพูนความรู้ตามกำลังสติปัญญา และมีความยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นมีความสุข ให้อภัยอยู่เสมอ

ธีรนาถ กลิ่นชั้น (2541, หน้า 6) ได้กล่าวว่า ความเสียสละ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติ ไม่ทำความชั่ว ความทุจริต และสละประโยชน์ส่วนตนให้แก่ส่วนรวม ด้วยความเต็มใจการรู้จักสละทั้งอารมณ์ร้ายในตนเอง โดยที่จะต้องให้ความช่วยเหลือ ทำกิจการงานเท่าที่จะทำได้ ไม่คำนึงดูดยให้คำแนะนำ ช่วยแก้ปัญหาให้ลูกศิษย์และผู้อื่นด้วยความเต็มใจ

สรุปได้ว่า ความเสียสละ คือ การละความเห็นแก่ตัว การให้ การบริจาคแก่บุคคลที่ควรให้ด้วยกำลังกาย กำลังสติปัญญา หรือการสละสิ่งที่เราควรได้รับหรือมีอยู่น้อยให้แก่ผู้อื่น เช่น การสละสิทธิ์ สละความสุข และความสะดวกสบายที่ควรได้รับ เพื่อบริจาคดวงตา สละชีวิต การบริจาคเงินทอง สิ่งของเครื่องใช้ รวมทั้งการเสียสละแรงกาย แรงใจ เวลา เพื่อประโยชน์ของผู้อื่นและสังคม เป็นพฤติกรรมอันเหมาะสมที่ครูจะต้องปลูกฝังให้แกศิษย์ เพื่อศิษย์จะได้นำเอาไปเป็นแบบอย่าง สำหรับการประพฤติปฏิบัติต่อไป

6. จริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัย

ครูต้องประพฤติตนเพื่อให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ศิษย์และบุคคลอื่น รักษาระเบียบวินัยและประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามกฎระเบียบ และข้อตกลงที่สังคมยอมรับ

อนุวัติ ฤณแก้ว (2538, หน้า 51) ได้กล่าวว่า ความมีระเบียบวินัย หมายถึง ระบบ แบบแผน กฎเกณฑ์ และข้อบังคับต่าง ๆ กำหนดขึ้นเพื่อควบคุมประพฤติ และใช้เป็นแนวปฏิบัติ ให้เกิดความพร้อมเพรียง ความสงบเรียบร้อย และความเจริญมั่นคงต่อบุคคล ชาติ บ้านเมือง เช่น กฎหมาย คำสั่ง ข้อบัญญัติ กฎของลูกเสือ ระเบียบของโรงเรียน เป็นต้น

พระมหาอดิสร ธีรสีโล (2540, หน้า 72) ได้กล่าวว่า ความมีระเบียบวินัย หมายถึง จริยธรรมที่ใช้ควบคุมตนเอง ให้ประพฤติปฏิบัติในขอบข่าย กฎหมายกติกา วินัยข้าราชการ และจรรยาบรรณของครู

ลักษณะพฤติกรรมซึ่งได้แก่

1. สุภาพเรียบร้อย ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์
2. แต่งกายที่ถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะ
3. ปฏิบัติตนตามระเบียบและขนบธรรมเนียมอันดีงาม
4. ปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความเที่ยงธรรม ไม่แสวงหาประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่น
5. บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

ธีรนาถ กลิ่นชั้น (2541, หน้า 6) ได้กล่าวว่า ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎระเบียบข้อบังคับและข้อตกลงที่สังคมยอมรับ

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2542, หน้า 120-121) ได้กล่าวว่า มีวินัย พฤติกรรมหลัก คือ มีวินัยในตนเอง และปฏิบัติตามกฎระเบียบ ส่วนพฤติกรรมบ่งชี้ คือ ควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตนอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม มีวิธีทำงานที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่นได้ปฏิบัติตามกฎและระเบียบของหน่วยงานและสถานศึกษาปฏิบัติหน้าที่การงานเป็นไปตามขั้นตอน

สรุปได้ว่า ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างมีระเบียบของบุคคลซึ่งกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคมเพื่อความสงบสุขในชีวิตของตนเอง และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม ครูต้องมีจริยธรรมด้านมีระเบียบวินัย เพราะ ระบบ ระเบียบแบบแผน และข้อบังคับต่าง ๆ กำหนดขึ้นเพื่อควบคุมประพฤติ และใช้เป็นแนวปฏิบัติให้เกิดความพร้อมเพรียง ความสงบเรียบร้อย ความเจริญมั่นคงต่อบุคคล และชาติ บ้านเมือง

7. จริยธรรมด้านความสามัคคี

จุฑาทิพย์ ชีรภาค (2529, หน้า 36) กล่าวถึง พฤติกรรมสามัคคีว่าต้องแสดงออก ดังนี้

1. ปรับตนเองให้เข้ากับผู้อื่นได้
2. รับผิดชอบต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว
3. เข้ามีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกิจกรรมของส่วนรวม
4. เป็นผู้ประสานความสามัคคีในกลุ่ม
5. ไม่แบ่งแยกพวกเราพวกเขา
6. รักหมู่คณะ มีใจหวังดี และช่วยเหลือเกื้อกูลในทางไม่ผิดศีลธรรม
7. มองคนอื่นในแง่ดีเสมอ

เกื้อกูล เสพย์ธรรม และคณะ (2538, หน้า 316) ได้กล่าวว่า ความสามัคคี หมายถึง การแสดงออก ซึ่งการร่วมแรงร่วมใจกันเพื่อปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ ความสามัคคี ต้องอาศัย ความอดทน เสียสละ ความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ตระหนักในปัญหาร่วมกัน ทั้งนี้จะต้อง มีการทำกิจการงานร่วมกันบ่อย ๆ จนเห็นผลดีของการร่วมมือมากกว่า การแยกทำอะไรอยู่เพียงคนเดียว ความสามัคคี จะก่อให้เกิดความรักใคร่ กลมเกลียวกัน และสามารถปฏิบัติงานทุกอย่างได้สำเร็จ

ธีรนาถ กลิ่นชั้น (2541, หน้า 6) ได้กล่าวว่า ความสามัคคี หมายถึง การประพฤติปฏิบัติ อย่างพร้อมเพรียง ร่วมมือกระทำการให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่า ประโยชน์ส่วนตน

สรุปได้ว่า ความสามัคคี หมายถึง การประพฤติ ปฏิบัติ ที่แสดงถึง ความพร้อมเพรียงเป็น น้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมมือกันทำกิจทุกอย่างให้สำเร็จด้วยดี โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่า ประโยชน์ส่วนตน ครูต้องกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องที่เกี่ยวข้องกับบุคคลต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลาไม่สามารถ ทำงานคนเดียวได้ ครูจะต้องมีพฤติกรรมการแสดงออกซึ่งการร่วมแรงร่วมใจเพื่อปฏิบัติงานให้สำเร็จ ลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยความสามัคคี

8. จริยธรรมด้านความความยุติธรรม

สมศักดิ์ สีนธุระเวช (2533, หน้า 17-18) ได้กล่าวว่า ความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติชอบ และเที่ยงตรงด้วยเหตุผล โดยแสดงออกด้วยการกระทำ ปราศจากอคติหรือความลำเอียง 4 ประการ คือ

1. ฉันทาคติ คือ ความลำเอียงเพราะความรัก คือ การช่วยเหลือเข้าข้างคนที่ตนรักทำให้ เสียความเที่ยงธรรม
2. โทสาคติ คือ ความลำเอียงเพราะความโกรธ ความเกลียด คือ การกลั่นแกล้งให้โทษ คนที่เราเกลียดชัง

3. โมหาคติ คือ ความลำเอียงเพราะความโง่ คือ การกระทำช่วยเหลือหรือให้โทษคนที่เราหลงรัก หลงเกลียดอย่างขาดสติ ทำให้เสียความยุติธรรม

4. ภยากติ คือ ความลำเอียงเพราะความกลัว คือ การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อช่วยเหลือคนที่มีความอำนาจหรืออิทธิพลเหนือเรา ทำให้เสียความยุติธรรม

วิชิต กนิงสุขเกษม และคณะ (2534, หน้า 40-42) ได้ให้ความหมาย ความยุติธรรม หมายถึง ความเที่ยงตรง ความชอบธรรม หรือความที่ชอบด้วยเหตุผล ความยุติธรรมต้องอาศัยเหตุผล และความถูกต้องเป็นเครื่องตัดสิน การที่จะตัดสินว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความถูกต้องหรือผิดนั้น จะต้องอาศัยข้อเท็จจริงและเหตุผลประกอบ จึงจะเกิดความยุติธรรม และผู้พิจารณาตัดสิน จะต้องเป็นคนเที่ยงธรรมไม่ลำเอียง โดยไม่เหตุผลแก่ตนเอง พวกพ้อง หรือเพราะความรักใคร่ ความกลัวความเกลียดชัง

จรรยาพร ธรณินทร์ (2535, หน้า 34-35) ได้ให้ความหมายความยุติธรรม หมายถึง การเคารพต่อระเบียบ กติกา การเล่น การไม่เอาเปรียบกัน การเชื่อฟังผู้ตัดสิน และการปฏิบัติตามคำชี้ขาด ความไม่มีใจ โอนเอียงเข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด การยึดถือหลักเหตุผล และความเป็นจริง

จรัญญา เตียววิวัฒน์ (2540, หน้า 7) ได้กล่าวถึงความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง ไม่ตกอยู่ในอคติ ได้แก่ ความลำเอียง 4 ประการ คือ ความลำเอียงอันเกิดจากการชอบพอ รักใคร่ ความลำเอียงอันเกิดจากความชิงชัง ความลำเอียงอันเกิดจากความหลง ความลำเอียงเกิดจากการกลัว

ธีรนาถ กลิ่นชั้น (2541, หน้า 6) ได้กล่าวว่า ความยุติธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง ในความเป็นจริงและเหตุผล โดยไม่ลำเอียง

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2542, หน้า 120-121) ได้กล่าวว่า ความยุติธรรม คือ ความเป็นธรรมต่อนักเรียนและมีความเป็นกลาง ส่วนพฤติกรรมบ่งชี้ คือ เอาใจใส่และปฏิบัติต่อนักเรียนทุกคนอย่างเสมอภาค และไม่ลำเอียงตัดสินปัญหาของนักเรียนด้วยความเป็นธรรมยินดีช่วยเหลือให้นักเรียนผู้ร่วมงานและผู้บริหารโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง

สรุปได้ว่า ความยุติธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง ถูกต้องตรงตามความชอบธรรมด้วยเหตุผลที่เป็นความจริง

9. จริยธรรมด้านความกตัญญูกตเวที

ความกตัญญูขั้นต้นบุรุษ หมายถึง การรู้เห็นคุณค่าความดีอันมีอยู่ในตัวบุคคลอื่น จะไม่เอาตัวเองเป็นเครื่องวัดความดีของผู้อื่น แต่เป็นการตัดสินความดีด้วยความดี ความกตัญญูขั้นสามัญทั่วไปเป็นเหตุให้เกิด “กตเวที” คือ การตอบแทนบุญคุณผู้อื่น ควรต้องประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดีของศิษย์และผู้อื่น รู้สำนึกในบุญคุณของผู้อื่น โดยตอบแทนบุญคุณผู้อื่นซึ่งเป็นเครื่องหมายของคนดี

วิวัฒน์ สุทธิโรจนนท์ (ม.ป.ป., หน้า 91) ได้ให้ความหมายคำว่า กตัญญู หมายถึง การสำนึกในบุญคุณของผู้อื่น กตเวที หมายถึง การตอบแทนบุญคุณผู้อื่น ความกตัญญูกตเวที เป็นเครื่องหมายของคนดี ผู้ไม่มีความกตัญญูกตเวทีไม่ถือว่าเป็นคนดี

มานิต มานิตเจริญ (2536, หน้า 84) ได้ให้ความหมายไว้ว่ากตัญญู หมายถึง การรู้คุณค่าในบุญคุณของผู้อื่นที่เคยมอบให้แก่ตน กตเวที หมายถึง การตอบแทนบุญคุณของผู้อื่น คุณธรรม 2 อย่างนี้รวมเรียกว่า ความกตัญญูกตเวที หมายถึง การรู้คุณค่าและตอบแทนคุณค่าในบุญคุณ

สรุปได้ว่า ความกตัญญู หมายถึง ความรู้สำนึกในอุปการคุณ หรือบุญคุณของผู้อื่นหรือสิ่งอื่นมีต่อเรา ครอบคลุมปฏิบัติให้เป็นตัวอย่างกับลูกศิษย์และนำไปปฏิบัติตามทำให้เกิดผลดีต่อผู้ปฏิบัติเองและสังคม

10. จริยธรรมด้านความเมตตากรุณา

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (2541, หน้า 27) ได้กล่าวว่า ความเมตตากรุณา เมตตา คือ ความคิดปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข กรุณา คือ การช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ เราเห็นคนแก่จะข้ามถนน เรารู้สึกเมตตาสงสารที่ท่านข้ามไม่ค่อยสะดวก อยากช่วยแต่ไม่ได้ช่วย ก็ไม่เกิดผลอะไร เพียงแต่ใจนึกคิดอยาก ช่วยเป็นเมตตาอยากให้เขามีสุข แต่กรุณานั้นคือช่วยให้เขาพ้นทุกข์โดยการไปจูงเขาข้ามถนน เขาก็พ้นจากความทุกข์ที่กั้วรถชนข้ามถนนได้เพราะเราจูง เป็นกรุณา

บางครั้งความเห็นแก่ตัวก็ทำให้ไม่มีเมตตา เช่น กั้วจะขึ้นเมื่อยบนรถประจำทาง จึงไม่ยืนให้เด็กหรือคนแก่ขึ้น ขาดทั้งเมตตา-กรุณา คือ มีความไม่สงสารว่าคนแก่หรือเด็กจะหกล้ม ไม่ได้ดูให้มัน เพราะไม่มีกรุณาที่จะให้เขาพ้นทุกข์

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2542, หน้า 120-121) ได้กล่าวว่า ความเมตตากรุณา คือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานและสังคม มีความสนใจและห่วงใยในการเรียนและความประพฤติของนักเรียน ส่วนพฤติกรรมบ่งชี้ คือ ไม่นิ่งดูเฉยและเต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นตามกำลังความสามารถ ให้ความรักความเอาใจใส่ ช่วยเหลือดูแลเด็กให้ได้รับความสุขและพ้นทุกข์ เป็นกันเองกับนักเรียน เพื่อให้เด็กนักเรียนมีความรู้สึกเปิดเผยไว้วางใจและเป็นที่พึ่งของนักเรียนได้

ผกา สัตยธรรม (2544, หน้า 184) ได้กล่าวว่า ความเมตตา คือ ความคิดปรารถนาที่ดีต้องการให้ผู้อื่นเป็นสุข มีความเจริญได้รับแต่สิ่งที่ดี การมีความรักผู้อื่น อยากช่วยเหลือเกื้อกูลให้พ้นจากทุกข์อยากช่วยขจัดปัญหาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ และมีความสุข เช่น อยากให้ขอทานไม่อดข้าว อยากให้เพื่อนพ้นทุกข์ กรุณา คือ ความสงสารและช่วยให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์

ความเดือดร้อน ลงมือปฏิบัติ ช่วยเหลือในสิ่งที่ทำได้ เพื่อปลดเปลื้องความทุกข์ให้หมดไป เช่น เห็นปลาที่อยู่ในบ่อที่น้ำกำลังจะแห้ง ก็ช่วยช้อนปลาไปปล่อยในแม่น้ำ หรือบ่อที่มีน้ำไม่แห้ง ปลาก็ไม่ตาย พันทุกข์ การให้อาหารแก่ผู้อดอยากและการบริจาคเงินช่วยชาติเพื่อให้หนี้สินของประเทศลดลง

เกอฏล เศพย์ธรรม และคณะ (2538, หน้า 316) ได้กล่าวว่า ความเมตตาปราสาจากกิเลส ทั้งปวง ความเมตตาเป็นความรู้สึกที่อยู่ในจิตใจของบุคคลแสดงออกมาทางพฤติกรรมกรุณา หมายถึง ความสงสาร คิดจะให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

ราชบัณฑิตยสถาน (2541, หน้า 55) ได้แบ่งคำเป็นสองอย่าง คือ เมตตา หมายถึง ความรัก และเอ็นดู ความปรารถนาจะให้ผู้อื่นได้สุข กรุณา หมายถึง ความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์

สรุปได้ว่า ความเมตตากรุณา หมายถึง ความรักใคร่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นมีสุขทั้งการ แสดงออกทางกาย วาจา ใจ โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ และปราสาจากความทุกข์ ความเจริญ ความกรุณา หมายถึง ความสงสาร คิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ และไม่ทำความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ส่วนใหญ่ครูจะเป็นผู้ให้ นอกจากวิทยากรแล้วอาจให้กำลังใจให้ความรักความเมตตาให้อภัย เมื่อศิษย์หรือบุคคลที่ครูเกี่ยวข้องด้วยทำผิดพลาด จริยธรรมครูด้านความเมตตากรุณาครู มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานและสังคม มีความสนใจและห่วงใยนักเรียนซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ดี ในการนำเอาเป็นแบบอย่างเพื่อสร้างคนดีให้กับสังคมต่อไป

11. จริยธรรมด้านความรักและศรัทธาในอาชีพครู

ประกาศสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2543) ครูย่อมรักและศรัทธาในวิชาชีพครู และเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพครูโดยพฤติกรรมดังต่อไปนี้

1. เชื้อมั่น ชื่นชม ภูมิใจในความเป็นครูและองค์กรวิชาชีพครูว่ามีความสำคัญและจำเป็นต่อสังคม
2. เป็นสมาชิกองค์กรวิชาชีพครูและสนับสนุนหรือเข้าร่วม หรือเป็นผู้นำในกิจกรรมการพัฒนาวิชาชีพครูปกป้องเกียรติของครูและองค์กรวิชาชีพ

บุพิน พิพิธกุล (2539, หน้า 6) ได้กล่าวว่าครูที่ดีจะต้องมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู ครูที่ไม่อยากจะเป็นครู ไม่รักอาชีพครูและวิชาที่ตนสอน เมื่อเข้าสู่อาชีพครูจะมีปัญหาการสอนหรืออาศัยอาชีพครูเป็นสะพานเพื่อไปสู่อาชีพอื่น ดังนั้น ในการคัดเลือกบุคคลที่จะเข้ามาศึกษาวิชาชีพครูจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องคัดเลือกผู้ที่มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครูจึงจะเกิดความรักศรัทธาในอาชีพครู

มยุรี เสวตนัย (2542, หน้า 52) ได้วิจัยเรื่องคุณลักษณะของครูที่ดีตามแนวคิดของนักเรียน ประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยสรุปคุณลักษณะที่ดีตามแนวคิดของนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ครูที่มีความรักศรัทธาในอาชีพครูด้านวิชาชีพครู ครูต้องมีความรับผิดชอบ

ต่อหน้าที่ มีระเบียบวินัย เข้าสอนตรงต่อเวลา ไม่ขาดงานบ่อย สอนดี สามารถอธิบายให้นักเรียนเข้าใจได้ มีการใช้สื่อ ใช้เทคโนโลยีประกอบการสอน มีความเป็นประชาธิปไตยในห้องเรียน ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น ขอมรับความสามารถและความคิดเห็นของนักเรียน สอนให้นักเรียนรู้จักคิดแก้ปัญหาเป็น และมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความสามารถของนักเรียน สามารถจัดห้องเรียนให้สะอาด สวยงาม น่าเรียน

สรุปได้ว่า ความรักและศรัทธาในอาชีพครู หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของครูที่แสดงออกถึงความชื่นชมและเชื่อมั่นในอาชีพครู ขอมรับและเต็มใจเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรวิชาชีพครูด้วยความเต็มใจ รวมถึงปกป้องเกียรติภูมิของอาชีพครู ครูจะต้องมีเจตคติต่อวิชาชีพครูทำให้เกิดความศรัทธาในวิชาชีพครูซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับครู หากครูมีเจตคติที่ไม่ดีต่อวิชาชีพครูแล้ว ขอมทำงานและสอนอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นเพื่อให้ครูได้ปฏิบัติตนและปฏิบัติในหน้าที่ได้อย่างมีคุณภาพเป็นที่ต้องการของทุกคนครูต้องมีความศรัทธาที่ดีต่อวิชาชีพเพื่อจะได้พัฒนาวิชาชีพของอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมแบบอย่างคุณธรรมจริยธรรมของครูพลศึกษา ตามการรับรู้ของผู้บริหาร โรงเรียน ครูผู้สอนทั่วไป และครูพลศึกษามีดังนี้ คือ

ชูศรี ปัญญามูลวงษา (2541, หน้า 86-95) ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมแบบอย่างคุณธรรมจริยธรรมของครูพลศึกษา ตามการรับรู้ของผู้บริหาร โรงเรียน ครูผู้สอนทั่วไป และครูพลศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหาร โรงเรียน ครูสอนทั่วไป และครูพลศึกษา ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดระนอง รวมทั้งสิ้น 525 คน เป็นผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 171 คน ครูผู้สอนทั่วไป จำนวน 170 คน และครูพลศึกษา จำนวน 184 คน เมื่อพิจารณาโดยรวมพบว่า เป็นเพศชาย ร้อยละ 53.3 เพศหญิงร้อยละ 46.7 มีอายุมากกว่า 40 ปี ร้อยละ 69.7 และส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 85.9 วิชาเอกที่สำเร็จการศึกษาส่วนใหญ่ไม่ใช่พลศึกษา ร้อยละ 88.2 และมีประสบการณ์ในการสอนพลศึกษามากกว่า 10 ปี ร้อยละ 52.4

เปรียบเทียบสภาพความเป็นจริงกับความคาดหวังเกี่ยวกับพฤติกรรมแบบอย่างด้านคุณธรรมจริยธรรมของครูพลศึกษาแต่ละด้านและโดยรวม ตามการรับรู้ของกลุ่มผู้บริหาร โรงเรียน ครูผู้สอนทั่วไป และพลศึกษา พบว่า สภาพความเป็นจริงของจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความอดทนอดกลั้น ด้านความประหยัดคอดออม และด้านความขยันหมั่นเพียรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีค่าเฉลี่ยในระดับมาก โดยกลุ่มผู้บริหารโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยการรับรู้ตามสภาพความเป็นจริงโดยรวมเท่ากับ 3.06 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .38 ครูผู้สอนทั่วไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.14 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .14 และครูพลศึกษามีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.08

ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.51 เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการรับรู้ของทั้ง 3 กลุ่ม ตามสภาพความเป็นจริง จึงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนค่าเฉลี่ยการรับรู้ของความคาดหวังพบว่า คุณธรรมจริยธรรมทุกด้านแตกต่างกัน มีค่าเฉลี่ยการรับรู้ในระดับมากที่สุดโดยกลุ่มผู้บริหารโรงเรียนมีค่าเฉลี่ยการรับรู้เท่ากับ 3.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .39 และครูพลศึกษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.56 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .34 เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการรับรู้ตามความคาดหวังของทั้ง 3 กลุ่มโดยรวม จึงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ด้านความรับผิดชอบเนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนทั่วไป เห็นว่าครูพลศึกษามีพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมทุกด้าน สภาพความเป็นจริงและคาดหวังเกี่ยวกับพฤติกรรมแบบอย่างด้านคุณธรรมจริยธรรมของครูพลศึกษา ตามการรับรู้ของกลุ่มผู้บริหาร โรงเรียน ครูผู้สอนทั่วไป และครูพลศึกษา มีค่าเฉลี่ยตามการรับรู้สภาพความเป็นจริงโดยรวมอยู่ในระดับมากส่วนความคาดหวังมีค่าเฉลี่ยโดยรวมทั้ง 6 ด้านอยู่ในระดับมากที่สุด

โรนัลด์ (Ronald, 1982) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลของครูที่ใช้เหตุผลในทางจริยธรรมกับนักเรียน โดยใช้ลำดับขั้นในการพัฒนาจริยธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลของครูที่ใช้เหตุผลในทางจริยธรรมกับนักเรียน โดยใช้ลำดับขั้นในการพัฒนาจริยธรรม ของ โคลเบอร์เกอร์ โดยตั้งสมมติฐานว่า ครูที่เคยได้รับการพัฒนาจริยธรรมด้วยตนเองมาโดยเฉพาะย่อมพัฒนาจริยธรรมได้ดีกว่าครูที่ขาดประสบการณ์ด้านนี้ การวิจัยนี้ใช้ประชากร คือ ครู โรงเรียนขนาดกลางที่อยู่ในตำบลเล็กๆ ทางตะวันตกของเมืองบอสตัน มลรัฐแมสซาชูเซต สหรัฐอเมริกา ครูเหล่านี้ได้ผ่านการฝึกทั้งในด้านเทคนิค การนำการอภิปรายทางจริยธรรม และยังได้เข้าร่วมในการอภิปรายทางจริยธรรมที่ยากๆ เพื่อส่งเสริมและยกระดับขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมในตนเองของครูเหล่านี้ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามให้ครู และนักเรียนตอบทั้งก่อนและหลังกระบวนการ และใช้แบบสอบถามเดียวกันนี้กับครูอีกกลุ่ม กลุ่มควบคุมที่ไม่เคยมีประสบการณ์ ด้านการพัฒนาการทางจริยธรรมมาก่อนเลย โดยให้ครูและนักเรียนตอบก่อนและหลังกระบวนการเช่นกัน ผลการวิจัยพบว่า ทั้งกลุ่มครูที่เคยมีประสบการณ์และกลุ่มควบคุม มีระดับขั้นของการพัฒนาการทางจริยธรรมดีขึ้น แต่เมื่อนำทั้งสองกลุ่มมาเปรียบเทียบกันแล้วปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างกัน

กองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา ได้ศึกษาพฤติกรรมของครู โรงเรียนมัธยม ด้านการปลูกฝังจริยธรรมในห้องเรียน พบว่า ครูทำการปลูกฝังจริยธรรมตามโอกาสและเหตุการณ์ กล่าวคือ สอนเนื้อหาวิชา เป็นหลักและขณะเดียวกัน ถ้ามีสถานการณ์ทางจริยธรรมที่เกี่ยวข้อง ในเนื้อหาวิชาที่สอน ครูจะทำการปลูกฝังไปด้วย ครูไม่ได้วางแผนที่จะปลูกฝังไว้ล่วงหน้า จึงทำให้การปลูกฝังจริยธรรมที่จำเป็นทำได้ไม่ทั่วถึง เช่น จะพบว่า ครูจะปลูกฝังด้านความรับผิดชอบและความมีระเบียบวินัยเป็นส่วนใหญ่ เพราะจริยธรรม 2 ด้านนี้เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ในการสอน

มากกว่า

บุญศรี ทรัพย์เวชการกิจ (2539, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาผู้ใหญ่เกี่ยวกับจริยธรรมของครูผู้สอนการศึกษานอกโรงเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความเมตตา กรุณา ความเสียสละ ความยุติธรรม และการรักษาระเบียบวินัย และเปรียบเทียบความคิดเห็น จำแนกตามตัวแปร เพศ อายุ สถานภาพการสมรส วิธีเรียน และสถานภาพในการทำงาน ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2538 จำนวน 480 คน พบว่า นักศึกษาผู้ใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับจริยธรรมของครูผู้สอนการศึกษานอกโรงเรียน แสดงออกโดยรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักศึกษาผู้ใหญ่เกี่ยวกับจริยธรรมของครูผู้สอนการศึกษานอกโรงเรียนที่แสดงออกตามตัวแปร ที่มีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับจริยธรรมของครูผู้สอนการศึกษานอกโรงเรียนที่แสดงออกโดยรวม และรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นักศึกษาผู้ใหญ่ที่มีอายุ สถานภาพการสมรส วิธีเรียนและสถานภาพการทำงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับจริยธรรมของครูผู้สอนการศึกษานอกโรงเรียนที่แสดงออกโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักศึกษาผู้ใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาว่า ครูไม่เตรียมการสอนล่วงหน้า และครูเข้าสอนช้าและออกจากห้องสอนเร็วกว่ากำหนด นักศึกษาผู้ใหญ่มีข้อเสนอแนะว่า ไม่ควรเข้มงวดเรื่องการแต่งกายมากเกินไป และควรเตรียมการสอนมาล่วงหน้า

สรุปได้ว่า จากงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศที่กล่าวมาในเรื่อง จริยธรรมครู คุณธรรมครู และคุณลักษณะของครูที่นักเรียนต้องการจะคล้าย ๆ กัน คือ ในด้านของระดับการประพฤติปฏิบัติ ตามจรรยาบรรณจะอยู่ในระดับมาก เป็นส่วนใหญ่ และมีระดับมากที่สุดระดับปานกลางอยู่บ้างและต้องการครูที่มีความรู้ มีความรักเมตตาสถาบัน ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสียสละ ยุติธรรมประพฤติปฏิบัติตนเหมาะสม ควบคุมอารมณ์ได้ มีระเบียบวินัยในตนเอง รับผิดชอบต่อหน้าที่ มีความสามัคคี รักษาความลับศิษย์ รักษาชื่อเสียงของสถาบัน เป็นคุณลักษณะของจริยธรรมครูตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ครูควรมีจริยธรรมในตนเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติในการครองตน ครองงาน ในการประกอบอาชีพ ให้เจริญรุ่งเรือง ประพฤติและปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามให้เป็นที่ยอมรับในสังคม

รูปแบบและวิธีการยกย่องและให้รางวัลครู

วิภาวี เวทวงศ์ (2545, หน้า 46-50) หน่วยงานที่ทำการประเมินครูดีเด่นสายการสอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบันนี้มีหลายหน่วยงานด้วยกัน ซึ่งสามารถเรียงลำดับจากหน่วยงานที่มีบทบาทในด้านการประเมินครูดีเด่นเป็นหน่วยงานแรก ๆ ดังนี้ คือ

1. กุรุสภา
2. สมาคมครูวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทย
3. สมาคมครูวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์

4. มุลนิธิสมาน- คุณหญิงเบญจา แสงมะลิ
5. มูลนิธินิธิโทรเพื่อส่งเสริมวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทย
6. กรมสามัญศึกษา
7. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

โดยแต่ละหน่วยงานก็จะมีรูปแบบและวิธีการยกย่องให้รางวัลครูแตกต่างกันออกไปดังนี้
คือ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2543 หน้า 76-115 อ้างอิงจาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,
2541, 2542)

ครูสภาได้ดำเนินการยกย่องและให้รางวัลไว้ 3 ประเภท คือ

1. รางวัลครูสภา

ครูสภาจัดให้มีการคัดเลือกครูผู้ปฏิบัติงานดีเด่นสร้างคุณประโยชน์ด้านการศึกษาให้กับ
ประเทศชาติ เพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติ และรับรางวัลครูสภา โดยผู้ที่มีสิทธิได้รับรางวัลครูสภาต้อง
เป็นสมาชิกครูสภา ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในสถานศึกษาโดยปฏิบัติงานมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี ปฏิบัติงาน
ตามระเบียบจรรยาบรรณครูและตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู มีบุคลิกภาพและมีมนุษยสัมพันธ์ดี
ให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน

รางวัลจะแบ่งเป็นผู้สอนและประเภทผู้บริหารสถานศึกษาประเภทผู้สอนแบ่งออกเป็น
ระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา อุดมศึกษา การศึกษานอกระบบ โรงเรียนและการศึกษาพิเศษ
ประเภทผู้บริหารแบ่งออกเป็นเป็นระดับ ระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา อุดมศึกษา การศึกษา
นอกระบบ โรงเรียนและการศึกษาพิเศษ

เกณฑ์ในการพิจารณาผู้ที่จะได้รับรางวัลครูสภาประเภทผู้สอนคือ ต้องมีผลงาน
ซึ่งก่อให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล
ดีเยี่ยมมาโดยตลอด มีความสามารถในการบริหารได้อย่างดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีนวัตกรรม
ในการบริหารสถานศึกษา และมีความเสียสละสูง

2. รางวัลครูภาษาไทยดีเด่น

ครูสภาได้สรรหาครูดีเด่นที่สมควรได้รับการยกย่อง โดยผู้ที่ได้รับการคัดเลือกต้อง
เป็นครูภาษาไทยมาไม่น้อยกว่า 5 ปี เป็นผู้มีความประพฤติตามจรรยาบรรณครู และปฏิบัติงาน
ตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู มีความสามารถในการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาไทยอย่างมี
ประสิทธิภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์แสวงหาความรู้และพัฒนาสื่อการเรียนการสอนที่เป็น
ประโยชน์

3. เข้มkursคุดิ

kursคุดิได้สรรหาคูผู้มีจรรยามารยาทดีเด่นเพื่อรับเครื่องหมายเชิดชูเกียรติที่ เรียกว่า “เข้มkursคุดิ” คูที่ได้เข้มkursคุดิต้องเป็นผู้มีจรรยามารยาทดี ปฏิบัติหน้าที่มาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี เป็นสมาชิกkursคุดิไม่เคยค้างค่าบำรุง ไม่เคยได้รับเข้มนดังกล่าวมาก่อน และต้องผ่านการประเมิน ตามหลักเกณฑ์และวิธีการคัดเลือก โดยพิจารณาจากการประพฤติตน บุคลิกภาพ การปฏิบัติหน้าที่ ของครู รวมทั้งการช่วยเหลือชุมชน

เกณฑ์การประเมินครูเพื่อรับเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ “kursคุดิ”

kursคุดิได้กำหนดเกณฑ์การประเมินครูเพื่อรับเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ “kursคุดิ” ประจำปี 2543 ไว้ดังนี้คือ (สำนักงานเลขาธิการkursคุดิ, 2543)

1. ครูต้องรักและเมตตาศิษย์ โดยให้ความเอาใจใส่ช่วยเหลือ ส่งเสริมให้กำลังใจ ในการศึกษาเล่าเรียนแก่ศิษย์โดยเสมอหน้า โดยแสดงพฤติกรรมดังต่อไปนี้

1.1 สร้างความรู้สึกเป็นมิตร เป็นที่พึ่งพาและไว้วางใจของศิษย์

1.2 ตอบสนองข้อเสนอลและการกระทำของศิษย์ในการสร้างสรรค์ตามสภาพปัญหา

ความต้องการและศักยภาพของศิษย์

1.3 เสนอแนะแนวทางการพัฒนาของศิษย์ตามถนัดความสนใจและศักยภาพ

ของศิษย์

1.4 แสดงผลงานที่ภูมิใจของศิษย์ทั้งในและนอกสถานศึกษา

2. ครูต้องอบรม สั่งสอน ฝึกฝน สร้างเสริมความรู้ ทักษะ และนิสัยที่ถูกต้องดีงาม ให้แก่ศิษย์อย่างเต็มความสามารถด้วยความบริสุทธิ์ใจ โดยแสดงพฤติกรรมดังต่อไปนี้

2.1 อบรม สั่งสอน ฝึกฝน และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาศิษย์ อย่างมุ่งมั่นและตั้งใจ

2.2 อบรม สั่งสอน ฝึกฝน และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาศิษย์ อย่างเต็มศักยภาพ

2.3 อบรม สั่งสอน ฝึกฝน และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาศิษย์ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ

3. ครูต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ ทั้งทางกาย วาจาและจิตใจ โดยแสดงพฤติกรรมดังต่อไปนี้

3.1 ตระหนักว่าพฤติกรรมแสดงออกของครูมีผลต่อการพัฒนาพฤติกรรม ของศิษย์อยู่เสมอ

3.2 พุฒาสุภาพและสร้างสรรค์โดยคำนึงถึงผลที่เกิดขึ้นกับศิษย์และสังคม

3.3 กระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี สอดคล้องกับคำสอนและวัฒนธรรมประเพณี

อันดีงาม

4. ครูต้องไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมของศิษย์ โดยแสดงพฤติกรรมดังต่อไปนี้

4.1 ละเว้นการกระทำที่ทำให้ศิษย์เกิดความกระทบกระเทือนต่อจิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคมของศิษย์

4.2 ละเว้นการกระทำที่สกัดกั้นพัฒนาการทางสติปัญญา อารมณ์ จิตใจ และสังคมของศิษย์

4.3 ละเว้นการกระทำที่สกัดกั้นพัฒนาทางสติปัญญา อารมณ์ จิตใจ และสังคมของศิษย์

5. ครูต้องไม่แสวงหาผลประโยชน์อันเป็นอามิสสินจ้างจากศิษย์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามปกติ และไม่ใช้ศิษย์กระทำการใด ๆ อันเป็นการหาผลประโยชน์แก่ตนโดยมิชอบ โดยแสดงพฤติกรรมดังต่อไปนี้

5.1 ไม่รับหรือแสวงหาอามิสสินจ้างหรือผลประโยชน์อันมิควรจากศิษย์

5.2 ไม่ใช้ศิษย์เป็นเครื่องหาผลประโยชน์ให้กับตนโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณีหรือความรู้สึกของสังคม

5.3 ครูย่อมพัฒนาตนเองทั้งทางด้านวิชาชีพ ด้านบุคลิกภาพและวิสัยทัศน์ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิทยาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ โดยแสดงพฤติกรรม

5.3.1 ใส่ใจศึกษาค้นคว้า ริเริ่มสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพอยู่เสมอ

5.3.2 มีความรอบรู้ ทันสมัย ทันเหตุการณ์ สามารถนำมาวิเคราะห์กำหนดเป้าหมาย แนวทางการพัฒนาตนเองและวิชาชีพ ทนต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมการเมือง การอาชีพ และเทคโนโลยี

5.3.3 แสดงออกทางร่างกาย กริยา วาจาอย่างสง่างาม เหมาะสมกับกาลเทศะ

6. ครูย่อมรักและศรัทธาในวิชาชีพครู และเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพครู โดยพฤติกรรมดังต่อไปนี้

6.1 เชื้อมนั่น ชื่นชม ภูมิใจในความเป็นครูและองค์กรวิชาชีพครูว่ามีความสำคัญ และจำเป็นต่อสังคม

6.2 เป็นสมาชิกองค์กรวิชาชีพครูและสนับสนุนหรือเข้าร่วม หรือเป็นผู้นำในกิจกรรม การพัฒนาวิชาชีพครู

6.3 ปกป้องเกียรติของครูและองค์กรวิชาชีพ

7. ครูพึงช่วยเหลือเกื้อกูลครูและชุมชนในทางสร้างสรรค์ โดยแสดงพฤติกรรมดังต่อไปนี้

7.1 ให้ความร่วมมือแนะนำ ปรีกษาแก่เพื่อนครูตามโอกาสและความเหมาะสม

7.2 ให้ความช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์สิ่งของ แก่เพื่อนครูตามโอกาสและความเหมาะสม

8. ครูพึงปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย โดยแสดงพฤติกรรมดังต่อไปนี้

8.1 รวบรวมข้อมูลและเลือกสรรภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมที่เหมาะสม มาใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน

8.2 เป็นผู้นำในการวางแผนและดำเนินการเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรม

8.3 สนับสนุนส่งเสริมเผยแพร่และร่วมกิจกรรมทางประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน อย่างสม่ำเสมอ

8.4 ศึกษาวิเคราะห์ วิจัยภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อนำผลมาใช้ในการจัด กิจกรรมการเรียนการสอน

9. มีความเสียสละและอุทิศตนเพื่อประโยชน์แก่วิชาชีพครูอย่างสูง ตลอดระยะเวลา ของการปฏิบัติงานโดยแสดงพฤติกรรมดังต่อไปนี้

9.1 เสียสละกำลังกาย กำลังใจ และทุนทรัพย์ในการพัฒนาการเรียนการสอน

9.2 ปฏิบัติงานทั้งในและนอกเวลาราชการอย่างเต็มความสามารถ

9.3 ให้ความร่วมมือกับชุมชน โดยส่งเสริมสนับสนุนให้ความรู้ในด้านการศึกษา โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

วิภาวี เวทวงศ์ (2545, หน้า 62) จากการพิจารณาเกณฑ์การประเมินของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ประเมินให้รางวัลครูที่พิจารณาจากด้านคุณสมบัติส่วนตัว หลักเกณฑ์ทั่วไป หลักเกณฑ์เฉพาะ สรุปได้ว่าหน่วยงานมีเกณฑ์การประเมินโดยพิจารณาด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

1. บุคลิกภาพ
2. มนุษยสัมพันธ์
3. คุณธรรมและจริยธรรม
4. การพัฒนาชุมชนและหน่วยงาน
5. ความรักและศรัทธาในอาชีพครู
6. ความรักและเมตตาศิษย์

7. การสอน
8. การพัฒนาตนเอง
9. ความรู้
10. การพัฒนาเพื่อนครู
11. ผลงาน
12. การอนุรักษ์ และพัฒนาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย

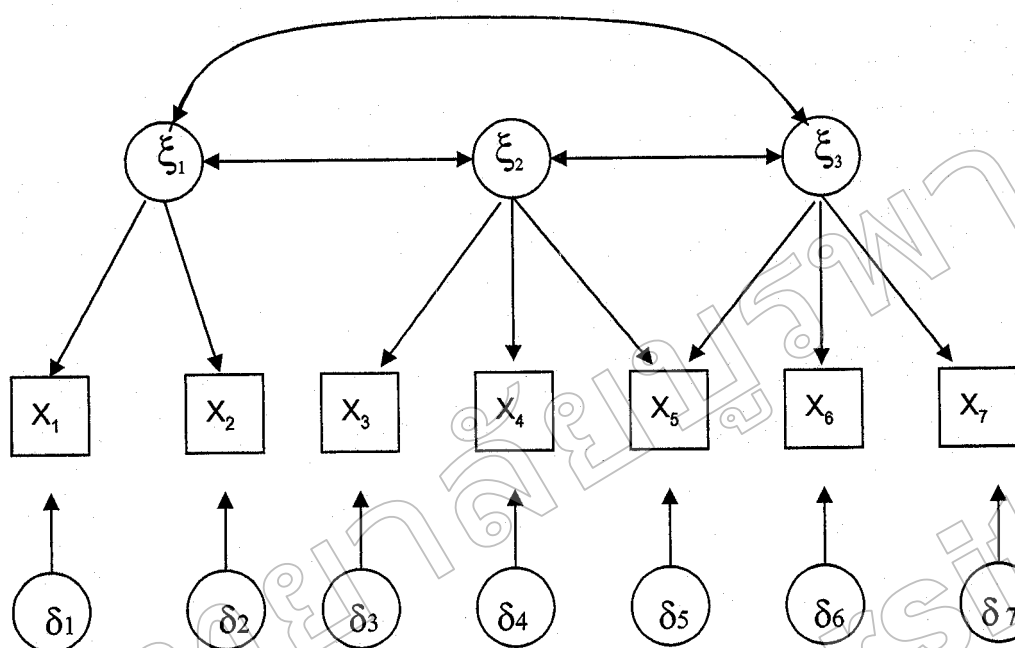
เกณฑ์การประเมินครูจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่ได้รับรางวัลจากผลงานดีเด่นของครูด้านต่าง ๆ ที่พิจารณาจากด้านคุณสมบัติส่วนตัว หลักเกณฑ์ทั่วไป หลักเกณฑ์เฉพาะ สรุปรวมได้ 12 ข้อ ดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่าได้นำจริยธรรมครูด้านต่าง ๆ มาเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกครูซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมากเพื่อคัดเลือกครูที่มีผลงานและคุณภาพ

ตอนที่ 3 เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis = CFA)

การวิเคราะห์องค์ประกอบเป็นวิธีการทางสถิติที่ใช้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ชุดหนึ่งที่เกิดจากตัวแปรแฝงหรือคุณลักษณะแฝงที่เป็นองค์ประกอบรวมอย่างไร การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis = CFA) ซึ่งมีหลักการเบื้องต้นของการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันนั้นผู้วิจัยต้องมีสมมติฐานภายใต้กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีว่ามีองค์ประกอบใดบ้างที่ส่งอิทธิพลต่อตัวแปรสังเกตได้ องค์ประกอบใดบ้างที่มีความสัมพันธ์กันเพื่อทราบถึงโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยกำหนดเป็นโมเดลองค์ประกอบ

ความชัดเจนของการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน แสดงให้เห็นได้จากโมเดลภาพที่ 1 ดังนี้ (ฉัตรศิริ ปิยะพิมลสิทธิ์, 2541, หน้า 28)

ภาพที่ 1 โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

เมื่อ ξ แทน ตัวแปรองค์ประกอบร่วม (Common Factor)

X แทน ตัวแปรสังเกตได้

δ แทน ตัวแปรองค์ประกอบเฉพาะ (Unique Factor)

ในปัจจุบันนักวิจัยนิยมใช้เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน นงลักษณ์ วิรัชชัย (2542, หน้า 156) คุณสมบัติที่เป็นจุดเด่นของเทคนิค CFA มีดังนี้ คือ

1. ข้อตกลงเบื้องต้นของเทคนิค CFA มีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด
ได้แก่

- 1.1 ตัวแปรสังเกตได้เป็นผลโดยตรงมาจากองค์ประกอบร่วม (Common Factors)
- 1.2 ตัวแปรสังเกตได้เป็นผลโดยตรงมาจากองค์ประกอบเฉพาะ (Unique Factors)
- 1.3 อาจมีความสัมพันธ์กันระหว่างองค์ประกอบร่วม
- 1.4 ความคลาดเคลื่อนของตัวแปรมีความสัมพันธ์กันได้
2. เทคนิค CFA เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีพื้นฐานทฤษฎีรองรับ
3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิค CFA แปลความหมายได้ง่าย
4. เทคนิค CFA มีกระบวนการตรวจสอบความตรงที่ชัดเจน

5. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิค CFA ได้ค่าประมาณพารามิเตอร์และผลการทดสอบนัยสำคัญของพารามิเตอร์

จากข้อสรุปเบื้องต้นเห็นได้ว่าเทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบ CFA ชาร์ฟิลด์ และ คอลลินส์ (Charfield & Collins, 1980, p. 89) ได้นำเสนอเนื้อหาของ การวิเคราะห์ด้วยเทคนิค CFA โดยสังเขป ดังนี้ คือ

เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันมีจุดประสงค์ดังนี้

1. เพื่อสำรวจและระบุองค์ประกอบร่วมที่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้

2. เพื่อทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับแบบแผนและ โครงสร้างความสัมพันธ์ของข้อมูลภายใต้กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี

3. เพื่อสร้างตัวแปรใหม่

ในการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันแบ่งวิธีการดำเนินการออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ การเตรียมข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์เป็นเมทริกซ์สหสัมพันธ์ที่มีลักษณะเดียวกับเทคนิค EFA ในขั้นของการสกัดองค์ประกอบ (Extraction of The Initial Factor) และการหมุนแกน (Rotation) เป็นการทำการวิเคราะห์โดยใช้คอมพิวเตอร์ แต่ผู้วิจัยต้องทำการกำหนดข้อมูลจำเพาะและระบุความเป็นได้ค่าเดียวของโมเดลก่อน ในขั้นสุดท้ายเป็นการสร้างตัวแปรประกอบหรือสเกลองค์ประกอบ (Component Variable or Factor Scale)

ข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน มีข้อตกลงเบื้องต้นใหญ่ ๆ 2 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ข้อตกลงเบื้องต้นทางสถิติ

วิธี CFA มีข้อตกลงเบื้องต้นทางสถิติทั่วไป 3 ประการดังนี้ ข้อมูลควรมีลักษณะการแจกแจงเป็นปกติ (Normal Distribution) มีความเป็นเอกพันธ์ของการกระจาย (Homoscedasticity) และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแต่ละคู่เป็นแบบเส้นตรง (Linear Relationships) เนื่องจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันเป็นการแก้สมการถดถอยหลาย ๆ สมการ นั่นเอง

1.2 โมเดล CFA มีเทอมความคลาดเคลื่อน (Error Terms) ที่เรียกว่าเศษเหลือข้อตกลงเบื้องต้นทั่ว ๆ ไปในเรื่องความคลาดเคลื่อนมีว่า

1.2.1 ต้องไม่สัมพันธ์กับตัวแปรแฝงใด ๆ ในโมเดล

1.2.2 เป็นอิสระจากเทอมความคลาดเคลื่อนตัวอื่น ๆ

1.2.3 มีลักษณะการแจกแจงเป็นปกติ

1.3 กลุ่มตัวอย่างควรมีการแจกแจงแบบเชิงเส้นกำกับ (Bollen, 1989) กล่าวคือ ค่าสถิติไค-สแควร์ มีแนวโน้มที่จะมีค่าสูง ทำให้ค่าสถิติไค-สแควร์ มีโอกาสให้ค่านัยสำคัญ ($p \leq .05$) การวิเคราะห์ข้อมูล (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542) ซึ่งชี้ว่าโมเดลองค์ประกอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ไม่สอดคล้องกัน ส่วนกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก (น้อยกว่า 100 หน่วยตัวอย่าง) มีความน่าจะเป็นที่จะปฏิเสธโมเดลที่ถูกต้อง (True Model) มากขึ้น (West et al., 1995) หรืออาจกล่าวได้ว่าการใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กมีความเสี่ยงในการเกิดความคลาดเคลื่อนประเภทที่ 2 (Type II Error) เพิ่มขึ้น

การฝ่าฝืนข้อตกลงเบื้องต้นเหล่านี้ อาจทำให้โมเดลองค์ประกอบไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์และอาจทำให้ดัชนีวัดความสอดคล้องให้ค่าไม่คืนัก รวมทั้งผู้วิจัยอาจสรุปโครงสร้างองค์ประกอบไม่ถูกต้อง ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงแล้ว โครงสร้างองค์ประกอบนั้นถูกต้อง

2. ข้อตกลงเบื้องต้นเรื่องประมาณค่าพารามิเตอร์

วิธีการประมาณค่าความเป็นไปได้สูงสุด (Maximum Likelihood = ML) เท่านั้น เนื่องจากผู้วิจัยใช้ CFA ประมาณค่าพารามิเตอร์แบบนี้มากที่สุด (Chou & Bentler, 1995) เพราะเป็นวิธีที่มีความแข็งแกร่งต่อการฝ่าฝืนข้อตกลงเบื้องต้นมากกว่าวิธีประมาณค่าพารามิเตอร์แบบอื่น ๆ (Bollen, 1989; West et al., 1995) วิธี ML มีข้อตกลงดังนี้

2.1 ไม่มีข้อคำถามเดี่ยว ๆ หรือข้อคำถามกลุ่มใด อธิบายข้อคำถามอื่นในกลุ่มข้อมูลได้อย่างสมบูรณ์ (Bollen, 1989) คะแนนจากข้อคำถามต้องมีลักษณะการแจกแจงแบบปกติพหุนาม (West et al., 1995) ข้อตกลงเบื้องต้นข้อแรกแสดงให้เห็นว่า ข้อคำถามในเครื่องมือต้องไม่ซ้ำซ้อนกัน (มีความสัมพันธ์กันสูง) วิธี ML ไม่มีความแข็งแกร่งต่อการฝ่าฝืนข้อตกลงเบื้องต้น ดังนั้นไม่ควรใช้ข้อคำถามที่มีความสัมพันธ์กันตั้งแต่ .09 ขึ้นไป ประมาณค่าพารามิเตอร์ (Aroian & Norris, 2001)

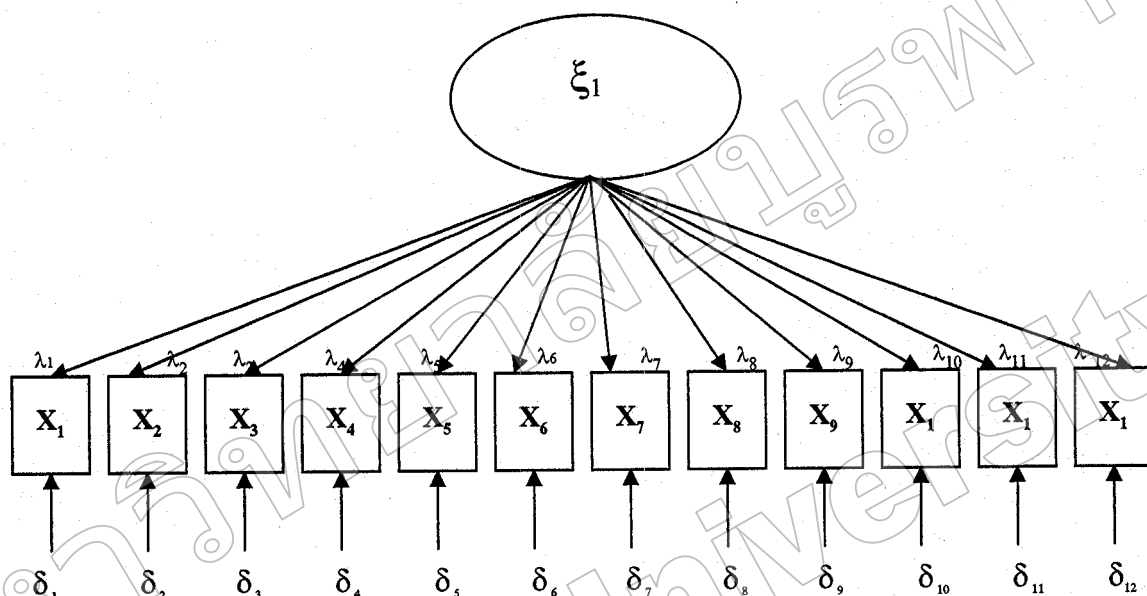
ส่วนข้อตกลงเบื้องต้นข้อสองเป็นเรื่องที่ปฏิบัติยาก แต่วิธี ML มีความแข็งแกร่งต่อการฝ่าฝืนข้อตกลงเบื้องต้น (Chou & Bentler, 1995) เว้นแต่กรณีใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กและโมเดลมีความซับซ้อน ดังนั้น ควรใช้กลุ่มตัวอย่างอย่างน้อย 100-200 หน่วยตัวอย่างขึ้นไป หรือในกรณีตรวจสอบเครื่องมือที่มีตั้งแต่ 3 องค์ประกอบขึ้นไป ควรใช้กลุ่มตัวอย่างตั้งแต่ 500 หน่วยตัวอย่างขึ้นไป (Aroian & Norris, 2001)

หลักการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

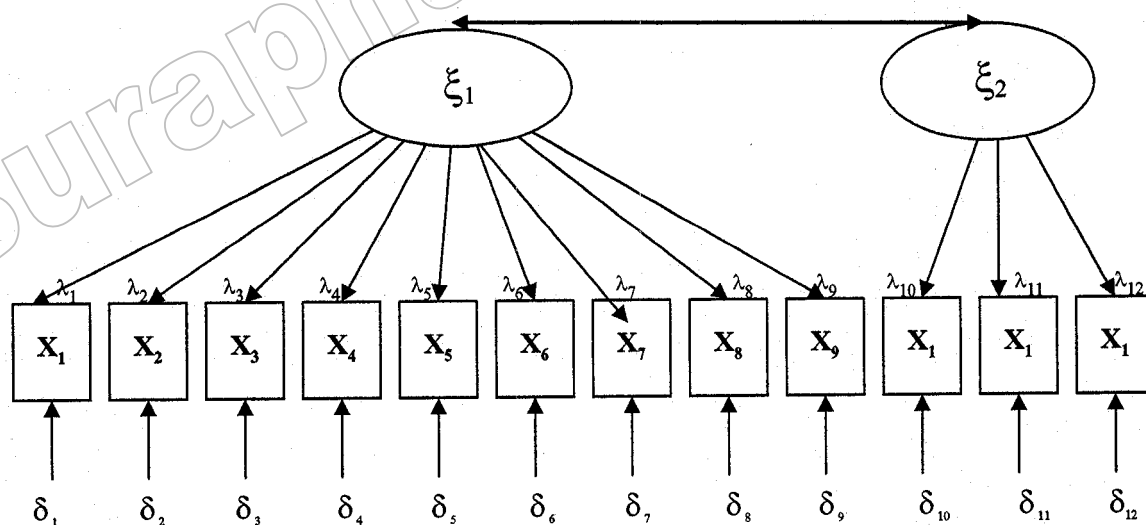
1. การกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดล (Model Specification)

เป็นการกำหนดความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างส่วนประกอบต่าง ๆ ในโมเดล องค์ประกอบซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญในแผนผังโมเดลองค์ประกอบแสดงด้วยเส้นทางระหว่างตัวแปร ซึ่งใช้แทนสิ่งที่ผู้วิจัยคาดการณ์ไว้ ในทางปฏิบัติผู้วิจัยอาจต้องการศึกษาโมเดลองค์ประกอบหลายโมเดลที่แตกต่างกันไปตามหลักฐานที่นำมาสนับสนุน มุลเลอร์ (Mueller, 1996) ได้เสนอแนะว่า ผู้วิจัยควรสร้างโมเดลทางเลือก (Alternative Models) ไว้หลายโมเดล ก่อนลงมือวิเคราะห์จากโมเดลเดียว

อโรเอียน และคณะ (Aroian et al., 1997 cited in Aroian & Norris, 2001) ได้ศึกษาโครงสร้างของมาตรวัดความสามารถในการกลับคืนสู่สภาพเดิม (Resilience Scale) โดยวิเคราะห์โมเดลแบบหนึ่งองค์ประกอบกับแบบสององค์ประกอบ การกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดลทั้งสองแสดง ดังภาพที่ 2 และ 3

ภาพที่ 2 โมเดล 1 องค์ประกอบของมาตรวัดความสามารถในการกลับคืนสู่สภาพเดิม 0

ภาพที่ 3 โมเดลมีตัวแปรแฝง (องค์ประกอบ) 1 ตัว ตัวแปรสังเกตได้ 12 ตัว

(X_1 ถึง X_{12}) และ เศษเหลือ 12 ตัว (δ_1 ถึง δ_{12}) ส่วนโมเดลในแผนภาพ 3 มีตัวแปรแฝง (องค์ประกอบ) 2 ตัว องค์ประกอบหนึ่งมีตัวแปรสังเกตได้ 9 ตัว (X_1 ถึง X_9) และเศษที่เหลือ 3 ตัว (δ_{10} ถึง δ_{12})

วิธี CFA สามารถใช้สำรวจองค์ประกอบของโมเดลได้ ในกรณีตัวอย่างกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดลจากผลการตรวจสอบของลองก์ (Long, 1983) ซึ่งศึกษาประเด็นที่ยังไม่ชัดเจน (Gray Area) ระหว่างวิธี EFA กับวิธี CFA ใช้วิธี CFA สำรวจโครงสร้างองค์ประกอบของมาตรวัด

การใช้วิธี CFA สำรวจองค์ประกอบของโมเดล ควรใช้ข้อมูลชุดหนึ่งพัฒนา โมเดล องค์ประกอบ และใช้ข้อมูลอีกชุดหนึ่งตรวจสอบเพื่อยืนยันองค์ประกอบ (Leamre, 1978 cited in Aroian & Norris, 2001)

การกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดลเป็นไปตามข้อค้นพบของแวกนिल्ด์และยัง (Wagnild & Young, 1993 cited in Aroian & Norris, 2001) ซึ่งใช้วิธี EFA ตรวจสอบโครงสร้างองค์ประกอบของมาตรวัดความสามารถในการกลับคืนสู่สภาพเดิม ต้นฉบับภาษาอังกฤษพบว่า องค์ประกอบของมาตรวัดฉบับภาษาอังกฤษเท่ากับจำนวนองค์ประกอบของมาตรวัดฉบับภาษาไทยที่เขียนจากมุมมองนี้ แสดงให้เห็นว่าวิธี CFA เหมาะกับการใช้ยืนยัน โครงสร้างองค์ประกอบมากกว่าสำรวจโครงสร้างองค์ประกอบ

2. การระบุความเป็นได้ค่าเดียวของโมเดล (Model Identification)

เป็นการระบุว่าโมเดลองค์ประกอบนั้นสามารถนำมาประมาณค่าพารามิเตอร์ได้เป็นค่าเดียวหรือไม่ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542) ในวิธี CFA ผู้วิจัยต้องการทดสอบโมเดลระบุเกินพอดี (Over Identified Model) ที่มีจำนวนพารามิเตอร์ที่ทราบค่า (ความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมของข้อคำถาม) มากกว่าจำนวนพารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่า เช่น น้ำหนักองค์ประกอบ ความคลาดเคลื่อนในการวัด เป็นต้น ส่วนกรณีจำนวนพารามิเตอร์ที่ทราบค่าน้อยกว่าจำนวนพารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่า เรียกว่า โมเดลระบุไม่พอดี (Under Identified Model) แต่ถ้าจำนวนพารามิเตอร์ที่ทราบค่าเท่ากับจำนวนพารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่าเท่ากับจำนวนพารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่า เรียกว่า โมเดลระบุพอดี โมเดลอิสระทุกชนิด ซึ่งการประมาณค่าพารามิเตอร์จะทำได้ก็ต่อเมื่อโมเดลระบุความเป็นได้ค่าเดียวพอดี (Just Identified Model) โปรแกรมอิสระไม่สามารถประมาณค่าพารามิเตอร์ในโมเดลไม่พอดี และให้ค่าประมาณพารามิเตอร์ในโมเดลระบุพอดีได้ไม่ดี วิธี CFA สามารถทดสอบโมเดลองค์ประกอบได้ดีเฉพาะกับ โมเดลระบุเกินพอดีเท่านั้น

หลักทั่วไปในการกำหนดความเป็นไปได้ค่าเดียวของโมเดล ผู้วิจัยควรมีตัวแปรสังเกตได้อย่างน้อย 3 ตัวต่อตัวแปรแฝง 1 ตัว ที่เรียกว่า กฎสามตัวบ่งชี้ (Three Indicator Rule) แล้วกำหนดให้ตัวบ่งชี้ 1 ตัวเป็นตัวแปรอ้างอิงหรือการทำให้ตัวแปรแฝงเป็นค่ามาตรฐาน โดยกำหนดให้ค่าพารามิเตอร์ของตัวแปรอ้างอิงเท่ากับ 1.00 การใช้ตัวบ่งชี้หลายตัววัดตัวแปรแฝงหนึ่งตัว ทำให้สามารถวัดลักษณะ

ของตัวแปรได้หลายแง่มุม โมเดลที่มีข้อคำถามหลายข้อต่อตัวแปรแฝงหนึ่งตัว ทำให้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลถูกต้องมากขึ้น ค่าพารามิเตอร์แม่นยำขึ้นและค่าความเที่ยงของตัวแปรสังเกตได้เพิ่มขึ้น (Marh et al., 1998) ดังนั้น โมเดลที่มีจำนวนตัวแปรสังเกตได้มากกว่ามีแนวโน้มที่จะสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ดีกว่าโมเดลที่มีจำนวนตัวแปรสังเกตได้น้อยกว่า (Kenny & McCoach, 2003) โมเดลองค์ประกอบมีตัวแปรสังเกตได้ตั้งแต่ 3 ตัวขึ้นไปต่อตัวแปรแฝง 1 ตัว จึงเป็นโมเดลระบุเกินพอดี การระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของโมเดลก่อนข้างซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับค่าสถิติหลายตัว ในบางครั้งโมเดลในแผนผังเป็นโมเดลระบุเกินพอดี แต่ระหว่างการประมาณค่าพารามิเตอร์ อาจพบว่า เป็นโมเดลระบุไม่พอดี ก็ได้ เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างตัวบ่งชี้มีค่าสูงและลักษณะการแจกแจงของตัวแปรสังเกตได้ไม่เป็นแบบปกติ ในกรณีเช่นนี้ผู้วิจัยต้องกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดลให้เหมาะสม (อาจกำหนดให้ความคลาดเคลื่อนในการวัดสัมพันธ์กัน) หรือตัดตัวแปรสังเกตได้บางตัวออกจากการวิเคราะห์ข้อมูล

3. การประมาณค่าพารามิเตอร์ (Estimating the Parameter)

การประมาณค่าพารามิเตอร์ของโมเดลเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดยการแก้สมการโครงสร้างเพื่อหาค่าพารามิเตอร์ซึ่งเป็นตัวไม่ทราบค่าในสมการ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542) เป็นการดำเนินการโดยเครื่อง การประมาณค่าพารามิเตอร์ได้จากการใช้ข้อมูลจากการใช้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง (ความแปรปรวนร่วมของตัวแปรสังเกตได้หรือข้อคำถาม) ประมาณค่าพารามิเตอร์ของประชากร เช่น ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (λ) ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ (ϕ) ค่าเศษเหลือ (δ) เป็นต้น

กระบวนการประมาณค่าพารามิเตอร์มีสิ่งที่ควรคำนึงถึง 2 เรื่อง ดังนี้

3.1 เรื่องความลำเอียง หรือค่าที่ประมาณได้เท่ากับค่า พารามิเตอร์จริง ๆ หรือไม่ผู้วิจัยพิจารณาจากค่าสถิติทดสอบนัยสำคัญของค่าพารามิเตอร์ ค่าสถิติทดสอบนัยสำคัญเหล่านี้ชี้ว่าค่าพารามิเตอร์ที่ประมาณได้มีโอกาสผิดพลาดเท่าใด

3.2 เรื่องประสิทธิภาพในการประมาณค่าพารามิเตอร์ วิธีที่ใช้ประมาณค่าพารามิเตอร์มีประสิทธิภาพมากที่สุดแล้วหรือยัง (Long, 1983) หรืออาจกล่าวว่าโมเดลองค์ประกอบนี้สอดคล้องกับข้อมูลดีแล้วหรือยังมีโมเดลทางเลือกอื่นที่สอดคล้องกับข้อมูลมากกว่าหรือไม่ ควรพิจารณาจากค่าสถิติวัดความสอดคล้องของโมเดล

4. การประเมินความสอดคล้องของโมเดล (Evaluating the Data -Model Fit)

ผู้วิจัยประเมินความสอดคล้องของโมเดลองค์ประกอบ โดยการพิจารณาค่าสถิติต่าง ๆ ในผลการวิเคราะห์ข้อมูล ค่าสถิติเหล่านี้ใช้เป็นหลักฐานสนับสนุนว่าโมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดีหรือไม่ หรือแนะนำว่าโมเดลไม่สอดคล้องกับข้อมูลอย่างไร ซึ่งในกรณีโมเดล

ไม่สอดคล้องกับข้อมูลต้องปฏิเสธ โมเดลองค์ประกอบตามสมมติฐานหรืออาจใช้ค่าสถิติที่ให้มา กับผลการวิเคราะห์ประกอบการตัดสินใจกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดลหรือปรับโมเดลใหม่

ขั้นแรกในการประเมินความสอดคล้องของโมเดล ต้องตรวจสอบว่าค่าพารามิเตอร์ ที่ประมาณได้สมเหตุสมผลหรือไม่ เป็นไปตามทฤษฎีที่คาดหวังไว้หรือไม่ แต่ถ้าพบกรณีต่อไปนี้ อาจเกิดจากการกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดลองค์ประกอบไม่ถูกต้อง

4.1 ค่าพารามิเตอร์มีค่ากลับกัน เช่นค่าน้ำหนักองค์ประกอบเป็นบวกทั้ง ๆ ที่ ในตามทฤษฎีต้องมีค่าเป็นลบ เป็นต้น

4.2 ค่าพารามิเตอร์น้อยเกินไป มากเกินไป หรือไม่เหมาะสม (เช่น ค่าความแปรปรวน ขององค์ประกอบมีค่าติดลบ ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบมีค่ามากกว่า 1.00 เป็นต้น)

4.3 ค่าความคลาดเคลื่อนในรูปคะแนนมาตรฐานมากกว่าปกติ (มีค่าเกินกว่า 2.00)

4.4 ค่าประมาณความเที่ยงของตัวแปรสังเกตได้เป็นลบ หรือใกล้ ๆ 0 หรือมากกว่า 1.00

การตรวจสอบค่าสถิติวัดความสอดคล้องของโมเดลหลายตัว เพราะโมเดลองค์ประกอบ ที่มีค่าพารามิเตอร์สมเหตุสมผล อาจสอดคล้องกับข้อมูลไม่ดี ก็ได้ (Mueller, 1996) ปัจจุบันยังไม่มี ข้อสรุปที่ชัดเจนว่าค่าสถิติตัวใดดีที่สุด โปรแกรมลิสเรลกำหนดค่าสถิติเหล่านี้ให้โดยอัตโนมัติ ควรพิจารณาเลือกใช้ค่าสถิติเอง

ในยุคแรกวิชาการรายงานค่าสถิติวัดความสอดคล้องได้แก่ ค่าสถิติไค-สแควร์ (Chi-square Goodness of Fit Statistic) ค่าสถิติไค-สแควร์ใช้ทดสอบสมมติฐานทางสถิติฟังก์ชันความกลมกลืน มีค่าเป็นศูนย์หรือโมเดลองค์ประกอบตามทฤษฎีที่เป็นสมมติฐานวิจัยสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542) ค่าสถิติไค-สแควร์ที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > .05$) เป็นสิ่งชี้ว่าโมเดล องค์ประกอบสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เพราะว่า ผู้วิจัยต้องการยืนยันสมมติฐานศูนย์ (Null Hypothesis)

ค่าสถิติไค-สแควร์ขึ้นอยู่กับขนาดกลุ่มตัวอย่างและการฝ่าฝืนข้อตกลงเบื้องต้น เรื่อง การแจกแจงปกติพหุนาม ในกรณีที่ใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ (มากกว่า 500 หน่วยตัวอย่างขึ้นไป) สถิติไค-สแควร์อาจเสนอแนะว่า ให้ปฏิเสธโมเดลองค์ประกอบที่มีความเป็นไปได้ในทางทฤษฎี (Plausible Model) เนื่องจากเมื่อกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ ความแตกต่างระหว่างโมเดลองค์ประกอบ กับโมเดลข้อมูลเชิงประจักษ์มีเพียงเล็กน้อย ก็ทำให้ค่าสถิติไค-สแควร์มีนัยสำคัญทางสถิติ (Wang et al., 1996) จึงไม่ควรใช้สถิติไค-สแควร์เพียงค่าเดียวในการสรุปความสอดคล้องระหว่างโมเดลกับข้อมูล เชิงประจักษ์ (Bollen & Long, 1993)

ค่าสถิติไค-สแควร์สัมพัทธ์ (Relative Chi-square) เป็นอัตราส่วนระหว่างค่าสถิติไค-สแควร์กับจำนวนองศาอิสระ (χ^2/df) โดยหลักทั่วไป ถ้าค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์น้อยกว่า 3.00 ถือว่าโมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Mueller, 1996)

ค่าไค-สแควร์สอดแทรก (Nested Chi-square) หรือการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าสถิติไค-สแควร์ ซึ่งใช้สำหรับเปรียบเทียบโมเดลคู่แข่ง (Competing Models) ว่าโมเดลใดสอดคล้องกับข้อมูลมากกว่ากัน การคำนวณใช้วิธีนำค่าสถิติไค-สแควร์และองศาอิสระของโมเดลหนึ่งตั้งลบด้วยค่าสถิติไค-สแควร์และองศาอิสระของอีกโมเดลหนึ่ง ถ้าค่าไค-สแควร์สอดแทรกมีนัยสำคัญทางสถิติ โมเดลที่มีค่าไค-สแควร์น้อยกว่าสอดคล้องกับข้อมูลมากกว่าโมเดลที่มีค่าไค-สแควร์มากกว่า ค่าไค-สแควร์สอดแทรกที่ใช้เปรียบเทียบโมเดล 2 โมเดลของค่าไค-สแควร์สอดแทรกมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่า โมเดล 2 องค์ประกอบสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์มากกว่าโมเดล 1 องค์ประกอบ (Aroian et al., 1997 cited in Aroian & Norris, 2001)

ค่าสถิติวัดระดับความกลมกลืนตัวอื่น ๆ ที่ใช้กันมาก ได้แก่ ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness of Fit Index = GFI) ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (Adjusted Goodness of Fit Index = AGFI) และวัดระดับความกลมกลืนเปรียบเทียบ (Comparative Fit Index = CFI) ดัชนีทั้งสามมีค่าอยู่ระหว่าง 0 ถึง 1.00 ไดอแมนโทพอร์ลอสและสิกัวว (Diamantopoulos & Siguaw, 2000) เสนอแนะ ถ้า GFI และดัชนี AGFI มีค่ามากกว่า .90 แสดงว่า โมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ นอกจากนี้ยังมีค่าบอกความคลาดเคลื่อนของโมเดล เช่น ค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของเศษเหลือในรูปคะแนนมาตรฐาน (Standardized Root Mean Square Residual = Standardized SRMR) ค่า Standardized SRMR อยู่ระหว่าง 0 ถึง 1.00 ถ้ามีค่าต่ำกว่า .08 แสดงว่า โมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดี (Hu & Bentler, 1999) และค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของความคลาดเคลื่อนโดยประมาณ (Root Mean Square Error of Approximation = RMSEA) อยู่ระหว่าง 0 ถึง 1.00 ถ้ามีค่าต่ำกว่า .06 แสดงว่า โมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดี (Hu & Bentler, 1999)

โดยหลักทั่วไป การตรวจสอบความตรงของโมเดลองค์ประกอบที่เป็นสมมติฐานวิจัย หรือการประเมินผลความถูกต้องของโมเดลองค์ประกอบหรือการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลองค์ประกอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พิจารณาจากค่าสถิติไค-สแควร์ ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ และดัชนี GFI, AGFI, CFI, standardized SRMR, RMSEA, ดังนี้ (เสรี ชัดเข้ม และสุชาดา กรเพชรปานิ, 2546)

1. ค่าสถิติไค-สแควร์ไม่มีนัยสำคัญ ($p > .05$) ดัชนี GFI และดัชนี AGFI มีค่ามากกว่า .90 ดัชนี CFI มีค่ามากกว่า .95 ค่า Standardized SRMR มีค่าต่ำกว่า .08 และค่า RMSEA มีค่าต่ำกว่า .06 แสดงว่าโมเดลองค์ประกอบสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

2. ค่าสถิติไค-สแควร์มีนัยสำคัญ ($p \leq .05$) แต่ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ น้อยกว่า 3.00 ดัชนี GFI และดัชนี AGFI มีค่ามากกว่า .95 ค่า Standardized SRMR มีค่าต่ำกว่า .08 และค่า RMSEA มีค่าต่ำกว่า .06 ถือว่าโมเดลองค์ประกอบสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

แม้ว่าผู้วิจัยยอมรับค่าสถิติวัดความสอดคล้องของโมเดลแล้ว ก็ยังไม่สามารถสรุปยืนยันได้ว่าโมเดลองค์ประกอบตามสมมติฐานได้ แต่ไม่สามารถยืนยันได้ว่าโมเดลสมมติฐานเป็นโมเดลที่ถูกต้องเพียงโมเดลเดียว (Mueller, 1996) เนื่องจากผู้วิจัยยังสามารถกำหนดโมเดลองค์ประกอบอื่น ๆ จากข้อมูลชุดนี้ได้อีก

5. การดัดแปร โมเดล (Model Modification)

ในกรณีที่ค่าสถิติวัดความสอดคล้องของโมเดลชี้ว่า โมเดลองค์ประกอบไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่าการกำหนดความสัมพันธ์ (เส้นทาง) ต่าง ๆ ในโมเดล ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง เช่น ผู้วิจัยมีสมมติฐานว่า คำถามบางข้อมีน้ำหนักบนองค์ประกอบ 1 ตัวแต่คำถามข้อนั้นควรมีน้ำหนักบนองค์ประกอบมากกว่า 1 ตัว หรือตามทฤษฎีแล้วองค์ประกอบต่าง ๆ สัมพันธ์กันแต่ในสภาพความเป็นจริงแล้วไม่สัมพันธ์กัน ผู้วิจัยสามารถปรับพารามิเตอร์ในโมเดลสมมติฐานแล้วทดสอบผลการปรับโมเดลโปรแกรมให้ค่าดัชนีดัดแปร โมเดล (Modification Indices = MI) ดัชนี MI เสนอแนะว่า ควรเพิ่มหรือตัดพารามิเตอร์ตัวใดออกจากโมเดล เพื่อให้โมเดลสอดคล้องกับข้อมูล ส่วนการตัดสินใจปรับพารามิเตอร์ตัวใดขึ้นอยู่กับดุลยพินิจ ผู้วิจัยต้องปรับพารามิเตอร์อย่างมีความหมายในเชิงเนื้อหาและสามารถตีความหมายค่าพารามิเตอร์นั้น ๆ ได้ชัดเจน (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542)

นอกจากนี้ผู้วิจัยควรพิจารณาค่าเศษเหลือของตัวแปรสังเกตได้แต่ละค่าด้วย เศษเหลือที่อยู่ในรูปคะแนนมาตรฐานที่มีค่ามาก (เกินกว่า 2.00) เศษเหลือมีค่ามากอาจชี้ว่ามีปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้กับตัวแปรแฝง

หลังจากปรับโมเดลแล้ว โมเดลองค์ประกอบที่ปรับใหม่ต้องสมเหตุสมผลและเป็นไปตามทฤษฎีที่คาดการณ์ไว้ ต้องวิเคราะห์โมเดลที่ปรับใหม่ด้วยข้อมูลชุดเดิม หรืออาจกล่าวได้ว่าโมเดลที่ปรับใหม่ไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับข้อมูลมากกว่าโมเดลเดิมเสมอไป เพราะว่าโมเดลที่ปรับใหม่ดีกว่าอยู่แล้ว ปัญหาหนึ่งในการปรับโมเดลหลัง ๆ อีก คือ การตรวจสอบโมเดลองค์ประกอบกับกลุ่มตัวอย่าง ดังนั้น ถ้าผู้วิจัยมีข้อมูลมากพอ อาจแบ่งข้อมูลเป็น 2 ชุดใช้ชุดหนึ่งสำหรับพัฒนาโมเดล ส่วนอีกชุดหนึ่งสำหรับตรวจสอบโมเดล เช่น งานวิจัยของโรเอียนและคณะ (Aroian et al., 1998 cited in Aroian & Norris, 2001) ศึกษาโครงสร้างของโมเดลองค์ประกอบของมาตรวัดความต้องการอพยพเข้าสู่สหรัฐอเมริกา ใช้กลุ่มตัวอย่างสำหรับพัฒนาข้อมูลจำเพาะของโมเดล

จำนวน 792 คน และใช้กลุ่มตัวอย่างสำหรับตรวจสอบเพื่อยืนยันโมเดลที่พัฒนาแล้วจำนวน 857 คน

สรุปได้ว่า วิธี CFA ช่วยให้ผู้วิจัยมีเครื่องมือทางสถิติสำหรับตรวจสอบโครงสร้างของโมเดลองค์ประกอบตามสมมติฐานได้แม่นยำยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับนักพัฒนาแบบทดสอบนำไปใช้ตรวจสอบองค์ประกอบของแบบทดสอบเพื่อยืนยันองค์ประกอบตามทฤษฎี ในการนำวิธี CFA ไปใช้พัฒนางานวิจัยให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น แต่ควรพึงระลึกไว้เสมอว่าวิธีการ CFA มีความเสี่ยงที่จะเกิดความคลาดเคลื่อนประเภทที่ 2 ได้เช่นกัน